

2

2007

(90)

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Cena 3,00 zł

Bielskie Biuletyn Pism
w Białej Podlaskiej
BIELSKIE BIULETYN PISM
I WIEDZY O REGIONIE
ul. Warszawska 12a
21-500 Biała Podlaska
tel. (082) 343-61-11

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

фото Ю. Гаврилюка

Перемишль — 60-річчя акції «Вісла»

Незницма краса – церква із XVI ст. в Радружі
Любачівський повіт Підкарпатського воєводства
Фото Ю. Гаврилюка

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

Число 2 (90) – Березень – Квітень 2007
Numer 2 (90) – Marzec – Kwiecień 2007

www.nadbuhom.free.ngo.pl

ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77,
17-100 Bielsk Podlaski
Тел.-факс/Tel.-fax 085-730-89-29
E-mail: nadbuhom@free.ngo.pl

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризиук, Христина Костевич, Кароліна Матейчук, Людмила Филимонюк. **Співпрацівники редакції:** Ігор Вереміюк, Іван Ігнатюк, Іван Оверчук, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леонадія Сасвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Агнешка Фирсович, Олена Чабан.

Часопис субсидійований Міністерством внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Ludmiła Filimoniuk, Justyna Napo- niuk, Jerzy Hawryluk (redaktor naczelny), Jan Kiriżiuk, Krystyna Ko- ściewicz, Karolina Matejczuk. **Współpracownicy redakcji:** Helena Cza- ban, Agnieszka Firsowicz, Jan Ignaciuk, Jan Owerczuk, Mikołaj Rosz- czenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Pismo jest wydawane przy wsparciu finansowym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Не wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyra- żają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tyt- łów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Передплату „Над Бугом і Нарвою” замовляйте перераховуючи гроші на банк. рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank BPH O/Bielsk Podlaski, nr 97 1060 0076 0000 4011 6000 1197. Річна передплата за 2007 рік на території Польщі коштує 25,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичай- ною поштою) або 45 доларів США (летунською поштою). Чеки виписувати на: Związek Ukraińców Podlasia

Roczna prenumerata na cały rok 2007 kosztuje: prenumerata kra- jowa – 25.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 5.00 zł). Roczna prenumerata zagraniczna na rok 2007 – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 45 USD (poczta lotnicza).

Druk: „Bieldruk”, Białystok, ul. Wiewiórcza 66, tel (085) 868-44-40, 741-31-79, www.bieldruk.pl, biuro@bieldruk.pl

Зміст * Spis treści

Г. Купріянович, Складне 60-річчя акції «Вісла»...	2
Президентський уклін жертвам акції «Вісла» ...	3
G. Kuprianowicz, Spotkanie modlitewne w 60. rocznicę Akcji «Wisła» w kaplicy Pałacu Prezydenckiego	5
Спільна заява Президента України та Президента РП з приводу 60-х роковин акції «Вісла». Wspólne oświadczenie Prezydenta RP i Prezydenta Ukrainy z okazji 60-lecia Akcji «Wisła»	6
SS, Przemyskie obchody 60-lecia akcji «Wisła»	7
Г. Купріянович, Православні богослужіння в Перемишлі у 60-ліття акції «Вісла»	10
J. Hawryluk, «Доле, нас добач: я України чоловік!»	11
Г. Купріянович, Ієрарх, богослов, інтелектуал	15
(юг), Слідами незнищимої краси	20
K. Kościwicz, Szkolne koła GIS ratują naszą miejscową gwarę ...	21
Є. Булавка, Україна 2012	23
Л. Филимонюк, Повернення «буслової лапи»	24
Ю. Гаврилюк, Сум минулого та надія майбутнього. Думки історика у 60-ті роковини Акції «Вісла»	25
І. Киризиук, Балигород – Загір'я – Команча (Вибране із щоденника)	28
І. Киризиук, Лемківська доля	29
Л. Czyżewski, «Hulajhorod» – synteza doskonała	30
K. Kościwicz, «Zagroda Stefana»	31
A. Korzeniowska-Bihun, Wiosna z Podlasia	33
Л. Филимонюк, Народжена на світанку віку	35
Л. Филимонюк, Весілля підляських українців	36
M. Postil-Jaruha, Czytanie ikon. Podstawy ikonowego pisma	41
Ю. Бідношніа, Слухаймо Підляшшя!	43
Л. Филимонюк, З хроніки подій на Підляшші	45

Складне 60-річчя акції «Вісла»...

Акція «Вісла» – це історична подія, яка фундаментально вплинула на долю українців, що жили і живуть на післявоєнній території польської держави. Безпосередньо сформувала вона умови життя українського населення Лемківщини, Бойківщини, Надсяння, Холмщини і Південного Підляшшя. Проте вплинула на долю усіх носіїв української етно-культурної спадщини на території Польщі, навіть тих, хто не знав акції «Вісла» (як мешканці Північного Підляшшя), оскільки стала вона фактором, який окреслив загальні обставини розвитку українського життя в післявоєнній Польщі.

Збереження пам'яті про кривди завдані українцям акцією «Вісла» на офіційному рівні стало можливим щойно після політичних змін у Польщі на зламі 80/90 рр. З цього часу українці почали офіційно відзначати річницю цього злочину. Особливого характеру набрали відзначення 50-ї річниці акції «Вісла» в 1997 р., коли вперше українська громада в Польщі на офіційному рівні широко відзначила сумну річницю акції «Вісла». Особливими ці відзначення були також тому, що поруч численних заходів на різних рівнях і в різних місцях, відбулася тоді подія, яка об'єднала фактично всю українську громаду в Польщі. Проведений в квітні 1997 р. у Варшаві Конгрес українців у Польщі справді став заходом, на якому зібало-

ся повне представництво українства в Польщі в його різноманітті, з врахуванням конфесійної, регіональної і організаційної відмінностей. Організаторам (головним організатором було Об'єднання українців у Польщі) вдалося залучити до цього заходу різні українські середовища, організації та Церкви. Було це можливим завдяки розумінню потреби будування єдності і вмінню дипломатії таких людей як Юрій Рейт, Мирослав Чех, Мирон Кертичак...

Цього року відзначаємо вже 60-у річницю акції «Вісла». Відзначення річниці акції «Вісла» стає традицією, що є природним для збереження історичної пам'яті. Проте поволі відходять ті, хто був свідком і учасником цих сумних подій, а святкування проводять вже їхні діти та онуки. Але не тільки тому відзначення 60-річчя акції «Вісла» відмінні від попередніх.

Важко не відчувати, що цьогорічні відзначення – у порівнянні з попередніми роковинами – відбуваються мабуть у найбільш неприхильній зовнішній атмосфері від часу суспільно-політичних перемін зламу 80/90 рр. Тоді здавалося нам, що в польському суспільстві відбулися тривалі зміни бачення польсько-українських стосунків. Проте цього року знову, більшою мірою ніж у 1992, 1997 чи 2002 рр., можна було почути публічні спроби виправдати «необхідність» акції «Вісла», чи

навіть доказати її корисність (навіть для українців – sic!). Відчувається бар'єр і упередження з боку частини польських засобів масової інформації, врешті відбулися – організовані державними структурами – «наукові» конференції, яких метою було доказати правильність акції «Вісла».

Проте з другого боку з'явилися політичні факти, які поставили питання акції «Вісла» в контексті і на рівень, яких досі не було. Це – заангажування на найвищому рівні України у відзначення цієї сумної річниці, чого виявом є в першу чергу відповідний указ Президента України «Про заходи до 60-х роковин операції «Вісла» та заходи в різних містах України. Надзвичайним фактором безумовно стала також спільна заява президентів Польщі Леха Качинського та України Віктора Ющенка з 27 квітня 2007 р. з однозначно негативною оцінкою акції «Вісла».

Це надзвичайно важливі фактори, хоч їх реалізація мала часом незрозумілий характер. Наприклад, чому в Україні відзначення роковин акції «Вісла» відбуваються часом без врахування позиції, а навіть без участі самих зацікавлених – жертв акції «Вісла» та їх нащадків. Дивувати може також камерний спосіб підписання заяви президентів та незрозуміла формула молитовної зустрічі в президентському палаці 27 квітня 2007 р.

Закінчення на 9 стор.

«Безумовно, для української нації сьогодні день суму і день нашого болю. Це – спільна велика втрата Українського народу, всієї української спільноти. Як Глава Української держави я схиляюся у скорботі за кожним невинно убієнним і постраждалим. Ми пам'ятаємо ваш біль, ваш страх, ваш розпач.

Сьогодні наша сила в тому, що навіть найскладніші питання, які нам залишила історія, ми розглядаємо з точки зору історичного примирення та взаємного прощення. Ми дивимося не тільки в минуле, шануємо його і з кожним днем формулюємо все більше спільних оцінок, але ми дбаємо й про наше стратегічне майбутнє.»

Президентський уклін жертвам акції «Вісла»

Україна та Польща шанують своє спільне минуле та дбають про майбутнє. На цьому наголосив Президент України Віктор Ющенко після завершення зустрічі з Президентом Польщі Лехом Качинським, яку провів 27 квітня у Варшаві. Головною метою візиту була участь у відзначенні 60-х роковин акції «Вісла». Насамперед В. Ющенко зустрівся з Л. Качинським, із яким підписав Спільну заяву з приводу 60-х роковин акції «Вісла» та Дорожню карту українсько-польського співробітництва на 2007 – 2008 роки.

Спільну заяву підписано з метою подальшого розвитку двостороннього співробітництва та у дусі стратегічного партнерства в рамках продовження процесу примирення між українським та польським народами. На жаль, зазначив В. Ющенко, у минулому наших країн залишилися такі сумні події як операція «Вісла». Візит Глави Української держави до Польщі з нагоди роковин цієї трагічної акції підтверджує,

що він та його польський колега глибоко поділяють формулу історичного порозуміння, примирення, яка є надзвичайно важливою для українського і польського народів. Президент подякував польській стороні, Л. Качинському, громадянам Республіки за можливість сьогодні віддати шану сумним подіям сорокових років.

Президент України водночас підкреслив, що Україна та Польща сьогодні є «стратегічними політичними партнерами». Ми дивимося не тільки в минуле, шануємо його і з кожним днем формулюємо все більше спільних оцінок, але ми дбаємо й про наше стратегічне майбутнє, – наголосив Віктор Ющенко.

Говорячи про щойно підписану Дорожню карту, Глава Української держави відзначив, що у ній на найвищому рівні передбачені заходи, які мають реалізувати українська та польська сторони на рівні Президентів, Урядів, бізнесу в торговельній, гуманітарній сферах, ділових відносинах. Окремий роз-

діл цього документу присвячений спільній організації заходів, пов'язаних із проведенням в Україні та Польщі фіналу Чемпіонату Європи з футболу у 2012 році.

У свою чергу, Президент Польщі Л. Качинський відзначив, що Україна та Польща своєю співпрацею дають приклад співробітництва двох дружніх європейських держав. І це навіть в умовах, коли одна країна є членом Європейського Союзу, а інша – ні. Але я хотів підкреслити, що ми робимо все для того, щоб і Україна якомога швидше стала членом ЄС, – наголосив Лех Качинський. Президент Польщі додав, що підписаний план дій українсько-польського співробітництва спрямований на поглиблення співпраці між двома країнами і, зокрема, стосується низки енергетичних питань та проведення енергетичного саміту у Кракові.

Згодом, в інтерв'ю українським журналістам, Віктор Ющенко висловив своє переконання, що Україна та Поль-

ща наближаються до спільної оцінки історичних подій, відомих як операція «Вісла». Він вважає, що цю сторінку історії слід розглядати виключно в контексті взаємного примирення та прощення. *Концепція і української, і польської сторони по врегулюванню цієї сторінки нашої пам'яті співпадає, і я щасливий з цього. Вона базується на формулі історичного примирення*, – сказав Президент. Він відзначив, що, безумовно, операція «Вісла» залишається одним із найскладніших моментів українсько-польських взаємин і потребує «найделікатнішого» вирішення.

На переконання Глави Української держави, вироблення спільної позиції України і Польщі в цьому питанні має відбуватися у двох площинах. Насамперед, йдеться про встановлення об'єктивної історичної картини того періоду. В. Ющенко відзначив, що він як громадянин не хотів би бачити під час історичних дискусій спекуляції на цю тему. *Дуже важливо, щоб припинилися дискусії відносно ролі УПА чи Армії крайової в тогочасних подіях*, – зазначив він. Друге завдання, на переконання Глави держави, більше стосується не істориків, а громадськості та політиків. Йдеться про вироблення спільних оцінок тих подій, які давали б можливість залишити в минулому цю велику проблему.

Якщо ми зробимо ці два кроки, – а ми їх робимо – то залишається останній крок – вийти з уроками. Це те, що має поставити крапку на цих подіях, – переконаний В. Ющенко.

Окрім підписання документів Президенти взяли участь в Екуменічній молитві в каплиці Президентського палацу за жертвами та постраждалими внаслідок проведення акції «Вісла». Спільний молебень провели блаженніший Йозеф Кардинал Глемп, Примає Польщі (Римо-Католицька Церква), блаженніший Любомир Кардинал Гузар, Верховний Архієпископ Києво-Галицький (Українська Греко-Католицька Церква), Архієпископ Перемисько-Варшавський Іван Мартиняк (Українська Греко-Католицька Церква), Архієпископ Люблинський і Холмський Авель (Польська Автокефальна Православна Церква). Участь у ній також взяли члени української офіційної делегації та представники української громади у Республіці Польща. Пряму трансляцію молитви на Україну здійснювала Націо-

нальна телекомпанія України, у Польщі – Третій канал Польського телебачення.

Президенти України та Польщі провели також зустріч із представниками української громади Польщі. Звертаючись до них, Віктор Ющенко наголосив, що і він, і його польський колега виявляють значний інтерес до життя та проблем української громади в Польщі й польської – в Україні. *Я оптимістичний, на ці питання ми обов'язково знайдемо відповіді*, – підкреслив. Віктор Ющенко також повідомив, що у підписаній між Україною та Польщею Дорожній карті співпраці на 2007–2008 роки одне з важливих місць займають питання, що стосуються національних меншин України та Польщі. *На нас чекає багато роботи*, – додав Президент України.

Україна і Польща у минулому мали складні та сумні сторінки спільної історії, зазначив Президент. *Однак, сьогодні наша сила в тому, що навіть найскладніші питання, які нам залишила історія, ми розглядаємо з точки зору історичного примирення та взаємного прощення*, – сказав він.

У свою чергу, Лех Качинський відзначив, що надзвичайно зацікавлений у якнайкращих відносинах з українською громадою Польщі. Глава Польської держави заявив про свою готовність зустрітися з представниками української громади Польщі, щоб краще зрозуміти їх сьогоднішні проблеми.

Останнім пунктом візиту Президента України у Варшаві була зустріч з Головою Ради Міністрів Республіки Польща Ярославом Качинським. Сторони обговорили енергетичні питання та обмінялися оцінками внутрішньої політичної ситуації у своїх країнах. В. Ющенко наголосив на важливості для України реалізації проекту Одеса – Броди – Плоцьк. Він, зокрема, відзначив зацікавленість української сторони у збільшенні кількості партнерів, з чим погодився керівник польського Уряду. Під час розмови також йшлося про підготовку України та Польщі до проведення фіналу чемпіонату Євро-2012. У контексті підготовки до цього заходу, Президент України висловився за необхідність подальшої лібералізації в'їзного режиму, щоб залучити якомога більше туристів. Крім того, співрозмовники погодилися щодо необхідності поглиблення прикордонної співпраці, зокрема, облаштування та розбудови прикордонних пунктів пропуску.

Із Польщі Президент подався до Львова, де взяв участь у вечорі-реквіємі з нагоди 60-ї річниці акції «Вісла», який відбувся у у Львівському національному театрі опери та балету ім. Соломії Крушельницької.

Безумовно, для української нації сьогодні день суму і день нашого болю. Сьогодні Україна вшановує 60-ту річницю подій, які чорною сторінкою увійшли до буття всього українства, – сказав В. Ющенко, звертаючись зі сцени до співгромадян. – *60 років тому, 28 квітня 1947 року о 4 годині ранку розпочалася операція «Вісла» – примусове переселення українців з Лемківщини, Надсяння, Холмищини, Підляшшя. Це – спільна велика втрата Українського народу, всієї української спільноти. Майже 150 тисяч наших братів і сестер були депортовані, перевезені, розпорошені чужими землями. Тільки тому, що вони були українцями. (...) Ламалося багатівкове життя, нищилися етнічна цілісність українців в Польщі, спалювалися церкви, руйнувалися осередки культури, перекреслювалися долі десятків тисяч людей і родин. У душі людей запало глибоке і тривале відчуття кривди та особистої трагедії.*

Винуватець операції – комуністичний тоталітарний режим. Цей злочинець має бути нарешті і остаточно засуджений. Україною, Польщею, всім світом, – наголосив Президент та додав: *Як Глава Української держави я схилиюся у скорботі за кожним невинно убитим і постраждалим. Ми пам'ятаємо ваш біль, ваш страх, ваш розпач.*

В. Ющенко нагадав, що 5 квітня ц.р. підписав Указ про заходи до 60-х роковин операції «Вісла». Документ передбачає створення списків депортованих у різні часи українців та збір і публікацію документів і свідчень очевидців. Цього року у Львові згідно з Указом буде встановлено пам'ятник усім депортованим у різні часи українцям. Пам'ятник буде споруджено на кошти доброчинців із Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Рівненської, Закарпатської та Волинської областей. Ці області беруть також під свою опіку відбудову 44 поховань українців на території Польщі згідно з Міждержавним протоколом про спільні дії на 2005–2007 роки. Продовжується робота щодо передачі українській громаді Народно-го дому в Перемишлі.

Spotkanie modlitewne w 60. rocznicę akcji «Wisła» w kaplicy Pałacu Prezydenckiego

Президент відзначив, що ніколи Український народ і його держава не забудуть минулого. Ми пам'ятаємо усі важкі і непроті моменти нашої історії. Послідовно і толерантно ми продовжимо процес відновлення історичної правди та справедливості. Слово за вченими, науковцями, громадськими діячами і, безумовно, політиками. Однак минуле не може вічно сковувати наші душі. Прощення – це риса великих народів. Глибоке, братнє примирення – це єдиний шлях до нового життя, яке творять Український і Польський народи сьогодні. За його словами, стратегічне партнерство між Україною і Польщею – одна з найбільших історичних перемог двох народів: Жодним темним силам не можемо дозволити зруйнувати нашу єдність і взаємне тяжіння. Я рішуче відкидаю будь-які спроби осквернити українсько-польські відносини у спосіб незважених слів, зверхніх дій чи навіть неправедних поминальних знаків, що здатні розпалити ворожнечу між нашими країнами, між братами. Бо перед нами не лише сьогоднішнє життя і нинішня відповідальність.

Перед Україною і Польщею стоять масштабні і далекосяжні завдання, що покликані об'єднати Європу, надати їй нового політичного, економічного і духовного поштовху, відкрити нову європейську добу. Вже сьогодні нас єднають спільні євроінтеграційні процеси, широкі міждержавні і міжлюдські зв'язки та світлі перемоги, які додають натхнення сьогодні. Ми володімо безцінними скарбами, серед яких – унікальний дух взаємного культурного проникнення та неповторний характер українсько-польського прикордоння.

Я згадую сьогодні про могилу Данила Галицького у Холмі і про родинні поховання класика польської літератури, великого співця України Юліуша Словацького у Кременці. Я згадую Богдана Лепкого, Богдана-Ігоря Антонича. Я згадую геніального майстра наївного живопису Никифора. Ми повинні цінувати і пишатися багатством, яке йде від серця Українського народу і промовляє до серця народу Польського.

Зі словами підтримки я звертаюся до української діаспори у Польщі і запевняю, що наша держава робитиме все можливе для задоволення ваших національних прав, для створення нових центрів української культури, для відкриття українських шкіл та інших

W piątek 27 kwietnia 2007 r. w kaplicy Pałacu Prezydenckiego w Warszawie w związku z 60. rocznicą akcji „Wisła” odbyło się „Spotkanie modlitewne w intencji polsko-ukraińskiego zrozumienia i współpracy”. W nabożeństwie udział wzięli prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Jarosław Kaczyński i prezydent Ukrainy Wiktor Juszczenko, a także korpus dyplomatyczny, przedstawiciele mniejszości ukraińskiej w Polsce oraz osoby zasłużone dla porozumienia polsko-ukraińskiego.

W nabożeństwie celebrowanym w tradycji katolickiej wzięło udział pięciu hierarchów Kościoła katolickiego obrządków łacińskiego i bizantyjskiego, na czele z kardynałami Józefem Glempe i Lubomyrem Huzarem. Spośród hierarchów prawosławnych zaproszony został jedynie zwierzchnik Kościoła prawosławnego w Polsce metropolita warszawski i całej Polski Sawa, który ze względu na choro-

bę nie mógł być obecny, a reprezentował go prawosławny arcybiskup lubelski i chełmski Abel.

Nabożeństwu przewodniczyli obaj kardynałowie. Prawosławnemu hierarsze zaproponowano jedynie przeczytanie fragmentu Ewangelii oraz jednej z modlitw. Homilie wygłosili kardynałowie Glomp i Huzar, organizatorzy nie przewidzieli zabrania głosu przez przedstawiciela Kościoła prawosławnego, co wywołało zdziwienie i konsternację części uczestników spotkania modlitewnego.

Po nabożeństwie odbyło się krótkie spotkanie obu prezydentów z uczestnikami modlitwy. Prezydenci wygłosili przemówienia, poinformowali m. in. o podpisaniu „Wspólnego oświadczenia Prezydenta RP i Prezydenta Ukrainy z okazji 60. rocznicy Akcji «Wisła»”.

Grzegorz KUPRIANOWICZ
Fot. J. Hawryluk

projektów. Я радий, що цього року український поет у Польщі Остап Липський отримав найвищу національну премію імені Тараса Шевченка. (...) Вітаю це рішення, яке несе символічний знак підтримки українства на польській землі.

Віктор Ющенко підтвердив тверду позицію української влади задля забезпечення потреб польської громади в Україні, яка є невід'ємною і життєво важливою часткою нашої великої родини.

Почуття взаємної поваги і почуття гідності мають бути опорою нашого діалогу. Саме так ми зуміємо застерегтися від помилок минулого і захистити наше співжиття від історичних стереотипів й упередження, – сказав Президент.

Після офіційної частини Глава держави переглянув концертну програму.

Матеріали Прес-служби
Президента України
Опрацювання і фото Ю. Гаврилюка

Спільна заява Президента України та Президента РП з приводу 60-х роковин акції «Вісла»

Wspólne oświadczenie Prezydenta RP i Prezydenta Ukrainy z okazji 60. rocznicy Akcji „Wisła”

Резидент РР і Президент України,
– навіязують до цінностей демократичних, będących
podstawą porządku państwowego Polski i Ukrainy;

– kierując się wolą obu społeczeństw, by nadal rozwijać
stosunki dwustronne w duchu partnerstwa strategicznego;
– pragnąc kontynuować proces pojednania między na-
rodem polskim i narodem ukraińskim;

– pamiętając o chrześcijańskich korzeniach Europy;
– dzieląc wspólną ocenę totalitaryzmu komunistycz-
nego;

– zamierzając wnieść wkład w budowę wspólnego domu
europejskiego,
oświadczają:

Polakom i Ukraińcom udało się w ciągu minionych kil-
kunastu lat dokonać olbrzymiego postępu w dążeniu do
pojednania oraz w poszukiwaniu wspólnej oceny trudnej i
bolesnej przeszłości. Dialog polsko-ukraiński nabral charakteru
szerokiego ruchu społecznego, obejmującego róż-
ne środowiska i cieszącego się wsparciem władz państwo-
wych. Patronowali mu i patronują prezydenci obu krajów.
Kamieniami milowymi tego procesu stały się obchody Tra-
gedii Wołyńskiej w Pawliwce na Ukrainie i martyrologii
Ukraińców w Pawłokomiu w Polsce.

W 2007 obchodzimy 60-tą rocznicę akcji „Wisła”, która
w historii współczesnej Polski stała się przykładem nie-
sprawiedliwości, będącej skutkiem działań totalitarnych
władz komunistycznych. W 1947 roku doprowadziła ona
do deportacji z południowo-wschodniej Polski wielu tysię-
cy obywateli polskich pochodzenia ukraińskiego i rozpro-
szenia wspólnoty ukraińskiej w Polsce, stając się tym sa-
mym kolejnym ogniwem w tragicznym łańcuchu konflik-
tów.

Wydarzenie to jako sprzeczne z podstawowymi prawa-
mi człowieka zostało potępione w 1990 roku w specjalnej
uchwale przez Senat RP. Dzisiaj, dzieląc tę ocenę, chy-
limy głowy przed wszystkimi jego ofiarami. Potwierdzamy
jednocześnie wolę kontynuacji procesu pojednania, odkry-
cia prawdy historycznej o minionych wydarzeniach i upa-
miętnienia ofiar bratobójczych konfliktów.

Podpisano w Warszawie w dniu 27 kwietnia 2007 roku.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej **Lech Kaczyński**
Prezydent Ukrainy **Wiktor Juszczenko**

Президент України та Президент Республіки Польща,
– виходячи з демократичних цінностей, які лежать
в основі державного устрою України та Республіки Поль-
ща;

– керуючись волею двох народів, з метою подальшого
розвитку двостороннього співробітництва у дусі стра-
тегічного партнерства;

– прагнучи продовжувати процес примирення між ук-
раїнським і польським народами;

– пам'ятаючи про християнське коріння Європи;

– розділяючи спільну оцінку комуністичного тоталі-
таризму;

– маючи на меті зробити внесок у побудову спільного
європейського дому,

заявляють:

Українцям і полякам протягом минулих кільканад-
цяти років вдалося досягнути величезного поступу у
прагненні до примирення та пошуку спільної оцінки
важкого і болісного минулого. Українсько-польський ді-
алог набув характеру широкого громадського руху, який
охоплює різні сфери та користується державною під-
тримкою. Патронат над цим рухом здійснювали та здій-
снюють президенти двох країн. Важливими віхами цьо-
го процесу стали відзначення роковин Волинської траге-
дії у Павлівці в Україні та мучеництва українців у Павло-
комі в Польщі.

Акція «Вісла», 60-і роковини якої відзначаємо у 2007
році, була в історії сучасної Польщі прикладом неспра-
ведливості, яка стала наслідком дій тоталітарної кому-
ністичної влади. У 1947 році вона довела до депортації
з південно-східної Польщі багатьох тисяч польських гро-
мадян українського походження, призвела до розпоро-
шення української спільноти Польщі, ставши тим самим
черговою ланкою трагічного ланцюга конфліктів.

Ця подія, яка суперечить основним правам людини,
була засуджена у 1990 році спеціальною ухвалою Сенату
Республіки Польща. Сьогодні, розділяючи зазначену
оцінку, схилиємо голови перед її жертвами.

Одночасно підтверджуємо прагнення до продовження
процесу примирення, встановлення історичної правди
про минулі події і вшанування жертв братовбивчих конф-
ліктів.

м. Варшава, 27 квітня 2007 року.

Президент України **Віктор Ющенко**
Президент Республіки Польща **Лех Качинський**

Przemyskie obchody 60 rocznicy akcji «Wisła»

Uroczystości upamiętniające 60. rocznicę akcji „Wisła”, zorganizowane przez Związek Ukraińców w Polsce, odbyły się w dniach 27-30 kwietnia w Przemyśle. Poprzedziła je wizyta prezydenta Ukrainy Wiktora Juszczenki w Warszawie, podczas której w kaplicy Pałacu Prezydenckiego wziął on udział, wspólnie z prezydentem Polski Lechem Kaczyńskim oraz hierarchami katolickimi i prawosławnymi, w „Spotkaniu modlitewnym w intencji polsko-ukraińskiego zrozumienia i współpracy”. Przed spotkaniem prezydenci obu państw podpisali wspólne oświadczenie, w którym stwierdzono między innymi, że akcja „Wisła” była zaprzeczeniem podstawowych praw człowieka.

W Przemyśle obchody akcji „Wisła” poprzedziły protesty działających w tym mieście organizacji kombatanckich, których członkowie, w liście skierowanym do prezydenta miasta, zagrozili ulicznymi demonstracjami podczas rocznicowych uroczystości. Do demonstracji nie doszło, ale zauważalna była znikoma obecność władarzy Przemyśla podczas obchodów.

W piątek 27 kwietnia rozpoczęło się otwarcie w Południowo-Wschodnim Instytucie Naukowym wystawy wydawnictw i publikacji poświęconych deportacjom. Wystawę otworzył dyrektor tej zasłużonej dla badań pogranicza polsko-ukraińskiego instytucji dr Stanisław Stę-

pień, a muzyczną oprawę zapewniła przemyska kapela „Bandura” pod kierownictwem Olgi Popowicz, w której wykonaniu zabrzmiały ukraińskie pieśni ludowe. Tego samego wieczoru w małej sali Narodnoho Domu odbyła się prezentacja polskich i ukraińskich filmów dokumentalnych i reportaży poświęconych wysiedleniom. Doskonałym komentarzem do ich projekcji były wspomnienia naocznych świadków akcji „Wisła”.

Ocena przyczyn i skutków wysiedlenia Ukraińców z ich ojczystych ziem do tej pory wzbudza kontrowersje i nieporozumienia w relacjach ukraińsko-polskich. Organizatorzy obchodów 60-lecia akcji „Wisła” jednym z głównych punktów uczynili seminarium historyczne „Akcja «Wisła» na tle wojennych i powojennych deportacji”. Wzięli w nim udział czołowi badacze problemu deportacji 1947 roku, a także przesiedleń ludności ukraińskiej i polskiej z terenów USRR oraz Polski w latach 1944-1946. Podczas seminarium przedstawiono 11 referatów, które przygotowali historycy z Polski, Ukrainy, Francji oraz USA.

Konferencja zgromadziła liczną publiczność, a wśród jej gości byli między innymi zastępca przewodniczącego Sekretariatu Prezydenta Ukrainy Oleksandr Czałyj, ambasador Ukrainy w Polsce Oleksandr Mocyk, sekretarz stanu MSZ

RP Paweł Kowal, przewodniczący Ogólnoukraińskiej Rady Koordynacyjnej Dmytro Pawłyeczko, przewodniczący Światowego Kongresu Ukraińców Askold Łozynski i przewodnicząca Europejskiego Kongresu Ukraińców Jarosława Hortiani.

Seminarium zakończyła dyskusja panelowa na temat relacji polsko-ukraińskich w kontekście wydarzeń sprzed 60 lat, lecz z wybiegającym w przyszłość zamysłem pojednania. Wzięli w niej udział Dmytro Pawłyeczko, Taras Wozniak, Bogumiła Berdychowska, Henryk Wujec i Paweł Kowal.

Seminarium towarzyszył kiermasz wydawnictw poświęconych historii i kulturze Ukraińców w Polsce, a także ciekawie opracowany specjalny numer tygodnika „Nasze Słowo”, ze skierowanym głównie do polskiego czytelnika dodatkiem „Mity o akcji «Wisła»” autorstwa prof. dr. Romana Drozda.

Kolejnym punktem obchodów, który odkrywał karty historii związane wysiedleniem, była prezentacja książki „Źródła do dziejów Ukraińskiej Cerkwi Grekokatolickiej w Polsce w latach 1944 – 1989”. Podczas prezentacji, która odbyła się w siedzibie Kurii Metropolitalnej, autor opracowania Bohdan Huk opowiedział o pracy nad zbiorem dokumentów i ich wstrząsającej wymowie.

Niedzielne obchody, 29 kwietnia, miały przede wszystkim religijny charakter. W prawosławnym soborze Zaśnięcia NMP nabożeństwu przewodniczył arcybiskup przemysko-nowosądecki Adam. Towarzyszyli mu kapłani diecezji oraz mnisi z monastynu św. św. Cyryla i Metodego w Ujkowicach. Do świątyni przybyli także ambasador Ukrainy w Polsce Oleksander Mocyk, konsul generalny w Lublinie Iwan Hrycak, przewodniczący Związku Ukraińców w Polsce – Piotr Tyma, Związku Ukraińców Podlasia – Andrzej Artemiuk, wierni z diecezji oraz członkowie towarzystw „Chołmszczyna” i „Nadszannia” ze Lwowa. Arcybiskup Adam z żalem wspominał tragiczny czas wysiedlenia i wezwał zebranych do wspólnej modlitwy: *Za wszystkich, którzy zginęli, za niewinnie zamęczonych w obozie w Jaworznie, niewinnie rozstrzelanych i zniewolonych, aby Bóg darował im życie wieczne, a tym którzy uczynili to zło, przebaczył ich przewiny.*

Jednocześnie Liturgię św. w intencji ofiar akcji „Wisła” odprawiono w grekokatolickiej katedrze św. Jana Chrzciciela. Nabożeństwu przewodniczyli zwierzchnik Ukraińskiej Cerkwi Grekokatolickiej kardynał Lubomyr Huzar, metropolita przemysko-warszawski arcybiskup Jan Martyniak oraz biskup wrocławsko-gdański Włodzimierz Juszczak. Po Liturgii z katedry św. Jana Chrzciciela, wyruszyła procesja na Ukraiński Cmentarz Wojenny w Pikulicach, w której wzięły udział liczne rzesze przybyłych na uroczystości Ukraińców z różnych zakątków Polski oraz Ukrainy. Po panichidzie, którą na cmentarzu odśpiewał metropolita Jan Martyniak, głos zabrał ambasador Ukrainy w Polsce Oleksandr Mocyk. Podkre-

Konferencja prasowa w Narodnym Domu w Przemyslu. Od lewej: Michał Pulkowski, przewodniczący ZUwP Piotr Tyma, prof. Stefan Zabrowarny, przewodniczący Zjednoczenia Łemków Stefan Hładyk

ślał on, iż akcji „Wisła” nie można rozpatrywać poza kontekstem ukraińsko-polskiego konfliktu w pierwszej połowie XX wieku, który przyniósł wiele cierpienia obu narodom. Dodał też, że Ukraina i Polska w ciągu ostatnich dziesięcioleci zrobiły wiele, aby wyjść naprzeciw sobie w procesie pojednania. Ambasador przeczytał także wspólną odezwę prezydentów Ukrainy i Polski z okazji 60. rocznicy akcji „Wisła”.

Przemawiając do zgromadzonych, przewodniczący Związku Ukraińców w Polsce Piotr Tyma zwrócił uwagę na dwa symbole modlitewnego spotkania w Pikulicach – symbole miejsca i czasu. W mogiłach w Pikulicach spoczywają bowiem bojownicy za niepodległą Ukrainę z lat 1918-1921 – żołnierze ZURL i URL, a także ci, których bezpośrednio dotknęła akcja „W” – partyzanci UPA rozstrzelani 22 maja 1947 roku w Lisznej. Symbolika czasu to zmiana podejścia do problemu akcji „Wisła” przez urząd prezydenta Ukrainy: *Po raz pierwszy prezydent Ukrainy wydał uchwałę, w której wyraż-*

nie stwierdzono, że akcja „Wisła” ma być nie tylko elementem historii jedynie nas – Ukraińców w Polsce, ofiar akcji, ale całej Ukrainy i wszystkich Ukraińców” – powiedział Piotr Tyma.

Nad mogiłami w Pikulicach przemawiali także: przewodniczący Lwowskiej Obwodowej Państwowej Administracji Petro Oliynyk, przewodniczący Rady Obwodu Lwowskiego Myroslaw Senyk oraz Maria Tucka – przewodnicząca przemyskiego oddziału Związku Ukraińców w Polsce. Podczas ceremonii składania wieńców nad Pikulicami zabrzmiała pieśń „Czujesz bracie mój” w wykonaniu chóru „Żurawli”.

Ten i inne zespoły artystyczne wzięły udział w koncercie-requiem „Krzyżą kru, kru, kru...” w katedrze grekokatolickiej (koncert miał pierwotnie odbyć się w Narodnym Domu, jednak niedługo przed uroczystościami inspektorzy nadzoru budowlanego wyłączyli jego część z salą widowiskową z użytku – wcześniej prezydent miasta zapewniał, że budynek jest w dobrym stanie). Koncert poprzedziła konferencja prasowa w Narodnym Domu z

удіалем przewodniczącego ZUwP Piotra Tymy, prof. Stefana Zabrowarnego i przewodniczącego Zjednoczenia Łemków Stefana Hładyka. Przedstawiono na niej główne postulaty społeczności ukraińskiej w 60. rocznicę akcji „Wisła” oraz prawne, historyczne i moralne aspekty tego problemu.

Symbolicznym momentem upamiętnienia była inscenizacja w wykonaniu uczniów liceum ukraińskiego w Przemyślu na rynku miasta i zapalenie 700 świec

symbolizujących ofiary akcji „Wisła”.

Niedzielne obchody zakończył pokaz filmu dokumentalnego „Akcja «Wisła»” i spotkanie z reżyserką Jadwigą Nowakowską, autorką wielu reportaży i filmów poświęconych problematyce mniejszości narodowych w Polsce.

60. rocznica akcji „Wisła” stała się przyczynkiem do refleksji nad przeszłością, potrzebą jej zrozumienia i naprawy krzywd zadanych w strasznych wojennych i powojennych czasach. Z drugiej

strony wybiegała w przyszłość, ze zrozumieniem potrzeby przebaczenia i pojednania, właśnie dla wspólnej przyszłości obu narodów.

Uroczystości w Przemyślu nie kończą obchodów 60 rocznicy, odbywać się one będą zarówno w cerkwiach i świetlicach organizacji ukraińskich, na terenach gdzie trafili przesiedleńcy, jak i na ojczystych ziemiach, które utracili.

SS

Fot. J. Hawryluk

Складне 60-річчя акції «Вісла»...

Закінчення з 2 стор.

Відтак політичний контекст 60-ї річниці акції «Вісла» складний і неоднозначний. Цієї неоднозначності не забракло в контексті відзначення 60-річчя також у житті самої української громади. Найбільша українська організація в Польщі – Об’єднання українців у Польщі вирішила провести у Перемислі наприкінці квітня ц.р. «Головні відзначення 60 роковин акції „Вісла”». Перемиські відзначення, хоч насправді були найбільшим цього року заходом у зв’язку з річницею акції «Вісла», хоч мали різноманітну програму, широкий спектр заходів та відбувалися за сприянням і участю дипломатичних служб України, хоч були підготовлені великим зусиллям всієї української громади Перемисля, проте не стали насправді центральними і об’єднувальними для цілої української громади у Польщі...

Однією із причин цього стала конфесіоналізація перемиських відзна-

чень, чого виявом була фактична маргіналізація на цих відзначеннях Православної Церкви. В результаті перемиські відзначення не стали заходом, який міг би об’єднати всю українську громаду в Польщі. Навіть серед частини діячів ОУП спосіб проведення цих відзначень викликав поважні контрвези.

Цього разу найбільша (але ж не єдина) українська організація в Польщі не спромоглася стати координатором відзначень, які об’єднали б всю громаду в її різноманітті. Більше – навіть не зробила такої спроби... В результаті, насправді головних відзначень 60-ї річниці акції «Вісла» цього року просто не буде. Буде ряд різноманітних відзначень проведених різними структурами на різних місцях. Звичайно дуже добре, що відбудеться так багато різноманітних заходів, якими наша громада вшанує сумну річницю акції «Вісла». Мабуть цього року, попри не завжди сприяючу зовнішню атмосферу, таких заходів буде навіть більше як у по-

передніх роках. Проте шкода, що 60-та річниця акції «Вісла» не об’єднала громади в її різноманітті, з пошануванням відмінностей, почуттів і поглядів усіх її членів, так, як вдалося це зробити в 1997 р., хоч і тоді в нашій громаді різноманіття поглядів, оцінок і думок було не меншим ніж зараз. Проте зміг відбутися тоді Конгрес українців у Польщі, котрий – попри певні розходження – став місцем об’єднання.

Хоч це лише початок року, проте вже зараз можна сказати, що відзначення 60-річчя акції «Вісла» запишуться в історії української громади в Польщі як важливий момент. При цій нагоді мали місце важливі політичні акти, впали важкі слова, проявилися різні стремління і настрої щодо української громади та оцінки акції «Вісла». Врешті ці відзначення показали також стан самої української громади в Польщі, її здобутки, але також і внутрішні проблеми.

Григорій КУПРІЯНОВИЧ

У неділю 29 квітня 2007 р. у православної кафедральній церкві Успіння Пресвятої Богородиці в Перемишлі на Вовчі (на фото) відслужено урочисту Літургію та панахиду в 60-у річницю акції «Вісла». Богослужіння ці відбулися у зв'язку з відзначеннями, організованими у цих днях в Перемишлі Об'єднанням українців у Польщі.

Літургію в перемиській церкві очолив найстарший віком православний ієрарх у Польщі – православний архієпископ перемиський і новосанчівський Адам у співслужінні духовенства. Співав хор перемисько-новосанчівської єпархії «Ірмос» під диригуванням Маріанни Ярої. В Літургії взяли участь вірні православної парафії в Перемишлі та учасники відзначень, котрі прибули до Перемишля з різних місцевостей, у цьому група холмшчаків з Товариства «Холмщина» у Львові. Серед присутніх на Літургії були також: посол України в Польщі Олександр Моцик, Генеральний консул України в Любліні Іван Грицак, перший секретар Посольства України в РП Микола Ярмолук, голова Об'єднання українців у Польщі Петро Тима, голова Союзу українців Підляшшя Андрій Артем'юк.

Зворушливу проповідь про акцію «Вісла», сперту на Євангелії цього дня, виголосив ігумен Афанасій з Уйковицького монастиря. За Літургією присутні молилися за жертви акції «Вісла», за всіх вигнаних з рідних домівок перед 60 роками.

На завершення Літургії архієпископ Адам звернувся до всіх присутніх з архипастирським словом, говорив про трагедію українського народу, котрий століттями проживав на землях, які охопила акція «Вісла»: Підкарпатті, Лемківщині, Холмщині, Підляшші. Владика нагадав православні традиції Перемишля, підкреслив, що перемиська кафедральна церква стоїть у особливому місці – там, де перед сотнями років поселилися перемиські православні єпископи, коли були позбавлені своєї кафедри у центрі міста. Особливо зворушливим було нагадання владикою особистого досвіду, коли говорив про виселення з рідної Флоринки в сумному 1947 р. На завершення архипастир закликав зберігати те, що синам українського народу мала відібрати акція «Вісла» – рідну мову та прадідівську віру. Архієпископ Адам повідомив також, що православні «з незалежних від нас причин» не приймуть участі в уро-

Православні богослужіння в Перемишлі у 60-ліття акції «Вісла»

чистостях на кладовищі в Пікуличах, котрі передбачили цього дня організатори відзначень.

В цей момент відбулася коротка урочистість іншого характеру. З нагоди ювілеїв 75-річчя від дня народження були складені побажання парафіянинові перемиської православної парафії, заслуженому українському діячеві, синові Холмської землі, до речі також жертві акції «Вісла», д-ру Олександрові Колянчуку, котрий отримав квіти від пароха перемиської парафії о. Юрія Мокрауза та грамоту і подарунок від посла України О. Моцика...

Згодом у храмі почалася урочиста панахида за жертви акції «Вісла». Саме ця панахида в перемиській кафедральній церкві мала особливий характер, оскільки очолив її єдиний серед християнських єпископів у Польщі ієрарх, котрий сам був жертвою акції «Вісла», пережив її особисто... В повному рефлексії богослужінні брали участь усі, хто в стінах перемиського православного храму хотів об'єднатися в молитві

довкола цього заслуженого для Православ'я та українського народу ієрарха.

На жаль, перемиські відзначення акції «Вісла» не були позбавлені неприємних моментів. Православна Церква була маргіналізована організатором урочистостей, котрий нерівно трактував дві Церкви, котрі об'єднують більшість українців у Польщі. Не передбачив для них рівноправної участі у відзначеннях, котрі були названі головними відзначеннями акції «Вісла». Саме те було причиною неприсутності православних на урочистостях в Пікуличах, котрих хід також не був узгоджений з православною стороною.

Квітневі скорботні богослужіння у 60-річчя акції «Вісла» в перемиській кафедральній церкві були знаком пам'яті православних українців про своїх батьків, братів, постраждалих в трагічному 1947 р. Адже це молитва є особливим виявом пам'яті, Вічної пам'яті...

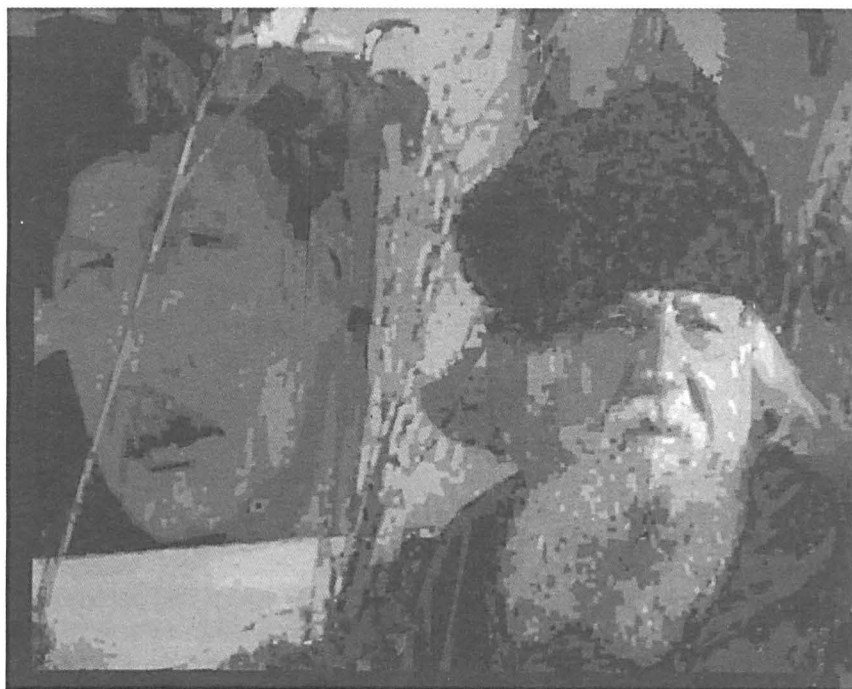
Григорій КУПРІЯНОВИЧ
Фото Ю. Гаврилюка

«Доле, нас добач: я України чоловік!»

Nic tak nie dodaje animuszu ukraińskiej społeczności w Polsce jak dobre wieści z Kijowa. Tym większa była więc radość, gdy okazało się, że jednym z dziewięciu tegorocznych laureatów Nagrody Państwowej im. Tarasa Szewczenki został poeta mieszkający w Warszawie – Ostap Łapski, któremu już sami Ukraińcy-warszawiacy nadali honorowy tytuł patriarchy ukraińskich poetów w Polsce. Tytuł ten uzasadnia zarówno jego niewątpliwie najbogatszy dorobek twórczy, jak i rzeczywiście patriarsza broda oraz dostoyny wiek poety, który w minionym roku obchodził swoje osiemdziesiąte urodziny. Tym bardziej że wiek nie stał się przeszkodą w nieustannym twórczym marszu, gdyż minione półtorej dekady są prawdziwym „złotym wiekiem” w twórczym życiorysie szewczenkowskiego laureata, który, notabene, zawsze podkreślał swój szacunek do Kobzaria, manifestując go zarówno swoimi utworami, jak i kojarzącą się z Szewczenką baranią czapą, w jakiej pojawia się na okładce jednego z poetyckich zbiorów.

Tak więc, jeśli mogę sobie pozwolić na metaforę, do drzwi kijowskiej świetlicy, w której w marcowe dni pod Szewczenkowymi portretami i obrazami gromadzą się żywi klasycy ukraińskiej kultury, zastukał gość, którego droga zaczęła się w ostepach Brzeskiego Polesia (*Be-restejszczyny*), krainy, mimo że jej imię nosi jedna ze stacji kijowskiego metra, znanej niezbyt wielu kijowianom. Nie będzie też niestety przesadą stwierdzenie, że o osobie i twórczości samego Ostapa Łapskiego w Ukrainie wiadomo jeszcze mniej, nie wydano tam bowiem dotąd żadnej jego książki, a spenetrowawszy internet znalazłem tylko jeden poświęcony mu artykuł krytyczny w czasopiśmie „Література плюс” (marzec 2001) oraz informację o publikacji wyboru wierszy w miesięczniku „Куп’єр Кривбасу” (nr 199, czerwiec 2006).

Trudno jednak czynić wyrzuty literackiemu i wydawniczemu środowisku Ukrainy skoro w Polsce, gdzie środowisko

Wizerunki Ostapa Łapskiego na okładce zbioru „Себе: розшукую?!”

ukraińskie poetę przy różnych okazjach wychwala i nazywa modnym obecnie określeniem „kultowego”, pierwszy zbiór Ostapa Łapskiego wydano dopiero, gdy autor miał już 74 lata! Ten, trudno to nazwać inaczej jak paradoks (a nawet kuriozum), jest w znacznej mierze skutkiem klimatu politycznego w Polsce lat 60-80., gdy Ukraińcy byli najbardziej dyskryminowaną mniejszością w Polsce (oprócz, rzecz jasna Niemców, których istnienia w ogóle nie uznawano). Ukraińska literatura była prawie zupełnie nie wydawana, a gdy w latach 80. wydano kilka broszur literackich (objętość książkami nazwać ich raczej nie pozwala), Łapski był w niełasce, albowiem w 1980-1981 r. należał do „Solidarności”. Gdy zaś po 1989 r. nastąpiła polityczna swoboda, okazało się, że literatura, chociaż Związek Ukraińców w Polsce utworzył własne wydawnictwo, potrzebna jest przede wszystkim samemu jej twórcom – kto sam czy poprzez którąś z organizacji ukraińskich „wychodził”, bardzo zresztą skromną, do-

tację z Ministerstwa Kultury, ten mógł wydać książkę.

Drugim kuriozalnym paradoksem, a właściwie kpina i drwina z nas wszystkich jest to, że na ojcowiznie poety – *Be-restejszczyny*, pod którą trzeba rozumieć południową, ukraińskojęzyczną część obecnego obwodu brzeskiego w Republice Białoruś, podobnie jak i naszym Północnym Podlasiu, Ukraińcom-autochtonom w ciągu całego XX wieku każda władza państwowa odmawiała prawa zarówno do prawdziwego narodowego imienia, jak i do korzystania z ojczystej mowy w szkołach czy urzędach. Władza carskiej Rosji widziała tu jedynie „plemię małorosyjskie”, zaś polska w międzywojennym dwudziestoleciu – „prawosławnych Polaków”, „tutejszych” czy „Białorusinów”. Gdy w 1939 r. Polesie Brzeskie zagarnęli z kolei „Sowieci”, ówczesny bolszewicki szef w Kijowie Nikita Chruszczow próbował przyłączyć Brześć i Pińsk do ukraińskiej SRR. Ale na Kremlu myślano inaczej i terytorium to stało się częścią Biał-

łoruskiej SRR. Stalin we własnym przekonaniu był wybitnym językoznawcą i wodzem całej „postępowej ludzkości”, więc w ramach tej logiki niegdysiejsi polescy „Małorosy”, którzy mieszkali na północ od nowej granicy pomiędzy oboma republikami, musieli stać się „Bielorusami”, chociażby tylko na papierze.

Osobliwej pikanterii dodaje tej sprawie fakt, że jedynym państwem, któremu nie zawadzała ukraińska narodowa przynależność mieszkańców brzesko-pińskiego Polesia, były Niemcy, których wojska okupowały ten region w latach 1915-1919 i 1941-1944. W 1917 roku kajzerowskie Niemcy pozwoliły Związkowi Wyzwolenia Ukrainy zorganizować tu ukraińskie szkoły, a w lutym 1918 r., w podpisanym (właśnie w Brześciu) traktacie pokojowym, uznały przynależność Ziemi Brzeskiej do Ukraińskiej Republiki Ludowej, co zapoczątkowało organizację załączków ukraińskiej administracji i szkolnictwa. Wszystko to było zlikwidowane przez polskie wojska, które w lutym 1919 r. zajęły Brześć, organizując tu też obóz dla ukraińskich jeńców. Później, gdy podpisana została polsko-ukraińska umowa o wspólnej walce z bolszewicką Rosją, obóz ten stał się jednym z ośrodków formowania jednostek Armii Ukraińskiej, która w kwietniu 1920 r. ruszyła na Kijów. Po krótkiej okupacji przez Armię Czerwoną w lecie 1920 r. Polesie brzesko-pińskie znalazło się ostatecznie w rękach polskich, wchodząc w skład woj. poleskiego.

Rzecz jasna władze polskie, zarówno w latach 1920-1926, gdy przewagę mieli „endecy” (narodowi demokraci), jak i rządy „sanacyjne”, robiły wszystko, aby hamować tutaj rozwój ukraińskiego ruchu narodowego. W pewnej mierze udało się to osiągnąć – w latach 30. wszystkie ukra-

ińskie instytucje spółdzielcze, kulturalne i oświatowe w woj. poleskim zostały zlikwidowane. Zdelegalizowana też została ukraińska lewicowa partia „Selrob”, która miała tu szerokie poparcie (m.in. w 1928 r. z jej listy wybrano w okręgu brzeskim 2 posłów na Sejm).

Gdy w 1939 r. przyszli „pierwsi Sowietci” politykę polonizacji zastąpiła polityka wprowadzania formalnej białoruskości – zorganizowano białoruskojęzyczne szkoły, wydawano lokalną białoruskojęzyczną prasę, do paszportów wpisano Poleszkom narodowość białoruską. Jedynie w kilkudziesięciu miejscowościach w okolicach Brześcia i Kobrynia udało się na nowej władzy wymóc zorganizowanie szkół ukraińskojęzycznych, co było jednak kroplą w porównaniu z kilkoma setkami szkół białorusko- i rosyjskojęzycznych. Zresztą wkrótce szkoły te władze zaczęły likwidować lub zmieniać w nich język wykładowy, a nauczyciele i inni „nacionaliści” otrzymywali „delegację” na Syberię.

Niemcy, tym razem nazistowskie, które okupowały Polesie niemal dokładnie trzy lata, można powiedzieć, że uznały za obowiązujący traktat z lutego 1918 r. i przyłączyły Brześć z Pińskiem do Reichskommissariatu Ukraine, pozwalając też, aby apolityczne formy życia społecznego otrzymały ukraińską formę i treść. Językiem urzędowym stał się tu, obok niemieckiego, ukraiński, zezwolono na jego używanie w szkolnictwie i działalności kulturalnej, a pod pilnym okiem cenzury zaczęły w obu miastach wychodzić ukraińskojęzyczne gazety. Oczywiście wszelka ukraińska „polityka” była zabroniona, a osoby podejrzane o kontakty z ukraińskim podziemiem – rozstrzeliwane.

W czerwcu-lipcu 1944 r. na Polesie powrócili „Sowieci”, którzy przejęli prak-

tykę rozstrzeliwań „ukraińskich nacjonalistów”, przywrócili też politykę deportacji i wprowadzania oficjalnej białoruskości. Po lasach przez pewien czas trzymały się oddziały Ukraińskiej Armii Powstańczej (jeden z partyzantów ujawnił się dopiero za czasów gorbaczowskiej „piestrojki”, co pokazywała jako sensację też polska telewizja), we wsiach zaś działały jeszcze ukraińskojęzyczne szkoły, zlikwidowane ostatecznie u progu lat 50.

I oto w krainie z tak pokręconą historią, we wsi Hućki w pow. kobryńskim, około 7 lipca 1926 roku urodził się poeta, którego matka, jak sam ją określa – „polonofilka”, zapragnęła nazywać syna Stasiem (możliwe, że od imienia bohatera powieści Henryka Sienkiewicza „W pustyni i w puszczy”), próbowała więc go ochrzcić imieniem Stanisław. Nie zgodził się na to prawosławny proboszcz, który miał wówczas rangę urzędnika prowadzącego księgi metrykalne. I tak, na skutek kompromisu, szeregi pełnoprawnych chrześcijan uzupełnił nie Stanisław, a Eustachy – *po ludowemu Ostap, po cerkiewnemu Jewstachij, a u Francuzów to greckie imię przybrało formę Ostasz!*.

Właśnie tak zaczyna się pisana w trzeciej osobie przedmowa do pierwszego wydanego drukiem zbioru poezji – „Мій почитачу”, który ujrzał światło dzienne w 2000 roku dzięki warszawskiemu wydawnictwu „Український архів”. Jak przedmowa, tak i cały zbiorek, w którym oprócz wierszy można znaleźć obszernie komentarze autorskie, a nawet dokumenty współczesnego życia społecznego Ukraińców *Berestejszczyny* (gdzie znowu, po kilku latach „odwilży”, w końcu lat 90. ponownie zlikwidowano ukraińskie organizacje i wydawaną przez nie prasę), pełne są autobiograficznych wstawek wyjaśniających szlak autora, który swoje, wydane niejako na pożegnanie mijającego wieku dzieło poprzedza zawołaniem: *Доле, нас добач: я України чоловік!*

Tutaj wypada zrobić dygresję, że Ostap Łapski nie jest pierwszym, wpisanym w ogólnonarodową historię literatury ukraińskiej XX w. synem formalnie białoruskiej Ziemi Brzeskiej. Właśnie we wsi Łepesy, obecnie włączonych już w granice Kobrynia, w 1898 r. urodził się Dmytro Falkiński (prawdziwe nazwisko Lewczuk), jeden z czołowych przedstawicieli ukraińskiego „rozstrzelanego odrodzenia” – skazany na śmierć za rzekomą przynależność do wymyślonego przez sowiecką „bezpiekę” Związku Nacjonalistów Ukraińskich i stracony w 1934 r. W chwili

Domy w Kobryniu pamiętające czasy młodości Ostapa Łapskiego

Pomnik poświęcony Dmytrowi Falkiowskiemu w Lepesach

obecnej o jego osobie przypomina skromny pomnik postawiony w latach 90. przez Towarzystwo „Proswita Berestejszczyny” im. Tarasa Szewczenki w rodzinnej wsi poety, na którym wyryto pierwszą zwrotkę z jednego z wierszy Falkiowskiego z cyklu „Polesie”:

*Очерет був мені за колицку;
В болотах я родився і зріс.
Я люблю свою хату поліську...
Я люблю свій зажулений ліс...*

Ale oddajmy głos naszemu laureatowi, którego w latach 40. także mało nie poszarpały pazury sowieckiego NKWD...

Łapski z zawodu jest: nauczycielem! Jest też: poetą, literaturoznawcą, mowoznawcą, tłumaczem, publicystą! Nauczał w: podstawowej, średniej i wyższej szkole! Najdłużej, 24 lata, był ukrainistą na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie i naukowo uprawomocnił swoją ukrainistykę, którą rozpoczął 7 lipca 1926 roku w Hućkach, niedaleko od Kobrynia na: brzeskim ukraińskim Polesiu! Uczyl się własnego słowa nasampród od rodziców włościan, Wasyla i Darii: w ojczystym środowisku 18 lat!

Z rodzinną „ukrainistyką” Ostapa – zanurzeniem w żywiole ukraińskiego sło-

wa i folkloru, w żaden sposób nie godziła się ówczesna polska szkoła powszechna, do której przyszło mu uczęszczać przez 5 lat, nie tylko bowiem nauka w niej odbywała się wyłącznie po polsku, ale nawet na przerwach zabraniano uczniom rozmawiać „po swojemu”. Jednak w zachodniej części woj. poleskiego, zwłaszcza w pow. kobryńskim, niemało było świadomych narodowo autochtonów. Należał do nich także ojciec przyszłego poety, wprawdzie będący także „polonifilem”, ale świadomym swego ukraińskiego rodu. Przyjaźnił się m.in. z byłymi żołnierzami Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej, którzy osiedli w tych stronach i to właśnie dzięki jednemu z nich w ręce Ostapa, który musiał samodzielnie nauczyć się czytania cyrylicą, trafił Szewczenkowy „Kobzar”.

Na ogół jednak ukraińska literatura była dość trudno dostępna, albowiem polska administracja starała się jej główne źródło – Lwów – izolować od regionów, które wcześniej należały do Imperium Rosyjskiego. Zawsze jednak coś się przedostawało, a w takich warunkach źródłem czytelniczego zadowolenia mógł być nawet ścienny kalendarzyk, który szkolny

kolega 12-letniego Ostapa czytał *po ukraińsku sam się zachwycając i mnie do zachwyty doprowadzając. Czytał: jak kartofle sadzić! Jaka miłość do Ukrainy w nas poza oficjalną szkołą dojrzewała, jakby się z powietrza to brało!*

Było więc rzeczą naturalną, że gdy we wrześniu 1939 r. na Berestejszczynie pojawiła się Armia Czerwona, a z nią władza deklarująca wyzwolenie od ucisku społecznego i narodowego, odezwały się głosy z żądaniem wprowadzenia języka ukraińskiego do miejscowych szkół. W niektórych miejscowościach żądanie to zostało rzeczywiście zaspokojone, jednak nie wsi Rohizno, do którego codziennie wędrował na naukę 13-15-letni Ostap – przyszło mu przez dwa lata uczyć się po białorusku i rosyjsku.

Epoka „pierwszych Sowietów” nic dobrego dla rodziny Łapskich nie przyniosła, bo i tutaj „woronok pidkotyw”, czyli *podjechał w celu wywieżenia ciebie na Słowki czy na Sybir! Mówiło się jeszcze: przewieźć na wronych! Oleksandrę Łapską, mego ojca siostrę, a mi chrzestną matkę, polonofilkę, takiego rodzaju transportem, dobrze już nie pamiętam, ale albo wczesną, albo późną jesienią w 39 z chaty zabrano właśnie nocą, bliżej świtu, gdy sąsiedzi śpią najmocniej! Po Jewstachija, czyli po mnie, po mego brata Oleksija, po moją siostrę Lube, po moich rodziców Wasyla i Darię mieli na początku lipca 41 się zjawić, ale los stanął na zawadzie: nie zdążyli!*

Dokumenty świadczące o wyznaczonym już terminie zsyłki na Sybir, znalezione w rozbitej przez niemiecką bombę siedzibie NKWD w miasteczku Żabinka, nie wieściły też niczego dobrego na przyszłość. Nic więc dziwnego, że w 1944 roku rodzina Łapskich, która, podobnie jak wiele innych, podczas okupacji niemieckiej została przesiedlona do Kobrynia, nie czekała na kolejne „wyzwolenie”, wiedząc, że w ślad za czerwonoarmistami znowu pojawią się enkawudziści.

Już grzmiał front, dookoła, nocą, często i w dzień słyhać było trzask karabinów maszynowych, od czasu do czasu poszczekiwały zenitówki, cichaczem ponad miastem niespodziewanie od strony Kowla pojawiły się czteroskrzydłe radzieckie kruki – jeden z nich 13 czerwca syknął z nocy na ulicę Pińską granatami, zabił naszego Oleksę: dla mnie brata! Nad głową zawisła emigracja! Kobryń roił się różnojęzycznymi, ale przewaga należała do naszej poleskiej gwary. Jej nosiciele, przymusowi uchodźcy ze swoich wsi, te-

Cerkiew św. Mikołaja w Kobryniu (zbudowana w 1839 r.)

raz szykowali wozy na daleką drogę. I Justyn Hnojanko, nasz przewodnik z mapą Polski w mapniku, zaśpiewał: *zapriahajte, chłopci, koni!* Kto miał dobre konie temu udało się przedostać w te rejony Niemiec, które wkrótce okupowali zachodni alianci, a stamtąd i za ocean. Łapskich front wyprzedził pod Poznaniem i przyszło szukać dla siebie miejsca w Polsce.

Tutaj Ostap Łapski, który miał talent językowy i już w Kobryniu pracował jako tłumacz, potajemnie zajmując się zbieraniem odzieży dla ukraińskiego podziemia, postanowił zostać filologiem. Początkowo przez trzy lata studiował filologię rosyjską we Wrocławiu, później przeniósł się na Katedrę Ukrainistyki na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie ukończył studia w 1956 roku. Na ostatnim roku zaczęła się też jego twórczość literacka.

Był to też okres, który zapoczątkował nową epokę w życiu Ukraińców w Polsce, gdyż właśnie wtedy władza uczyniła szereg ustępstw, zezwalając m.in. na zorganizowaną działalność, oczywiście pod pilnym nadzorem organów państwowych. W czerwcu 1956 r. odbył się zjazd założycielski Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, którego delegaci otrzymali też pierwszy numer tygodnika „Наше слово” (nomen omen – taki właśnie tytuł miał ukraińskojęzyczny tygodnik wydawany podczas okupacji niemieckiej w Brześciu). Właśnie to pismo,

później wzbogacone o comiesięczny dodatek „Наша культура”, stało się od samego początku miejscem pracy i literacką trybuną młodego Poleszuka.

Ostap Łapski był w „Нашым Слові” redaktorem stylistycznym, prowadził też rubrykę „Літературна сторінка”. Współtworzył także literacką antologię „Гомін”, która wyszła w 1964 roku. Oprócz twórczości oryginalnej zajmował się tłumaczeniami, „ubierając” w język ukraiński polskich poetów, zarówno klasyków (Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński, Cyprian Kamil Norwid), jak i współczesnych. Tłumaczył więc Juliana Tuwima, Władysława Broniewskiego, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Jarosława Iwaszkiewicza, Leopolda Staffa, Tadeusza Różewicza, a zwłaszcza Jerzego Harasymowicza (w 1982 r. wyszedł nawet, niewielki wprawdzie, 32-stronicowy zbiór tłumaczonych przez Łapskiego wierszy Harasymowicza „Деякі елегії та дещо інше”).

W kwietniu 1957 roku, nadal współpracując z „Нашым Слові”, Ostap Łapski rozpoczął pracę jako wykładowca języka i literatury na Katedrze Filologii Ukraińskiej UW. Spod jego pióra wyszło kilka podręczników do nauki języka ukraińskiego: „Подумай”, „Терня і квіти”, „Про людей”. Od połowy lat 60. pracował natomiast w Redakcji Językowej Polskiego Radia, którą opuścił na początku 1982 roku, gdy po wprowadzeniu stanu

wojennego rozpoczęła się polityczna czystka. Z powodu stanu zdrowia Ostapowi Łapskiemu przyszło też porzucić pracę na uniwersytecie i przez całe dziesięciolecie, jak sam stwierdza – *siedział w domu*. Był to też okres kryzysu twórczego, gdyż w tym czasie napisał jedynie poemat liryczny „Вітряк” (1983).

Odrodzenie przyszło wraz z odzyskaniem niepodległości przez Ukrainę – poeta odnowił wówczas kontakty z „Нашым Слові”, Uniwersytetem Warszawskim i Polskim Radiem, tym razem z jego Redakcją Ukraińską, która przygotowuje programy dla słuchaczy w Ukrainie. Można też powiedzieć, że wybuchł twórczo – w ciągu lat 90. powstał cały szereg obszernych zbiorów poetyckich – „Я йшов”, „Моє самовизначення”, „Про череп’я”, polskojęzyczny „Po czerni bielą” oraz „Мій почитачу”. Wprawdzie wydany drukiem został tylko ostatni z tych zbiorów, ale ten przełom zaowocował wkrótce nowymi wydawnictwami – w 2003 r. w tym samym wydawnictwie „Український архів” opublikowane zostały zbiory „Себе: розшукую?!” oraz „Обабіч: істини?!”, które stały się podstawą decyzji Komitetu Nagrody Państwowej imienia Tarasa Szewczenki. Potwierdzeniem jej słuszności stało się też powszechne głosowanie w internecie, w którym Ostap Łapski otrzymał drugi wynik (wyprzedził go jedynie zespół rockowy „Кому вниз”), stając się jednym z czterech laureatów *Narodnoji Nagrody* im. Szewczenki.

Pierwsze chwile radości są już za nami. A co w przyszłości? Przed kilku laty, w rozmowie z badaczem literatury ukraińskiej w Polsce Wiktorem Jaruczykiem, poeta zdecydowanie stwierdził, że *swego słowa nie wypowiedział jeszcze do końca*. Moja niedawna rozmowa z laureatem potwierdziła, że ta deklaracja nie zdezaktualizowała się, że zamierza on nawet oswajać nowe formy literackiej wypowiedzi. A więc przyszłość, jak zawsze – jest przed nim!

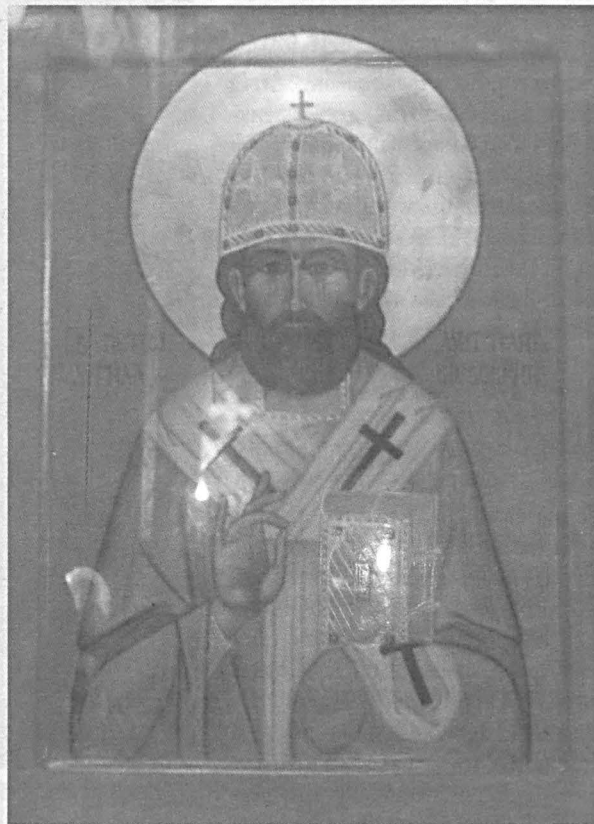
Jako historyk nakreśliłem tutaj portret Ostapa Łapskiego – człowieka, który jest poetą. Poetę, którym jest Ostap Łapski, powinni analizować i portretować literaturoznawcy i krytycy, zwłaszcza w Ukrainie. Tym bardziej że wkrótce ma ukazać się najnowsze dzieło poety – książka-album „Собі: назустріч?!”, przygotowana wspólnie z warszawskim fotografem Wołodymyrem Pańkowym.

Jerzy HAWRYLUK
Zdjęcia autora artykułu

Ієрарх, богослов, інтелектуал

Люблинські відзначення 410-річчя від дня народження та 360-річчя смерті святителя Петра (Могили)

Однією з найвизначніших постатей у понадтисячолітній історії Православ'я в Україні є святитель Петро (Могила). Цей світоч Церкви Христової, Київський архиєрей, котрий відродив Православ'я на українських землях у складний час XVII ст., вже більше ніж десять років тому був причислений Православною Церквою до лику святих. У 2006 та 2007 рр. випали ювілеї 410-річчя від народження свт. Петра (Могили) та 360 річниця його упокоєння у Господі. Особливо урочисто ці ювілеї були відзначені упродовж 2006 р. та на початку 2007 р. у Люблині.

Люблинська ікона свт. Петра (Могили)

Святитель

Свт. Петро (Могила) народився 21 грудня 1596 р. в Яссах у Молдавії (сучасна Румунія), помер у Києві 1 січня 1647 р. (за ст. ст.). Безперечно, можна його зарахувати до числа найбільш знаменитих постатей в історії Центрально-Східної Європи: визначний ієрарх, богослов, інтелектуал. В історії Православної Церкви записався як архиєрей, котрий шукав шляхів для утвердження Православ'я в Київській митрополії після сумнозвісної Берестейської унії і котрий докладав зусиль, щоб Церква відповідала на виклики цієї епохи – була відкритою на зміни, які відбувалися у тодішньому світі, а водночас залишалася вірною православній традиції.

Сьогодні святитель Петро може бути для нас зразком благочестя, наставником монашествуючих, захисником Церкви Православної. Жив Він у епосі, яка не сприяла збереженню благочестя, проте зумів знайти шлях для зміцнення Церкви. Доля закинула його далеко від

рідних земель і в чуже культурне оточення, проте він не лише залишився вірним сином своєї культури, але й увійшов, як одна з чільних постатей, в історію інших культур. Достойне походження давало йому різноманітні можливості здобути славу «світу цього», проте Він вибрав шлях служіння Богові й Церкві...

Для православних українців у Польщі свт. Петро (Могила), безперечно, може також бути символом традиції українського Православ'я, знаком духовної єдності з золотоверхим, Богоспасаєм Києвом. З іншого боку, постать свт. Петра (Могили) може бути символом вселенськості Православ'я, адже це саме Він, сформований у румунській православній традиції, став митрополитом Київським і привів до відродження Православ'я у Речі Посполитій, ставши одним із символів київської православної традиції.

Цей знаменитий ієрарх Церкви своєю діяльністю пов'язаний був з містом Люблином. Саме він у 1633 р. освятив

церкву Преображення Господнього в Люблині, яка по сьогоднішній день служить православним вірним Люблина (зараз як кафедральна церква Люблинсько-Холмської єпархії) і є одним із найстарших православних храмів у Польщі. Факт, що свт. Петра (Могила) записався в історії Православ'я в Люблині, є зараз одним із важливих елементів церковної ідентичності православних мешканців Люблина, зокрема тих, що відчувають зв'язок з українською традицією. Постать свт. Петра (Могили) є, до речі, однією з найвизначніших постатей європейської культури, пов'язаних із містом Люблином. Відтак нічого дивного, що саме в Люблині особливо урочисто відзначали його пам'ять...

Інавгурація відзначень

Символічним початком люблинських відзначень пам'яті свт. Петра (Могили) в 2006 р. можна вважати січневе свято в честь свт. Петра (Могили)

у Хресто-Воздвиженській церкві в Люблині. Саме ця церква стала з 2003 р. храмом української православної громади Люблина. Богослужіння відправляються там церковно-слов'янською мовою з українською вимовою, а проповіді та читання є українською мовою. Довкола цього храму з 2003 р. гуртується українське православне життя в Люблині. Від самого початку її функціонування небесним покровителем громади обрано – з благословення Високопреосвященнішого архієпископа Люблинського і Холмського Авеля – саме святителя Петра (Могили). Урочисті відзначення його пам'яті відбуваються у неділю в середині січня кожного року, починаючи від 2003 р., коли урочисту святочну службу очолив архієпископ Амель.

У 2006 р. пам'ять свт. Петра (Могили) українська православна громада Люблина святкувала вже учетверте. Днем відзначення пам'яті свт. Петра (Могили) стала того разу неділя 15 січня. Літургичні святкування традиційно почалися в канун, увечері 14 січня. У неділю Хресто-Воздвиженська церква заповнилася вірними. Празничну Божественну Літургію служили місцеві священники: о. митр. прот. Володимир Ходак та тодішній душпастир української православної громади Люблина о. прот. Мирослав Вишневецький. На завершення літургичних відзначень на середині храму відслужено урочистий молебень перед іконою святителя. Прозвучали слова: *Святителю, Отче наш Петре, моли Бога о нас*, зачитана була також спеціальна молитва до святого.

Після спільної молитви відбулася святочна зустріч громади Хресто-Воздвиженської церкви і гостей в прицерковній світлиці. Знаменитим звершенням свята став концерт співочого гурту Хресто-Воздвиженської церкви «Палінодія». Був це перший публічний виступ створеного лише кількома місяцями раніше гурту. Молоді співаки прекрасним концертом українських колядок полонили публіку.

Відбудова пам'яті

Черговим виявом збереження, а може, точніше, – відбудови пам'яті про свт. Петра (Могили) українською православною громадою Люблина був цикл публікацій на сторінках церковного бюлетеня «Православний Голос

Свято в честь свт. Петра (Могили) у Хресто-Воздвиженській церкві в Люблині, 15 січня 2006 р.

Концерт Пам'яті свт. Петра (Могили) у виконанні хору Перемисько-Новосанчівської православної єпархії «Ірмос» під диригуванням Маріанни Ярої у посвяченій свт. Петром кафедральній церкві Преображення Господнього в Люблині, 3 грудня 2006 р.

Люблина». У вступній статті, вміщеній у першому номері часопису за 2006 р., написано, зокрема: «Те, що свт. Петро (Могила) своєю десницею посвячував люблинський храм Преображення Господнього майже чотири століття тому, має бути для нас не лише приводом до гордості, але також зобов'язанням. Саме з метою нагадання постаті й особистості Київського святителя з Молдавії, хочемо встановити в житті нашої громади цей ювілейний, 2006 рік – Роком святителя Петра (Могили). (...) Нехай цей рік насправді стане для нас Роком святителя Петра (Могили), роком, коли не лише нагадаємо історичні факти, завдяки чому повніше розуміємо своє місце у світі, але також нехай буде це для нас заклик до святості, до формування нашої церковної ідентичності, до збереження благочестивої традиції наших предків».

Починаючи від № 2 за 2006 р., упродовж року, на сторінках часопису з'являлася спеціальна рубрика «2006 рік – Рік святителя Петра (Могили)». У цій рубриці в кожному номері часопису була поміщена цитата з творів чи висловів святителя, а також текст, присвячений свт. Петру (Могилі), його життю, діяльності, спадщині та значенню, або твір авторства святителя. У чергових випусках поміщено там передруки історичних текстів відомих дослідників життя та діяльності свт. Петра: Аркадія Жуковського і Миколи Костомарова; був також текст про посвячення свт. Петром люблинської Спасо-Преображенської церкви. В інших номерах у цій рубриці були поміщені тексти самого святителя: наприклад, розповіді про старця Єзекіїла, про роздавання милостині, про високе призначення чернечого життя тощо.

*Божественна Літургія в парафіяльному храмі православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні, очолена Православним Архиспископом Вроцлавським і Щецінським Єремією, 4 грудня 2006 р.
Науковий симпозіум „Митрополит Петро (Могила) – європейський інтелектуаліст і православний святий”, у середині: Православний Архиспископ Вроцлавський і Щецінський Єремій, 4 грудня 2006 р.*

Парафія в честь святителя Петра

Надзвичайною подією, яка особливого контексту набрала в ювілейному році 310-річчя народження святителя Петра (Могили), було рішення Високопреосвященнішого Архиспископа Люблинського і Холмського Авеля про утворення у Любліні нової православної парафії – саме в честь свт. Петра (Могили). Цим рішенням українська православна спільнота, що з 2003 р. існувала при Хресто-Воздвиженській церкві, стала повноцінною парафією.

Указ про утворення парафії архієпископ Амель видав 10 червня 2006 р. Офіційна назва парафії звучить: Православна Парафія свт. Петра (Могили) в Любліні для української православної громади. Парафіяльним храмом для новоствореної парафії стала церква Воздвиження Чесного Хреста Господнього.

Настоятелем нової парафії призначено о. прот. Мирослава Вишневецького, дотеперішнього душпастиря української православної громади Люблина. Новостворена парафія стала другою православною парафією в Любліні.

Рішення владики Авеля про створення парафії свт. Петра (Могили) внесло на новий рівень церковне вшанування пам'яті цього святого в Любліні. Це рішення відкрило також перспективу подальшого будівництва православного церковного життя в українській традиції, яке може згуртувати всіх тих, хто хоче бути у Церкві, зберігаючи церковну традицію своїх предків.

Грудневі урочистості

Черговим виявом відзначення пам'яті свт. Петра (Могили) в Любліні стали урочистості, що відбулися 3-4 грудня 2006 р. Відізнялися вони від

попередніх подій тим, що не мали внутрішньоцерковного характеру, а метою їх було також представлення постаті святителя Петра ширшій люблінській громадськості. Урочистості були приурочені 410-річчю від дня народження та 360-й річниці смерті святителя Петра (Могили), які випадали у грудні 2006 р. та в січні 2007 р.

Грудневі урочистості були організовані Українським Товариством в Любліні та православною парафією свт. Петра (Могили) в Любліні, у співпраці з Люблинсько-Холмською православною єпархією, Інститутом Центрально-Східної Європи, кафедральною православною парафією Преображення Господнього в Любліні та Генеральним консульством України в Любліні. Почесний патронат над відзначенням взяли: православний архієпископ Люблинський і Холмський Амель та Генеральний консул України в Любліні Іван Грицак. Фінансову підтримку для проведення урочистостей надало Міністерство закордонних справ України.

Урочистості почалися у неділю 3 грудня Божественною Літургією в парафіяльному храмі парафії свт. Петра (Могили), на якій співав молодіжний хор Перемисько-Новосанчівської православної єпархії «Ірмос» під диригуванням Маріанни Ярої. За Літургією спільно молилися люблінські парафіяни та гості з Підкарпаття.

Концерт «Пам'яті свт. Петра (Могили)»

У неділю 3 грудня у посвяченій свт. Петром кафедральній церкві Преображення Господнього відбувся концерт церковної музики *Пам'яті свт. Петра (Могили)* у виконанні хору «Ірмос» під диригуванням М. Ярої. Урочистий концерт почався тропарем свт. Петру, ікона якого лежала на аналої на середині храму. Кафедральний храм був переповнений прибулими на концерт любителями церковної музики.

Концерт відкрив люблінський благочинний та настоятель кафедрального храму о. прот. Андрій Лось. Після вступного слова голови Українського Товариства в Любліні о. А. Лосем було зачитане слово Високопреосвященнішого Архієпископа Авеля про свт. Петра (Могилу), у якому архіпастир представив особистість святителя та його значення в історії Православ'я в Люб-

лині. На жаль, влади́ка Авель не зміг взяти участі в урочистостях з огляду на перебування за кордоном.

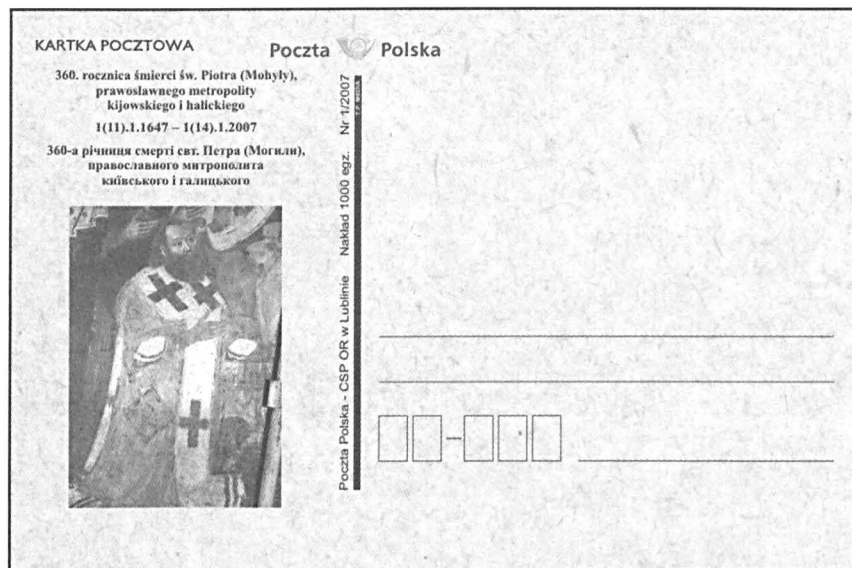
У часі годинного концерту хор заспівав кільканадцять літургічних та паралітургічних творів українських композиторів: Д. Бортнянського, С. Дегтярьова, Я. Яциневича, П. Ступницького, О. Кошиця, М. Ярої, М. Вербицького. Слухачі концерту були захоплені співом молодих підкарпатських артистів. Наприкінці концерту до присутніх звернувся зі словом настоятель православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні о. прот. М. Вишневський, який розповів про трагедію церкви в Команчі на Лемківщині, що згоріла у вересні 2006 р. і попросив про пожертви на відбудову храму. Виходячи з храму, учасники концерту поклали щедрі пожертви на відбудову згорілої церкви.

Науковий симпозіум «Митрополит Петро (Могила) – європейський інтелектуаліст і православний святий»

Другий день відзначень, 4 грудня, також почався Божественною Літургією в парафіяльному храмі парафії свт. Петра (Могили), адже цього дня випало велике церковне свято – Введення в храм Пресвятої Богородиці. Святкову службу у парафіяльній церкві парафії свт. Петра (Могили) очолив Високопреосвященніший Православний Архієпископ Вроцлавський і Щецинський Єремія, який прибув до Любліна з нагоди урочистостей у честь святителя.

На завершення святкової служби на середині храму був відслужений молебень свт. Петру (Могили), який очолив архієпископ Єремія у співслужінні духовенства. Саме цей момент особливо підкреслив те, що це відзначення, які нагадують постать не просто визначної людини, але святого, котрий заносить свої молитви перед престолом Всевишнього. На завершення влади́ка прочитав молитву свт. Петру.

Після закінчення літургічної частини відзначень, у приміщеннях Інституту Центрально-Східної Європи в Любліні почався науковий симпозіум *Митрополит Петро (Могила) – європейський інтелектуаліст і православний святий*. Метою симпозіуму було всесторонньо показати постать святого та

*Поштова листівка видана з нагоди 360-ї річниці смерті
свт. Петра (Могили)*

здійснити рефлексію над його особистістю і спадщиною. У приміщенні, де відбувався симпозіум поміщено аналог з іконою святителя і церковний підсвічник, що підкреслило особливий характер конференції.

Симпозіум розпочався молитвою *Царю Небесний*. Від імені Інституту Центрально-Східної Європи, який гостинно прийняв симпозіум у свої мури, гостей і учасників цього наукового заходу привітав керівник наукової лабораторії Інституту д-р Анджей Гіль. Згодом зі словом на відкриття конференції виступив почесний гість симпозіуму – Високопреосвященніший Єремія, Православний Архієпископ Вроцлавський і Щецинський. Мало це особливо символічний вимір, адже симпозіум був присвячений постаті православного ієрарха і святого. З промовами виступили також Генеральний консул України в Любліні І. Грицак та настоятель православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні о. прот. М. Вишневський.

Першу сесію симпозіуму відкрила фундаментальна доповідь архієпископа Єремії, який говорив про *Святість християнина на прикладі свт. Петра (Могили)*. Ця доповідь мала ключовий характер, оскільки піддано в ній аналізу саму суть феномену святості свт. Петра, не уникаючи також і контроверсійних та важких питань. Чергові три доповіді показували історичний контекст діяльності митрополита Петра (Могили). Відомий історик мистецтва

проф. Володимир Александрович (Львів-Варшава) виголосив доповідь *Витоки могилянської традиції в історії української культури: джерела, попередники*, проф. Генрик Гмітерек (декан Гуманітарного факультету Університету Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні) зосередився на питанні взаємин між православ'ям і протестантизмом на зламі XVI та XVII століть, а проф. Михайло Кірсенко (з Національного університету «Києво-Могилянська академія») увів присутніх у контекст значення митрополита Петра (Могили) в історії української культури.

Тематика другої сесії пов'язана була зі сприйняттям і оцінкою спадщини митрополита наступними поколіннями. Першим виступив д-р А. Гіль, котрий спробував охарактеризувати рефлексію над діяльністю митрополита Петра (Могили) у сучасній українській, білоруській та молдавській історіографії. Дуже цікавою і ґрунтовною була доповідь відомої дослідниці історії Речі Посполитої XVI-XVII ст. проф. Тереси Хинчевської-Геннел (Варшава), котра охарактеризувала рецепцію постаті митрополита в польській історіографії. Д-р Кшиштоф Лесневський з Екуменічного інституту Люблинського католицького університету Йоана Павла II в доповіді *Реформаторська діяльність митрополита Петра Могили в оцінці о. Георгія Флоровського* зосередився на здійсненій відомим російським богословом інтерпретації богос-

ловської спадщини святителя Петра. Останньою була доповідь автора цих рядків про *Розвиток церковного починання свт. Петра (Могили) після проголошення його святым (1996-2006)*. На завершення останньої сесії конференції відбулася дискусія.

Поштові листівки з нагоди 360-ої річниці смерті свт. Петра (Могили)

З нагоди 360-ої річниці смерті свт. Петра (Могили) на початку січня 2007 р. Польська Пошта в Любліні випустила дві поштові листівки, а також виготовила спеціальний штамп. З ініціативою випустити листівки та виготовити штамп звернулося до Люблинського відділення Польської пошти Українське Товариство в Любліні.

На обох листівках поміщено напис польською і українською мовами з інформацією, з якої нагоди вони видані. На одній знайшлося зображення свт. Петра зі старої гравюри та цитата вислову святителя, на другій – кольоровий іконопис з київської церкви Спаса на Берестові, на якому представлена постать святого. Це дві перші поштові листівки, видані цього року люблинською Поштою, їхні номери 1/2007 та 2/2007. Обидві листівки видано тиражем по 1 тисячі примірників, кожна з них нумерована. На пам'ятковому штампі поміщено обличчя святого та відповідний напис. Штамп можна було поставити на листівках у філателістичній крамничці на люблинському головпоштамті.

Ікона свт. Петра (Могили)

З нагоди 360-річчя преставлення свт. Петра (Могили) старанням вірних православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні, в парафіяльному храмі з'явилася ікона покровителя парафії. Нова ікона була написана в очоленій о. митр. прот. Леонтієм Тофлюком Школі іконописання в Більську Підляському спеціально для парафії. Оскільки досі не сформувався канон іконописного представлення зображення цього святого, написання ікони свт. Петра (Могили) вимагало багатьох зусиль і пошу-

ків. Ікона була писана протягом листопада і грудня 2006 р.

Посвячення нової ікони започаткувало відзначення першого парафіяльного свята в честь святого. Посвячення совершив настоятель парафії о. прот. М. Вишневський на початку вечірнього богослужіння в канун свята, в суботу 13 січня. Молитви «Чину благословення ікони» були зачитані з «Требника», виданого самим свт. Петром у 1646 р. З цього моменту ікона спочила на тетраподі на середині парафіяльного храму.

Парафіяльне свято в честь свт. Петра (Могили)

Звершенням люблинських відзначень в честь свт. Петра (Могили) стало парафіяльне свято православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні, яке у 2007 р. відзначалося у неділю 14 січня, точно у день 360-річчя смерті святого. Цього року українська православна громада Люблина – вірні православної парафії свт. Петра (Могили) – вперше відзначала пам'ять свого небесного покровителя як парафіяльна спільнота.

Церковні урочистості в честь свт. Петра (Могили) почалися в канун свята, у суботу 13 січня увечері. Після посвячення нової ікони покровителя парафії почалася Вечірня, яку совершив о. прот. М. Вишневський. За Вечірнею вперше у Любліні був відслужений Акафіст свт. Петру (Могили). Наприкінці служби вірні вперше прикладалися до нової ікони, приймаючи елеопомазання.

У сам день свята святкову Божественну Літургію очолив Високопреосвященіший архієпископ Люблинський і Холмський Авель. Цього дня одночасно випало кілька празників: крім пам'яті свт. Петра, також свято Обрізання Господнього та день пам'яті свт. Василя Великого. Після Євангелля владика Авель виголосив проповідь, у якій саме підкреслив, що цього дня відзначається пам'ять двох великих святителів. Владика нагадав також значення постаті свт. Петра (Могили), який давав свідоцтво Православ'я у складні часи

XVII ст. На завершення святової служби з нагоди парафіяльного свята був совершений короткий молебень.

Традиційно вже після літургічних урочистостей святкування знайшли продовження в прицерковній світлиці поверхом вище. Там за святочним столом приємно провели час учасники празника. З нагоди парафіяльного свята була також тоді відкрита фотовиставка «Краса у попелі. Церква в Команчі – до і після пожежі...», яку розміщено на стінах поруч входу до храму.

* * *

Люблинські відзначення в честь свт. Петра (Могили), які продовжувалися упродовж 2006 р. та на початку 2007 р., були найбільшими заходами, присвяченими вшануванню цього православного святого, визначного ієрарха й інтелектуала, які досі відбулися в Польщі. Урочистості мали різноманітний характер: вони включали заходи як внутрішньоцерковного характеру, так і спробу нагадання постаті цього святого широкій громадськості. Приємно відзначити, що урочистості зустрілися з зацікавленням і брала в них участь не мала кількість учасників. Були вони досить широко представлені у регіональних засобах масової інформації – телебаченні, радіо, пресі, що є особливо важливим для ознайомлення польської громадськості з цією знаменитою особистістю, яка записалася також в історії Люблина.

Для місцевої української православної спільноти, яка була ініціатором проведення цих заходів, урочистості стали нагодою для нагадання великої постаті Православ'я, особи символічної для історії української культури, а водночас постаті, так нерозривно пов'язаною з історією Православ'я в Любліні. Крім нагадання постаті свт. Петра (Могили) зовнішньому світові, послужили вони поглибленню власної релігійної та культурної ідентичності православних українців Люблина. Стали вони важливим елементом збереження рідної спадщини: православної віри та української традиції.

Григорій КУПРІЯНОВИЧ

Слідами незнищеної краси

Національне життя це, між іншим, Постійне відзначування роковин подій із далекого, а то й зовсім недавнього минуло. Дуже часто ці події сумні, як хоч би пов'язані із подіями з-перед 60-ти років, внаслідок яких Лемківщина, Надсяння, Холмщина й Південне Підляшшя, були етнічно очищені із українців, частину яких у 1944-1946 роках вигнано за новий східний кордон Польщі, інших у 1947 році насильно виселено на північні і західні Возз'єднані території.

У задумі авторів вищеописаних дій прикордонна смуга, від надсянського Перемишля аж по північнопідляський Більськ, мала бути територією без українців. А все таки це чорне діло не повністю збулося, адже українці на ці землі, хоч і частинно, повернули, або, як на Північному Підляшші, почали від етнічних основ будувати свою національну свідомість. Крім цього, навіть на найбільш етнічно спустошених територіях, в селах, де сьогодні українців властиво немає, залишилася українська краса.

Адже з незапам'ятних часів наші предки будували тут свої оселі для мирного життя, твердині для захисту під час воєнних лихоліть та церкви для молитви Богові. І протягом тисячоліття

створили вони тут красу, яка хоч і понівечена часом та людськими руками, збереглася в неповторних обрисах дерев'яних церков та придорожніх капличок і хрестів, в кам'яних пам'ятниках на могилах предків, в прикрасах сільських хат та в самому краєвиді, вписаному в людські душі й відображеному в творах рук та умів чергових поколінь. Отже ця краса звучить щоденно в музиці національного гімну, будучого спільним твором поета з Київщини і композитора з Надсяння; її ароматом насичені нев'янучі вірші уродженця Лемківщини Богдана-Ігоря Антонича; відчуємо її врешті в творах цих всіх письменників та мистців сучасної Польщі та України, яких українське родове коріння виростає зі схилів Beskidських гір та нив Перемищини, Холмщини і Підляшшя.

Зберегти її і показати широкому українському загалові це завдання для всіх українців, не лише тих, які всупереч нищівним вихрам минулого втрималися на батьківській землі над Сяном та Бугом. Тому особливо важливою була участь Президента Віктора Ющенка у відкритті каплиці-пантеону, зведеної над могилою автора музики українського гімну Михайла Вербицького – 12 квітня 2005 року, під час візиту інав-

гуруючого Рік України у Польщі (треба ще згадати, що під час інавгураційного концерту у варшавському Великому театрі виконано м.ін. кантату „Кавказ”, створену іншим сином Надсяння – Станіславом Людкевичем, уродженцем міста Ярослав).

Тут не можу здержатися перед наведенням слів сказаних В. Ющенком в іншому історичному місці – під час урочистей в гетьманській столиці Батурині: *Хто забуває власну історію, не має нормального майбутнього*. Справді – в майбутнє ідемо саме по слідах минулого й лише від нас залежить, чи буде це впевнений марш слідами предків, чи, може, будемо тинятися навмання оббиваючи стопи об каміння на чужому полі, а голови об пам'ятники не-своїх героїв.

А образ цього минулого, також для нас – підляшан, буде неповний без знання важливих для всієї України історичних постатей та місць у Beskidі та над Сяном. Саме цим місцям, їхній неповторній та, на щастя, незнищимої красі хочемо в цьому році присвятити також сторінки нашого часопису, створюючи спеціальну фоторубрику, у якій будемо публікувати світлини із Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Південного Підляшшя.

(юг)

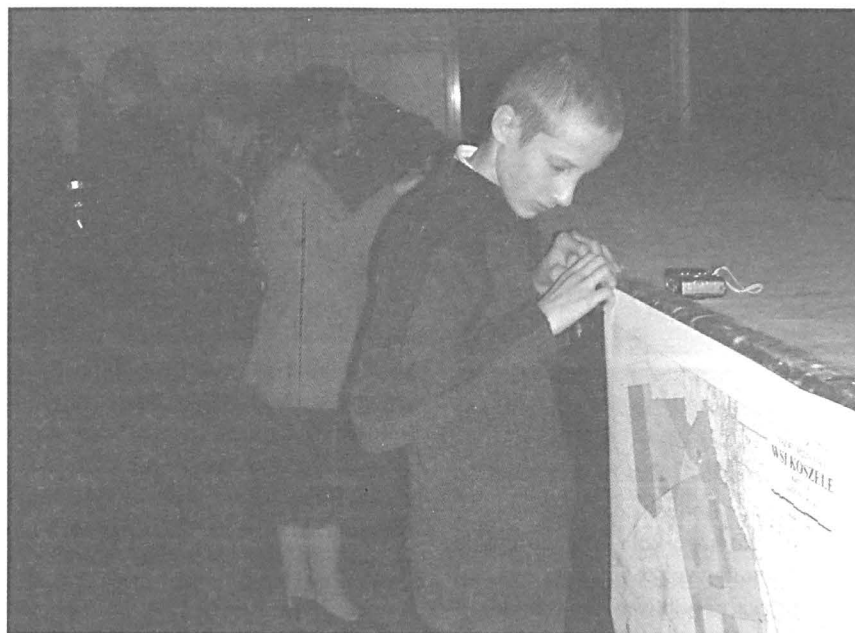
Szkolne koła GIS ratują naszą miejscową gwarę

Kształtowanie gwar na Podlasiu jest ściśle związane z kierunkami osadnictwa. Od północnej strony szło na te tereny osadnictwo litewskie i białoruskie, od zachodu osadnictwo polskie, natomiast od południa osadnictwo ruskie, z ukraińskiego Wołynia.

Na podstawie pewnych cech językowych, głównie fonetycznych, językoznawcy już w drugiej połowie XIX w. byli w stanie określić, do jakiego języka dana gwara przynależy. Dość dokładnie określono wtedy terytorium występowania gwar ukraińskich i białoruskich na Podlasiu oraz granicę między nimi.

Na pograniczach gwary się przenikają, a ustalenie, jakiego języka są one częścią, zależy od określenia, które cechy językowe są starsze. Jest więc gwara ukraińska z pewnymi cechami białoruskimi, białoruska z cechami ukraińskimi, gwara białoruska z cechami polskimi i ukraińskimi z cechami polskimi.

– Wiedza na temat gwar ciągle jest niepełna. Na tym terenie mamy do czynienia z gwarami białoruskimi i ukraińskimi. Gwary polskie już zanikły pod wpływem języka literackiego – tłumaczy Ludmiła Filimoniuk, konsultant językowy programu „Szkolne koła GIS”. – Na

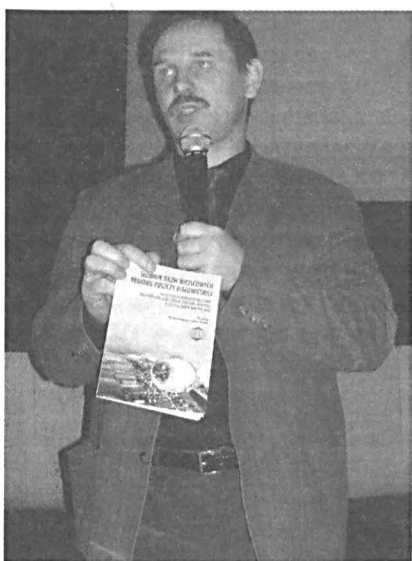
W ramach programu „Szkolne koła GIS” powstały mapy nazw miejscowych dziewięciu wsi euroregionu „Puszcza Białowieska”

Podlasiu, ogólnie rzecz biorąc, na północ od rzeki Narew i na wschód od Hajnówki występują gwary białoruskie, a na południe od Narwi – gwary ukraińskie. O przynależności gwary do pewnego języka decydują cechy fonetyczne, związa-

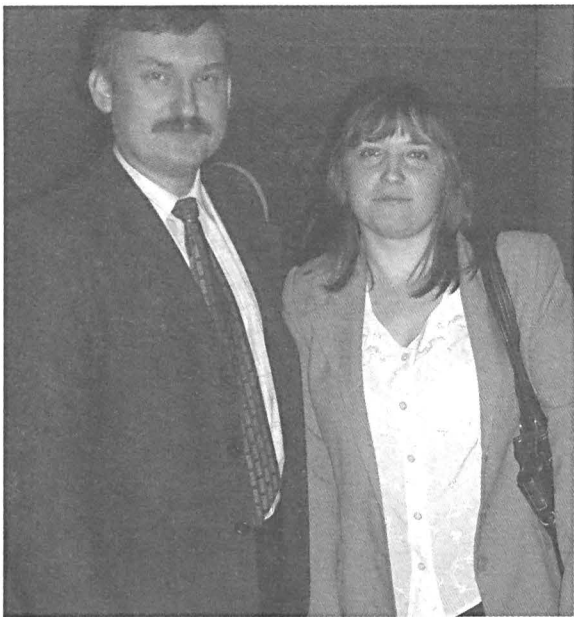
ne z wymową. W języku polskim mówi się „głowa”, białoruskim „haława”, a ukraińskim „holowa”. W języku białoruskim występuje „akanie”, dlatego wymawiamy „karowa”, „daroħa”, a w języku ukraińskim „okanie”, dlatego też jest „korowa”, „doroħa”. W języku białoruskim mamy „ciekanie” i „dziekanie”, dlatego też mówi się „dziakuju”, „dziadźka”, natomiast w języku ukraińskim występuje „d” i „t” („diakuju”, „diad’ko”). Są to jednak tylko niektóre z cech.

Szkolne koła GIS, uruchomione przez Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia, opracowały spory kawałek naszej historii. W zakończonym pierwszym etapie ich pracy powstały mapy toponimów oraz „Słownik nazw miejscowych wsi regionu Puszczy Białowieskiej”.

W programie „Szkolne koła GIS” wzięło udział 9 szkół z euroregionu „Puszcza Białowieska”, mimo iż propozycję współpracy otrzymało ponad 30 szkół. W rezultacie przygotowano mapy nazw miejscowych wsi Czyże, Dobrywoda, Dubicze Cerkiewne, Łosinka, Orzeszkowo, Stare Berezowo, Olchówka oraz Koszele i Widowo.

Mirosław Stepaniuk, przewodniczący Stowarzyszenia Dziedzictwo Podlasia i Ludmiła Filimoniuk, konsultant językowy programu „Szkolne koła GIS”

**Dariusz Horodecki i Joanna Korch
są zachwyceni możliwościami
szkolnych kół GIS**

Dariusz Horodecki zaczynał pracę w ramach szkolnego koła GIS w Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce, potem zmienił szkołę i pilotował pracę młodzieży z Orli.

– *Geograficzne Systemy Informacyjne to jest to, co nas wciągnęło. Do tego troszkę regionalizmu, historii. Wszystko można pięknie zgrać* – mówi Dariusz Horodecki, nauczyciel geografii, dyrektor szkoły w Orli. – *Trzeba było rozgryźć program, a teraz można swobodnie kontynuować. Co prawda nie widać wszystkiego na wydrukowanej mapie, ale do programu można podpiąć stare zdjęcia, porównać jak to wyglądało lat temu kilkanaście czy kilkadziesiąt, a jak dzisiaj. Miejscowości się zmieniają, a zebrane dane są niesamowicie ciekawe. Pięknie by było zrobić mapę całej gminy, ale potrzeba na to masę czasu.*

Joanna Korch, nauczycielka historii w Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce wraz z uczniami stworzyła mapę nazw miejscowych wsi Orzeszkowo. – *Mamy dużą grupę uczniów z Orzeszkowa i okolic. Znają teren, wiedzą, z kim można porozmawiać. Dzięki nim zwracaliśmy się już do konkretnych osób* – wyjaśnia Joanna Korch. – *Toponimy są często używane przez starszą ludność, ale już niestety zanikają. Nasza praca przyczyniła się do zachowania toponimów dla przyszłych pokoleń. Przy okazji odtwarzamy historię. To nie koniec, jeszcze dużo mu-*

simy pracować. Nagrywając rozmowy ze starszymi ludźmi, poznajemy historię konkretnego człowieka. Dlatego powstaną biogramy tych ludzi. Planujemy również realizację filmu.

O zastosowaniu Geograficznych Systemów Informacyjnych w szkołach naszego regionu po raz pierwszy usłyszeliśmy w 2005 roku. Chętnym do wykorzystania nowoczesnych technologii firma ESRI Polska zakupiła oprogramowanie o wartości kilku tysięcy złotych. Nauczyciele musieli nauczyć się obsługi skomplikowanego programu i znaleźć młodzież chętną do realizacji zadań. W czerwcu ubiegłego roku członkowie szkolnych kół GIS wyszli w teren. Rozmawiali ze starszymi mieszkańcami wsi podlaskich, zapisywali ich gwary, dokumentowali przekazane fakty historyczne, geograficzne i kulturowe. Efekty swojej pracy zaprezentowali podczas spotkania podsumowującego, zorganizowanego przez Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia. Spotkanie odbyło się 31 marca w Hajnowskim Domu Kultury.

– *Szkolne koła GIS to pomysł innowacyjny. Chodzi o przekazanie młodzieży nowych technologii, pokazanie, w jaki sposób dzisiaj się pracuje przy wykorzystaniu Geograficznych Systemów Informacyjnych w różnych dziedzinach życia* – tłumaczy Mirosław Stepaniuk, przewodniczący Stowarzyszenia Dziedzictwo Podlasia. – *Nie chcieliśmy, aby to było pokazane tylko od strony teoretycznej, oprogramowania czy oprzyrządowania. Zależało nam, żeby młodzież zrobiła coś, co na bazie tych nowoczesnych technologii można wdrożyć do poznania dziedzictwa kulturowego, wykorzystując to co mamy w terenie. Ruszyliśmy palący problem, jakim jest nasza miejscowa gwara.*

Gwarąmi jeszcze posługują się starsi i młodszy, ale one odchodzą w zapomnienie. Najmłodsze pokolenie coraz częściej już nie zna języka swoich dziadków. Szkoda, bo przecież właśnie język jest podstawowym składnikiem kulturotwórczym.

– *Gwara to język jednej lub kilku miejscowości, swoim zasięgiem ograniczający się do bardzo małej przestrzeni* – dodaje Ludmiła Filimoniuk. – *W regionie Puszczy Białowieskiej bardzo często się zdarza, że w jednej wsi mówią tak, w innej trochę inaczej. Gwara charakterystyczna dla kilku lub kilkunastu miejscowości to już dialekt.*

Wszystkie toponimy, czyli nazwy miejscowe, zostały zapisane gwarami tych miejscowości, w których były prowadzone badania. Takie nazwy w przeszłości występowały wszędzie. Mieszkający na danym terenie od dziecka wiedzieli, że np. „Pryhułok”, to akurat to, a nie inne miejsce. Ludzie starsi operowali toponimami jak specyficznym atlasem. Stąd pomysł na zbieranie i zapisywanie toponimów właśnie przy zastosowaniu nowoczesnych technologii Geograficznych Systemów Informacyjnych, tworzenie specyficznej bazy, cyfrowych map.

– *Jest to projekt, który zaczynamy, etap pilotażowy. Będziemy rozwijać GIS* – dodaje Mirosław Stepaniuk. – *Nie chcielibyśmy się ograniczać tylko i wyłącznie do toponimów, ani tylko i wyłącznie do tych wsi, jakie udało nam się zrobić. Wiem, że na początku są problemy sprzętowe, bardzo często trudno w szkole znaleźć komputer, do którego można wgrać oprogramowanie. Chcemy, aby projekt inicjował dalsze działania, nie tylko na płaszczyźnie gwar miejscowych, ale przede wszystkim, aby był podstawą budowania baz danych o środowisku. Żeby szkoły stały się lokalnymi instytucjami, które tworzą zbiory informacji o środowisku. Samorządy nie są w stanie wszystkiego ogarnąć, dlatego chcemy, aby młodzież przynajmniej na etapie gimnazjalnym zaczęła się tym interesować.*

Technologia GIS służy do uporządkowania w pewnej strukturze informacji o przestrzeni pozyskiwanych z terenu. Te informacje są przechowywane w technikach informatycznych w taki sposób, że można je na siebie nakładać, analizować i budować z nich wiedzę.

– *Projekt o toponimach, geograficznych nazwach lokalnych, jest tylko jednym z zastosowań GIS* – tłumaczy Katarzyna Sosnowska z firmy ESRI Polska, sponsora oprogramowania „Szkolnych kół GIS”. – *Okolo 80% decyzji podejmowanych przez jednostki administracji samorządowej dotyczące terenu, którym zarządzają, zawiera w sobie komponent przestrzeni. Chodzi o zarządzanie nieruchomościami, rozwojem regionu, planowanie przestrzenne, ochronę środowiska, ale również dotyczy to dziedzictwa kulturowego, programowania i monitorowania wpływów do budżetu pochodzących z odpowiednich podatków, a także możliwości reagowania w sytuacjach kryzy-*

sowych, так як ogromna powódź z 1996 roku. Wówczas brakowało informacji, które pozwoliłyby w precyzyjny sposób koordynować pomoc.

Technologie GIS jeszcze nie są popularne w naszym kraju, ale na pewno niezbędne w życiu. Będą coraz bardziej wykorzystywane w różnych instytucjach, również samorządach.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcia autorki artykułu

Dodatkowa informacja:

Projekt „Szkolne Koła GIS**” realizowany jest od listopada 2005 roku w partnerstwie z ESRI Polska**. Obecny etap finansowany jest ze środków Fundacji Dzieci i Młodzieży, fundacji PZU oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego. Skierowany jest głównie do młodzieży szkolnej. Jego idea opiera się na powołaniu Szkolnych Kół GIS®, w ramach których prowadzone są zajęcia bazujące na Geograficznych Systemach Informacyjnych. Pod kierunkiem nauczycieli oraz specjalistów z ESRI Polska i Stowarzyszenia Dziedzictwo Podlasia młodzież gromadzi informacje o środowisku przyrodniczo-kulturowym swojej gminy. W efekcie powstaje zbiór danych przetworzony przy pomocy GIS-u na lokalną bazę danych. Założeniem projektu jest interdyscyplinarne podejście do problemu. Uczestnikami projektu jest przede wszystkim młodzież gimnazjalna i licealna. Poza nauczycielami informatyki z młodzieżą pracują również nauczyciele innych dyscyplin (geografowie, biologowie, historycy czy też językoznawcy). Do projektu zaproszono przeszło 30 szkół położonych na obszarze euroregionu Puszczy Białowieskiej. Ostatecznie zakwalifikowano 13 szkół reprezentujących poszczególne gminy euroregionu. Wszystkie zakwalifikowane szkoły otrzymały od stowarzyszenia Dziedzictwo Podlasia i firmy ESRI Polska specjalistyczne oprogramowanie Arc GIS 9.1.

Efektem pierwszego etapu projektu jest mapa i słownik toponimów dziewięciu wsi z regionu Puszczy Białowieskiej wybranych przez młodzież.

*/ System Informacji Geograficznej (GIS, ang. *Geographic Information System*) – system informacyjny służący do wprowadzania, gromadzenia, przetwarzania oraz wizualizacji danych geograficznych.

**/ Firma ESRI Polska Sp. z o.o. (powstała w 1995 r.) jest wyłącznym dystrybutorem w Polsce produktów światowego lidera w technologii GIS – firmy Environmental Systems Research Institute (USA). Firma ESRI Polska sp. z o.o. zapewnia wsparcie i pomoc techniczną dla użytkowników oprogramowania ESRI oraz aplikacje systemów GIS tworzonych na bazie tego oprogramowania.

Україна 2012

Незалежно від результатів політичної боротьби, майбутнє України все одно знову залежатиме від «зарядженості» людей, від їх бажання в цій країні жити і працювати.

Європейська футбольна спільнота переповнена подивом, а конкуренти – заздрощами. Провести континентальну футбольну першість доручено не авторитетним італійцям, а Польщі з Україною, державам зі східного кордону європейського світу.

Але залишимо поляків – у них хоч і вистачає проблем, але все-таки не стоїть постійно на порядку денному питання: самоствердження або зникнення з політичної мапи? Це завдання регулярно доводиться вирішувати українцям, тому подібні подарунки долі, такі як ЄВРО-2012, слід сприймати не лише як спортивний або політичний успіх, а як знак.

Справді, у 2004 році, також напередодні бурхливих політичних баталій, коли в Москві потирали руки в передчутті перемоги „свого” кандидата, а Україну заповнила задумлива атмосфера „пізнього” кучмізму, Руслана принесла нам перемогу на „Євробаченні”. Разом із концертною сценою, яка тріснула під час її репетиції, українська співачка немовби розбила сумніви й сказала: «Все буде добре!» Подальші події осені 2004 року закінчилися не перемогою «помаранчевих» над «біло-синіми», вони закінчилися перемогою України. Невже й сьогодні Провидіння на нашому боці?!

Коли політики продовжують торгуватися між собою і звозити до Києва проплачених мітингувальників, коли люди не довіряють владі і так само бояться реваншу опозиції, якось про це не думається. Бо чим хорошим може закінчитися просякнута брехнею і зрадою сварка ко-

лишніх комуністів з колишніми комсомольцями?

У 2004-му, як виявилось, багато що залежало від «простих» українців. Не тільки від ретельно розроблених PR-ходів та домовленостей «без краваток», не від грошей та силовиків, але й від здатності значної кількості громадян припинити дивитися на владу «знизу догори». Від їх бажання захищати власну позицію, переконливо й до кінця.

Історія зіграла з цими людьми злий жарт – політики втратили подарований їм шанс. Але, крім цього, вони ще й посіяли зневіру у серцях багатьох своїх прихильників. Виграш конкурсу за право приймати в себе дуже престижний європейський турнір – це ще один поштовх для того, щоб про цю зневіру забути.

Функціонери і від футболу, і від політики вже заявили, що ЄВРО-2012 повинно «об’єднати» два береги Дніпра і примирити сторони, які сьогодні запекло сперечаються між собою. Красиве побажання, а головне – актуальне, проте для об’єднання потрібно подолати причини розколу, штучні і справжні. А це вже завдання не для спортсменів, а для фахівців в інших царинах.

Проте звістка про перемогу українсько-польської заявки і так з’явилася дуже вчасно. Бо незалежно від результатів політичної боротьби, майбутнє України все одно знову залежатиме від «зарядженості» людей, від їх бажання в цій країні жити і працювати.

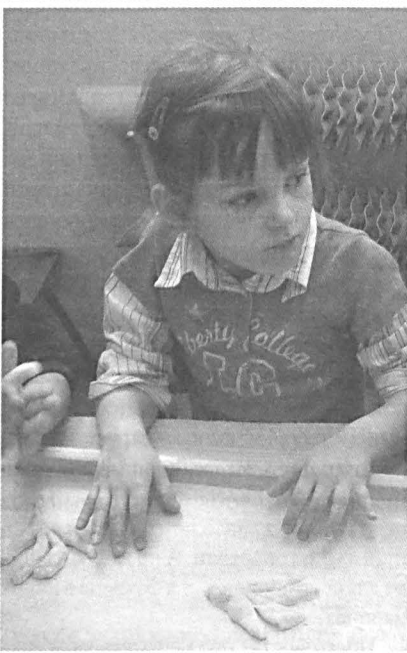
Отож – якщо і мріяти про «нову» Україну до 2012 року, то про Україну без сумнівів у власній долі. Йй-Богу, для цього є привід!

Євген БУЛАВКА
І-РЕПОРТЕР

Повернення «буслової лапи»

26 березня у Дитячому садочку „Лісова поляна”, у рамках програми „До традиції”, діти з українських груп зустрілися з Юлією Фіонік та Любою Ририк, учасницями колективу „Родина”, які приблизили традицію випікання „буслових лап”. „Буслові лапи” – це невеликих розмірів булочки, найчастіше у вигляді лап буслів (так тут зветься лелек), яких на Підляшші пекли на свято Благовіщення Пресвятої Богородиці.

Саме свято – це третій за значенням народно-релігійний празник після Великодня і Різдва Христового, в основі якого повідомлення архангела Гавриїла Діві Марії про народження Спасителя – Ісуса Христа. Християни східного обряду відзначають Благовіщення 7 квітня (25 березня), а таку дату встановили, відрахувавши 9 місяців від Різдва Христового. Церковне святкування Благовіщення не відміняється, навіть якщо свято припадає на Великдень. Цьогоріч воно збіглося із святкуванням Великої Суботи.

В Україну празник прийшов із утвердженням християнства. У народі він нерозлучно пов'язаний із вітанням весни, яка, за народними уявленнями, у цей день остаточно поборолла зиму. В українській традиції Благовіщення і зветься „третьою зустріччю весни” (після Стрітіння і Сорока Мучеників). Також на Підляшші воно вписується у весняну народну обрядовість.

Перш за все – це дуже веселе свято. У нашому регіоні цього дня жінки йшли до церкви у ясных хустках, та готовили на

стіл найкращу їжу, навіть якщо празник припадав у Великий Піст, або й навіть – у Великий Тиждень. Однак, працювати у цей день було суворо заборонено. „На Благовішшине і пташка гнізда не плете, святкує”, – говорили скрізь на Підляшші. З тим в'язалося і переконання, що не можна того дня зачесувати волосся. За словами Юлії Фіонік з Кошків, яка родом з Тим'янки, на Благовіщення не можна було так само ходити босоніж ні по подвір'ї, ні по хаті, тому, що цілий рік буде „босий”. Щойно 1-го травня треба було вибігти босому на перший весняний дощ. Це забезпечить добре здоров'я. Окрім того, за народними уявленнями, лише після Благовіщення можна було розпочинати польові роботи.

В обрядовість пов'язану із дохристиянським звичаєм зустрічі весни вписується і традиція випікання на Благовіщення „буслових лап”. Вона існувала по всьому Підляшші – в околицях Гайнівки, Більська і Сім'ятич, але й відома також у польській традиції, між іншими на Курп'ях. Випікання невеличких булочок у вигляді лелечиної лапи є доказом шани, яку підляшшуки віддавали буслові. Бусел віддавна – символ весни. Саме до свята Благовіщення він вертався із вирію і починав вити гнізда.

Доказом того, що підляшшуки приділяли лелекам велику увагу, є популярні колись у регіоні віршики та короткі, нерідко анегдотичні, приспівки, головним героєм яких – саме бусел. Вони займали окреме місце у підляському фольклорі. Оскільки зараз мало й хто їх пам'ятає, варто пригадати деякі із них, яких співалося у селі Тиневичі Великі:

Ходів бусьол по болоті,
Клівав люди до роботи.

Люде кажут: „Не хочу”.
Бусьол каже: „Заплачу”.
„А де ж твої, бусьол, гроши?”
„У мене у галоши”.

Ходів бусьол по плотах,
У червоних чоботах.
Треба в його одобрати,
І для нашої ляльки дати.

Саме приблизити малятам звичай пов'язані із Благовіщенням, зустрічанням весни та культом бусла мали на меті заняття у садочку № 9 у Більську в рамках програми „До традиції”, під час яких діти разом з „бабцями” робили „буслові лапи”. Як підкреслює Люба Ририк з Кнорид, діти охоче місили тісто і формували його у вигляд лап, а також невеликих квіток, хоча завдання для невправних молодих рук було непросте. Помагали їм вчителька української мови Єлизавета Томчук та директорка Єлизавета Нелипинська, які весь рік намагаються збагачувати заняття новими цікавими елементами підляської народно-релігійної традиції. Під час таких зустрічей з носіями традиційної культури села діти знайомляться також із лексикою, вчать пісень, загадок та віршиків пов'язаних з окремими святами.

„Буслові лапи” випікали у садочку вперше та лише упродовж одного дня. Однак, здається, ця традиція, поруч із прикрашуванням вербочок та писанням писанок, стане у садочку „Лісова поляна” одним із постійних елементів програми практичних зустрічей наймолодших дітей з підляською народною весняною обрядовістю, тим більше, що вона вже призабута.

Людмила ФИЛИМОНЮК
Фото авторки статті

Сум минулого та надія майбутнього

Думки історика у роковини Акції «Вісла»

Велика операція проти УПА та решти українського населення Польщі (бл. 150 тис. осіб) була підготовлена ще у 1946 р. За зразок було взято сталінську практику „розв'язання національних проблем”.... Метою акції було передовсім виселення українського населення, а лише пізніше – знищення українського партизанського руху. Виселення відбувалося із великою брутальністю, супроводжувалося численними вбивствами. Виселених скеровували на західні та північні землі, прагнучи (без сумніву, свідомо) до розірвання парафіяльних та сусідських, ба, навіть родинних зв'язків. Принагідно були ліквідовані всі форми українського національного життя, які ще існували. Важко заперечувати висновок, що прихованою метою цього розселення була ліквідація української громади в Польщі засобами вимушеної колонізації *modo sovietico*.

Ці слова, почерпнуті із статті польського історика Тадеуша Анджея Ольшанського, автора м.ін. виданої у 1990-тих „Історії України ХХ ст.”, дуже влучно характеризують військову операцію, яку під криптонімом Акція „Вісла” здійснено у квітні – липні 1947.

Була це водночас остання великомасштабна подія у історії кількасотрічного українсько-польського „недоросусідства”, яке почалося у половині XIV ст., коли відбувся розвал Галицько-Волинської держави. У першій половині ХХ ст. призвело воно до свого роду українсько-польської „війни тридцятирічної”, завершеної саме у 1947 році, адже коли у ході І світової війни перед українцями відкрився черговий шанс на політичне відродження показалося, що ворогом відновлення української державності в етнографічних межах є не лише постімперська Росія (як „біла”

так і „червона”), але і Польща. Сталося це тому, що наслідком півтисячолітньої відсутності українсько-польської державної межі стало свого роду сіямське зростання – землями, які на думку українських політиків мали б стати суверенною територією України (бо українські хати стояли), а у переконанні їхніх польських візаві – Польщею (бо стояли тут і двори польських земле-власників).

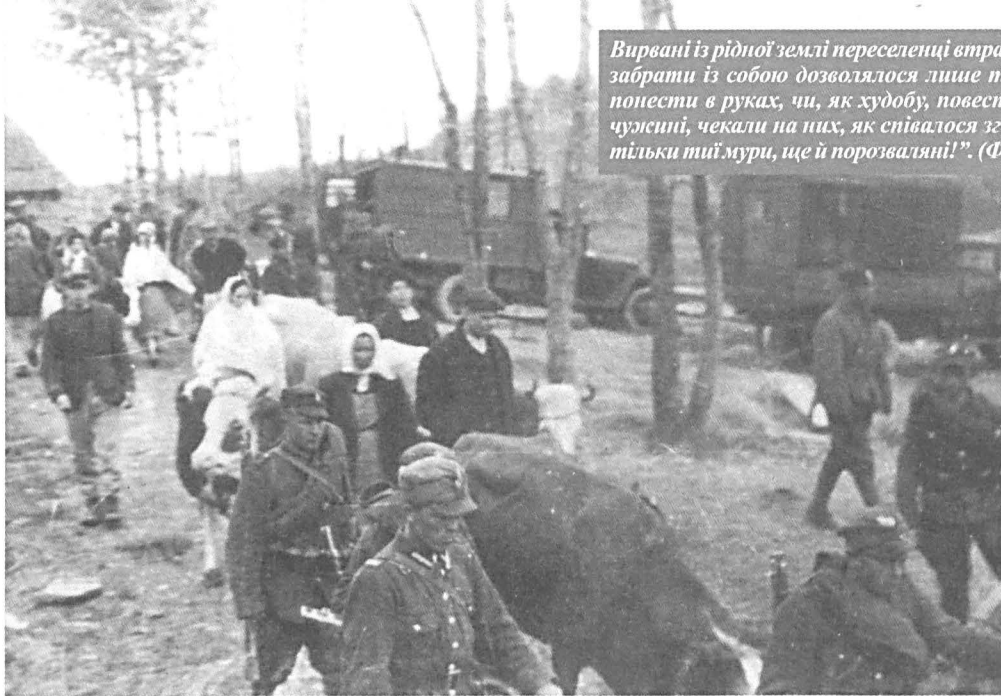
Зраз розділення справжніх сіямських сестер це прецизійна операція. В умовах першої половини ХХ ст. розділення етнополітичних „близнят” було швидше рубанням сокирою. У збройному українсько-польському конфлікті за територію та межу, який осінню 1918 року почався „від Сяну” – у Галичині, а навесні 1919 року охопив також Волинь, міцнішою стороною показала Польща, яка не лише відстояла свою державність, але й виборола її межу, яка на Рівненщині ближчою була до Дніпра аніж до Бугу.

ІІ світова війна показала однак, що записаний у статтях Ризького договору успіх польської боротьби за східний кордон був скороминущий. Принесена

на червоноармійських багнетах нова, „народна” влада Польщі – Польський комітет національного визволення (ПКВН), мусив задовільнитися польсько-радянським кордоном накресленим у липні 1944 року на основі т.зв. лінії Керзона. Все таки на захід від цього кордону залишилася немала територія (кільканадцять тисяч квадратних кілометрів – небагато менше, як територія хоч би Словенії), на якій проживало біля 700 тис. українських автохтонів – від Лемківщини на півдні, почерез перемисько-ярославське Надсяння і Холмщину, по Підляшшя на півночі (інколи загально зветься цю територію „Закерзонням”).

Як одну із переваг нової, „народної” Польщі над довоєнною, польські комуністи проголосили її планований од-нонаціональний характер (у „санацийній” Польщі національні меншості складали третину населення). Співпадало це із інтересами Сталіна, який побоювався, що західні союзники, із якими мав узгоджувати майбутню карту Європи, можуть не годитися на кордон по „лінії Керзона”, адже проти нього голосно протестував екзильний польський уряд, визнаний тоді США і Великобританією як єдиний легальний представник інтересів Польщі. Тому вже у вересні 1944 р. ПКВН підписав із урядами Української, Білоруської та Литовської РСР договори про обмін населенням, який мав цей свіжо накреслений політичний кордон перетворити у етнографічний (у первісному варіанті переселення мало завершитися вже 1 лютого 1945 року, отже ще перед початком конференції у Ялті). Поляки із Галичини, Волині й Полісся мали переселитися до Польщі, а українці із Закерзоння до УРСР. На цій основі поміж жовтнем 1944 та серпнем 1946 року із

Вирвані із рідної землі переселенці втрачали ще й майже весь життєвий доробок — забрати із собою дозволялося лише те, що можна було завантажити на хуру, понести в руках, чи, як худобу, повести на мотузіві... А за сотні кілометрів, на чужині, чекали на них, як співалося згодом у пісні, „поля не орані, жита не сіяні, тільки тії мури, ще й порозваляні!”. (Фото із архіву Об'єднання українців у Польщі)

Польщі виселено 482 тисячі українців (в тому самому часі із УРСР до Польщі переселено 788 тис. осіб).

Переселення із Закарпаття було у переважній мірі насильством, адже лише протягом кількох перших місяців цієї акції, баламутно названої „репатріацією”, її польські виконавці більшість дотримувалися принципу добровільності і вже влітку 1945 року, на вимогу радянської сторони, почали систематичне виселення силами трьох військових дивізій. Спонукою до залишення кордонів Польщі був також організований „народною” владою кривавий терор, до якого приєднувалися деякі формації польського антикомуністичного підпілля та звичайні банди. Саме тоді, у перших днях березня 1945 року сталося масове вбивство у надсянському селі Павлокома, де у травні минулого року Президенти Польщі і України відкрили пам'ятник на могилах більше 350-ти трагічно загиблих українців.

Згідно із обрахунками переселенських комісій, осінню 1946 на південно-східній території Польщі мало залишитися біля 20 тисяч українців. Але й це символічне число не давало спокою польським військовикам і вже у листопаді 1946 року, в документах керованих до партійного керівництва та уряду з'явилися сугестії, щоб вирішити питання шляхом примусового переселення на т.зв. Возз'єднані території, тобто на землі, які до 1939 року належали Німеччині (тут доречно згадати, що вже у липні 1945 року, під час конференції у Міністерстві публічної адміністрації представникам української громади заявлено, що особи, які не виїдуть до УРСР будуть переселені на західні землі). Ширше філософію, якою керували-

ся ініціатори Акції „Вісла” виклав заступник Голови Генерального штабу Польського війська ген. С. Моссор, пишучи у лютому 1947 р. у звіті міністрові національної оборони та голові Державного комітету безпеки, що українці, які уникнули виселення створюють *небезпеку ірреденти у майбутньому*. Оскільки не було вже можливості відправити їх до СРСР, *здається необхідним, щоб навесню провести енергійну акцію переселення цих людей поодинокими родинами в розпорошенні по Возз'єднаних територіях, де швидко асимілюються*. Зрозуміло, такого роду операція вимагала ще згоди політичного керівництва, тому на проведеному 27 березня 1947 року засіданні Державної комісії безпеки вирішено, що питання буде представлено на розгляд ЦК Польської Робітничої Партії (ПРП).

Досі точно не встановлено, чи був це справді збіг обставин, чи свідомо провокація комуністичних органів безпеки, але день пізніше, 28 березня, у сутичці, мабуть із підрозділом УПА, загинув віцеміністр національної оборони ген. Кароль Сьверчевський. Його смерть стала офіційною причиною прийняття комуністичною владою Польщі рішення про виселення українців. *У рамках репресивної акції супроти українського населення*, — читаємо у протоколі із засідання Політичного бюро ЦК ПРП, яке відбулося зараз після вістки про смерть генерала, — *вирішено: 1. Швидкими темпами переселити українців та змішані родини на возз'єднані терени (передусім у півн. Прусію), без творення компактних груп і не ближче 100 км. від кордону*.

Згодом переселення стали також виправдувати твердженням, що був це за-

сіб необхідний для ліквідації діючих на Надсянні і у південній Холмщині сил УПА. Насправді підрозділи УПА, які навесні 1947 року нараховували усього-на-всього біля 1,5 тис. бійців, і після закінчення переселення до УРСР не проводили майже жодних акцій проти польської міліції та сил безпеки, і особливої загрози для безпеки польської держави вже не створювали. Крім цього виселенням були охоплені всі місцевості, в яких проживали українці (окрім Більського повіту у Білостоцькому воєводстві, де місцевих українців влада рахувала... білорусами), навіть у цих околицях, де УПА чи інших підпільних структур ніколи не було. Виселювано і цих українців, які були членами комуністичної партії, а навіть особисто ангажувалися у боротьбу із підпіллям у рядах органів безпеки та міліції і пов'язаного із нею парамілітарного ОРОМ.

16 квітня 1947 року, за підписами міністрів публічної безпеки та національної оборони, з'явився *Проект організації спеціальної акції „Схід”*, у якому як завдання поставлено: *Розв'язати остаточно українське питання у Польщі*. Згодом акція отримала криptonім „Вісла”, а для її практичної реалізації створено Операційну групу „Вісла”, в силі 17,5 тис. солдатів. Її командувачем став відомий вже нам ініціатор акції — ген. С. Моссор.

Акція „Вісла” почалася 28 квітня 1947 року. Військо вночі окружало села, щоб запобігти втечі мешканців, які вранці отримували наказ протягом кількох годин (найчастіше двох, а то й менше) бути готовими до виїзду — із підводами та завантаженням майном (через нестачу хвір однією часто користувалося й 2-3 родини, а декому приходилося нести свій маєток на спині). Зокрема на першому етапі, який охопив територію довкола Сянока і Перемишля, де УПА та ОУН справді мали свої розвинуті структури, виселення мало характер брутальної пацифікації, яку супроводжували підпали будинків, знущання над родинами членів підпілля та масові арештування. Виселенці потрапляли до збірних пунктів, у яких збиралося навіть по кілька тисяч людей, які через багато днів перебували просто неба, наражені на дощі та приморозки. Тут відбувалася вступна селекція, після якої виселенці потрапляли на виділені залізничні станції, на яких формувалися транспортні у місця нового поселення.

Офіційно Акція „Вісла” тривала три місяці, до 28 липня 1947 р. (деякі переселення під криптонімом „Вісла” відбувалися й у наступних місяцях, а навіть у 1950 році). В її ході показалося, що українців набагато більше аніж раховано на зламі 1946/1947 років. За даними Генерального штабу ПВ виселено 140,5 тис. українців та членів змішаних родин, які проживали у 22 повітах трьох воєводств – Ряшівського (85,3 тис.), Люблинського (44,7 тис.) і Краківського (10,5 тис.). Розселено їх на території кілька разів більшої – у 71 повіті Возз’єднаних територій, у воєводствах: Ольштинському (56,6 тис.), Кошалінському (31,2 тис.), Вроцлавському (15,5 тис.), Щецинському (15,1 тис.), Зеленогирському (10,9 тис.), Гданському (5,3 тис.), Опольському (2,5 тис.), Познанському (1,4 тис.) та на півночі Білостоцького (1 тис.).

Деякі із виселених, запідозрені у приналежності до підпілля, а згодом і ці, які пробували повернути на рідні землі, потрапили до Центрального табору праці у місті Явожно, який був адаптованою до нових потреб філією нацистського Аушвіцу. За колючими дротами спеціального підтабору для українців, який проіснував до січня 1949 року, опинилося 3,9 тисяч осіб, в тому більше 700 жінок і дітей та майже 30 священників. Внаслідок жахливих умов проживання та фізичних знущань загинуло не менше 160 осіб, похоронених у безіменних могилах (у 1998 р. Президенти Польщі і України відкрили тут пам’ятник для вшанування загиблих у таборі українців).

На місцях примусового поселення українці отримували господарства з понищеними будинками, із яких розкрадено залишене колишніми німецькими власниками майно, адже все краще зайняли вже поляки із суміжних регіонів та „з-за Бугу”. Через те, що число українців, яких тут офіційно називали „поселенцями «В»”, показалося кілька разів більше від сподіваного, місцями, передусім у Ольштинському воєводстві, виникли досить компактні скупчення, хоч суперечило це розпорядженням центральної влади, яка наказувала не перевищувати 10% загалу населення у повіті.

У таємній інструкції для місцевої адміністрації з листопада 1947 р. писалося: „Основною метою переселення поселенців «В» є їхня асиміляція у новому польському середовищі, треба до-

класти всіх зусиль, щоб цього досягнути. Не вживати у відношенні до цих поселенців окреслення «українець». У випадку, коли з поселенцями на Возз’єднані території потрапить інтелігентський елемент, треба таких безумовно розміщувати у віддалі від сільських громад, у яких проживають поселенці із акції «Вісла»”. Це останнє речення можна доповнити ще нагаданням може нібито й дрібного факту, що така практика у відношенні до української інтелігенції стосувалася вже у міжвоєнній Польщі, коли напр. шкільна адміністрація не дозволяла приймати на працю учителів-українців у Галичині чи Волині, „люб’язно” пропонуючи їм можливість професійної кар’єри у центральній Польщі.

Яка була справжня мета Акції „Вісла” видно і з юридичних актів, прийнятих у 1949 році. Позбавлено ними українців права власності на залишені на рідних землях господарства і все нерухоме майно, а також перейнято на власність держави майно греко-католицької Церкви та українських установ і організацій (м.ін. Народний дім у Перемислі, за якого повернення українська громада міста бореться кільканадцять років).

Другою метою Акції „Вісла” була ліквідація українського збройного підпілля. За офіційними даними командування Операційної групи „Вісла” у квітні-липні 1947 року підрозділи УПА мали втратити 1,3 тис. бійців – вбитих, полонених та засуджених на смерть і ув’язнення. Зараз дані ці важко верифікувати, але на думку багатьох істориків вони завижені через те, що потрапило тут багато цивільного населення, яке арештовано і засуджено зі звинуваченням у співпраці із підпіллям. Адже коли б дані ці відносилися до підпільників, які діяли зі зброєю у руках, відбулася б майже повна фізична ліквідація українських збройних загонів у Польщі, яких чисельність полковник Мирослав Онишкевич („Орест”), командир Військового округу УПА „Сян”, окреслював на 1,4 тис. вояків. Насправді, попри справді неمالі втрати у сутичках із удесятеро більшими силами польського війська, повстанські сотні надалі зберігали свою боєздатність, але після майже повної депортації українського населення, яке вона до цього часу намагалася захищати, дальша боротьба втрачала тут сенс. Отже на зламі вересня і жовтня 1947 року

полк. М. Онишкевич видав наказ розв’язати діючі ще загони та звільнив їхніх вояків від присяги. Так закінчилося збройне українсько-польське протистояння, яке спалахнуло 1 листопада 1918 року у Львові.

У історіографії „народної” Польщі епізод боротьби комуністичного війська та органів безпеки із УПА швидко виріс до розмірів мало не визвольної війни проти „хижких українських націоналістів”. Це з однієї сторони дозволяло „народній владі” виступати в ролі борців за цілісність держави, а з другої відвертало увагу польського суспільства від справжніх поневолювачів Польщі – *хазяєвов* Кремля та таких їхніх „досягнень”, як хоч би пакт Рібентроп-Молотов, депортації польського населення „кресів” у Сибір та масовий розстріл польських офіцерів у Катині. Про це все у підручниках історії та пресі писати не було можна, зате можна, а навіть треба було писати про злочини українських націоналістів, то й не дивно, що читаючи деякі опуси з’являється переконання, що коли б не вони то період війни та становлення „народної влади” поляки могли б згадувати із розчуленням.

Сьогодні легко над цим іронізувати, але запущений у момент підготовки Акції „Вісла” маховик антиукраїнської пропаганди властиво не зупинявся до 1989 року, досить успішно продукуючи викривлений образ українців та атмосферу ворожості до них, у якій жертви цієї ж акції мусили будувати своє життя на чужині та виховувати дітей. На жаль і сьогодні, хоч у 1990 році Акцію „В” засудив польський Сенат, а у 1997 році у подібному тоні висказався Президент Александр Кваснєвський, немає у польському політикумі атмосфери сприяючої хоч би мінімальному виправленню кривд заподіяних українцям перед 60-ма роками.

Втішним є однак це, що зараз про тонус українсько-польських стосунків вирішує не так історія, як практичні справи сьогодення. От хоч би в моменті, коли завершував цю статтю почув повідомлення, що Польща і Україна спільно будуть організаторами футбольного чемпіонату Європи у 2012 році. Це було-не-було черговий доказ цього, що взаємну, інколи ірраціональну ворожнечу минулого помалу замінює прагматична спільна дія для майбутнього.

Юрій ГАВРИЛЮК

Балигород – Загір'я – Команча

(Вибране із щоденника)

Неділя 22-го липня 1973 року.

Поправилась погода – перестав падати дощ, прояснилось небо. Вислухав новин по радіо та задумав поїхати до Команчі. В Балигороді, в Мхаві та Стежниці місцеві старожили багато мені розповідали про це село. О годині 10.45 поїхав автобусом ПКС до Загір'я. Тут купив залізничний квиток і біля 13-ї години, поїздом складеним із чотирьох вагонів рушив до Команчі. Залізниця тягнеться долиною річки Ослави. Поїзд їхав помалу, машиніст час від часу сигналив, зі свистом пускав пару із паровоза. З вікна вагону можна було побачити частинно відбудовані села, як Чашин, Мокре. Недалеко від Мокрого розташоване село Морохів, у якому діє православна парафія.

До Команчі поїзд прибув після 14-ї години. На пероні стояло біля 15-ти осіб, переважно молодь. Вийшов із ва-

гона та пішов шукати церкву, про яку розповідав мені недавно мешканець Стежниці Іван Секанець. В селі зустрів групу туристів, котрих бачив вчора в Яблінках. Декотрі із них розмовляли українською мовою. Були це молоді люди – може студенти? Йдучи селом зустрів я старшу віком жінку, по-своєйому, українською мовою запитав її: Далеко звідсіль до церкви? – А буде з півтора кілометра, вона стоїть там, геть на горі – відповіла також по-нашому.

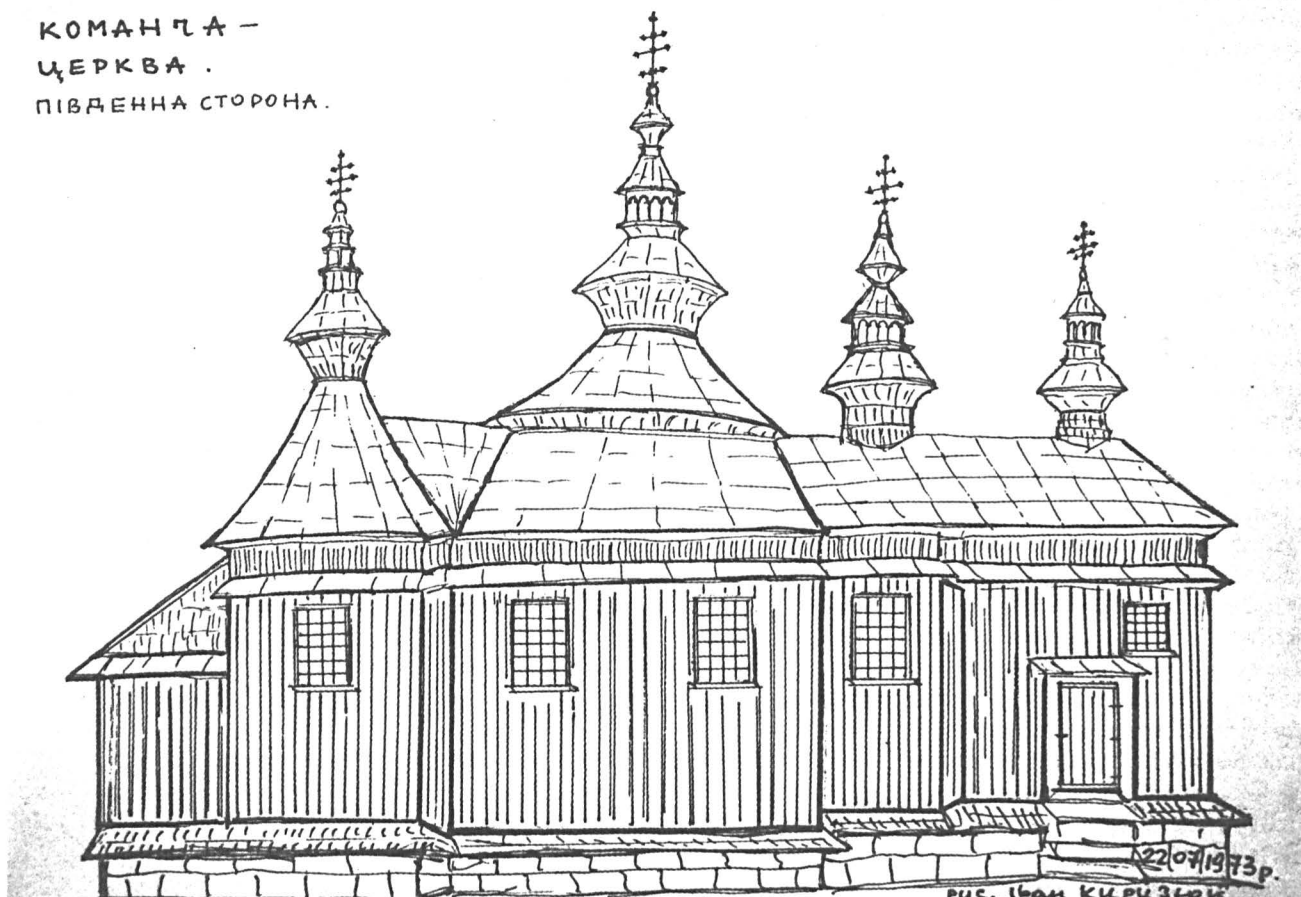
Дійшов до прицерковної ділянки, постояв біля дзвіниці. При церкві не було нікого. Стоїть вона у гарному місці, на невисокому пагорбі. Споруджена у 1802 році. Дерев'яна. Біля церкви стоять два хрести. На старшому, почорнілому, видніє напис „Пам'ятка місії в Команчі 1928”. Новий хрест є з символами православ'я. Близенько за хрестами стоїть висока, дерев'яна дзвіниця,

збудована у 1834 році.

Зговоривши „Отче наш”, обійшов помаленьку кругом храм, приглянувшись будівельним та архітектурним здібностям майстрів, що його будували. Церква є дерев'яна, тризрубна, з чотирьма куполами-банями, прикрита бляхою. На прицерковній площі стоять кам'яні та бетонні хрести з написами українською мовою. За церквою розташований цвинтар. Понині хоронять тут людей. Віднайшов я старі хрести з 1900 – 1942 років, де імена і прізвища написані кирилицею. Є нові хрести, з 1950 – 1972 років, з написами – одні українською, інші польською мовами.

Церква у Команчі дуже гарна і є перлинкою церковної східнолемківської архітектури. Коли виконував я шкільні рисунки церкви, підійшло до мене кілька туристів. Порозмовляв я з ними про архітектуру церков, про Біщади-Бескиди,

КОМАНЧА –
ЦЕРКВА .
ПІВДЕННА СТОРОНА .

про нелегке тут життя. За церквою, від сторони дзвіниці, стоїть хата і господарські споруди. Чув як господар розмовляв з жінкою лемківською говіркою про господарські справи – про газдування.

Зробивши рисунки церкви і дзвіниці, пішов я назад до залізничної зупинки. На вечірню до церкви йшли мешканці Команчі, розмовляючи лемківською мовою. Затримався я при одному з мужчин і запитав його – Який у вас празник святкують в церкві? Він відповів – Покрову Пресвятої Богородиці. Запитав звідки я. – З Підляшшя – відповів йому. Вернувшись на залізничну станцію купив я в кіоску дві поштові картки з марками та газету „Наше слово”. Поштові картки вислав на Підляшшя, одну до Ніни з села Плютичі, другу до колеги Василя з села Городники. О годині 16.20 приїхав поїзд, яким заїхав я до містечка Загір’я, по годині 17-й.

Був ще час до від’їзду автобуса до Балигорода. Покрапував невеликий дощ. При нагоді пішов я відвідати знайомого мені Федора Латанишина і його родину в Загір’ї. Вони у 60-их роках повернули з пруської землі (Ольштинщина) в рідні сторони і поселились в Загір’ї. Беруть активну участь у церковному житті. Федір служив у війську ра-

зом з хлопцями з Гайнівки, що на Підляшші. Тримав з ними контакт. В Загір’ї діє православна церква Архистратига Михаїла, збудована у 1836 році, мурована. Латанишини розповіли мені як у 60-их роках ремонтували і не дали довести до руїни церкву в Загір’ї. Федір відвів мене до автобуса.

О годині 18.45 з Загір’я поїхав я автобусом до Балигорода. За містечком Лісько, при річці Сян рибачила група мужчин. Незабаром доїхав я до Новосілок, далі Мхава і Балигород. Висів я на зупинці, що біля парку. В самому парку весело гуляла групка дітей – при совітському танку, що поставили як пам’ятник по II світовій війні.

Сторож відкрив мені двері в „Кузьмаківці”, яка часово замінена на готель будівельної фірми. Мешканці Балигорода згадують, що у 40-их роках була це житлова вілла українця – лікаря, який мав прізвище Кузьмак. Розповідали про нього добрими словами. Лікував він хворих зі знанством своєї професії. Відвідували його жителі Балигорода та навколишніх сіл, як Мхава, Стежниця, Бистре, Лубне, Бережниця... Післявоєнна влада змусила Кузьмака назавжди виїхати із містечка.

Іван КИРИЗЮК

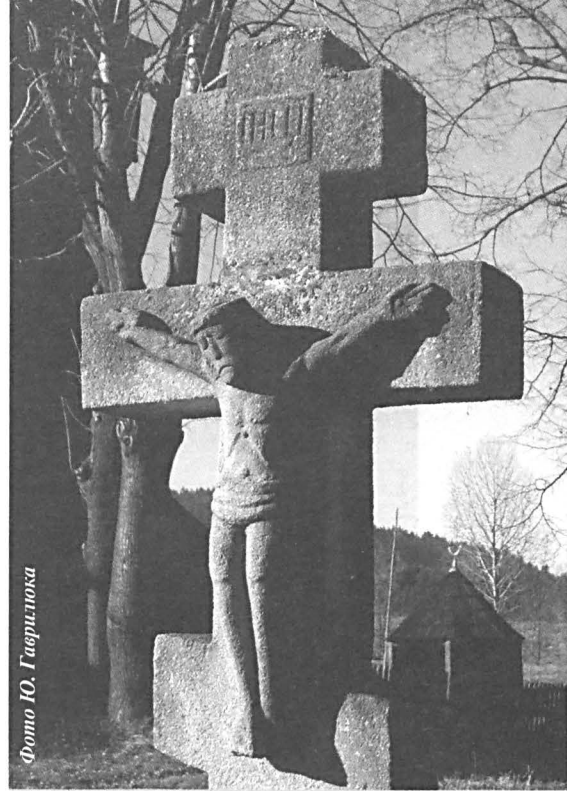

Фото Ю. Гаєрліюка

Іван КИРИЗЮК

Лемківська доля

На полонині
На Ветлинській
Розкручені гриви
Срібlistого вітру
Мов веретена
Намотують спомин
Будь-то колючий дріт.
З-під купола
Зруйнованої церкви,
З потрісканих стін,
З виполосканих
Дощем ікон
Бубонять завзято
Осколки
Лемківської долі.
Чорні горе
Розсипане навкруги
В лісах
За Хрищатою...
Там над могилами
Плаче
Жовтим листям розставань
Білоствола береза.

Більськ, 16.01.2005 р.

Apel o pomoc w odbudowie cerkwi w Komańczy

Wieczorem 13 września 2006 roku, w niewyjaśnionych okolicznościach, spłonęła zabytkowa cerkiew p.w. Opieki Matki Bożej w Komańczy. Strata domu Bożego, miejsca modlitwy jest ogromnym ciosem dla miejscowej, nielicznej społeczności prawosławnej. Cerkiew ta była nie tylko miejscem modlitwy. Niezwykle często odwiedzana przez turystów i miłośników Bieszczadów stała się bliska każdemu, kto umiłował ten skrawek ziemi i kulturę duchową wschodu.

Niemal natychmiast po tragedii arcybiskup Adam, ordynariusz Prawosławnej Diecezji Przemyskiej i Nowosądeckiej, podjął decyzję o odbudowie świątyni w jej pierwotnym wyglądzie. Podjęto już pierwsze działania. Czekają nas niesamowity trud, ale „wiera w słabości się utwierdza”.

Pogrążeni wielką stratą zwracamy się do instytucji państwowych i samorządowych, organizacji i stowarzyszeń, przedsiębiorców i przedstawicieli różnych środowisk, do wszystkich ludzi dobrej woli, o wsparcie odbudowy cerkwi w Komańczy.

Bądźmy silni wiarą, że się uda. Bóg zapłać.

Wpłaty pieniężne prosimy kierować na konto:
Parafia Prawosławna w Komańczy
PBS o/Sanok
97 8642 0002 2001 0033 7832 0001

Za Komitet Odbudowy Cerkwi w Komańczy
Ks. Proboszcz mgr Marek Gocko

«Hulajhorod» – synteza doskonała

Pomimo tego, iż *Hulajhorod* został wydany już ponad rok temu, niestety wciąż jest on słabo znany na naszym Zakerzoniu. Wielka to szkoda, ponieważ płyta ta w genialny sposób ukazuje, że tradycja i nowoczesność wcale nie muszą być zwalczającymi się obozami, wprost przeciwnie, mogą uzupełniać się wzajemnie, tworząc całkowicie nową jakość.

„Tartak” (<http://tartak.com.ua>) to działający już dziesięć lat zespół z Łucka, którego twórczość nie daje zamknąć się w ściśle określonych ramach. Dla przybliżenia można powiedzieć, że wykonują specyficzny nu metal z dominującą rolą dynamicznego rapu lidera grupy Oleksandra „Saszi” Połozynskoho. Na Ukrainie sławę zdobyli głównie za sprawą świetnej płyty *Muzycznyj lyst szczastia*, a ściślej dzięki piosence *Ja ne chozczu*, która stała się jednym z hymnów Pomarańczowej Rewolucji. *Hulajhorod* to wydana przez Astra Records czwarta z kolei płyta chłopców z „Tartaku”, dowodząca, iż z pewnością nie brak im kreatywności i odwagi, co pokazali poprzez niespodziewany mariaż z muzyką tradycyjną. Początkowo współpraca zespołu z triem tradycyjnego śpiewu „Hulajhorod” (dwie śliczne dziewczyny plus *sprawżnij kozak*) miała ograniczyć się do jednego występu na etno-festiwalu, jednak szybko okazało się, iż połączenie muzyki „Tartaku” z białym śpiewem daje niezwykle ciekawy efekt, który postanowili wykorzystać.

Ciężkie gitarowe rify plus śpiew tradycyjny to materiał wydawałoby się niebezpieczny do łączenia, mogący wytworzyć mieszaninę wybuchową. Co więcej, w *Hulajhorodzie* mieszanina taka jak najbardziej powstała, jednak w całkowicie pozytywnym tego słowa znaczeniu. Okazało się, że połączenie tych dwóch substratów prowadzi do

reakcji, której produktem jest przyspieszone bicie serca oraz ciarki przechodzące po karku. Oczywiście płyta ta to nie tylko muzyka, to także słowa poruszające m.in. odwieczny problem tożsamości i honoru. Zaskakuje fakt, iż pomimo wielkiej wagi spraw, o jakich traktują niektóre utwory, nawet ludzie mniej wyczuleni na oddziaływanie klasycznych środków poetyckich nie mają najmniejszych problemów ze zrozumieniem obrazowej metaforyki „tartakowych” tekstów, a co za tym idzie, odczytania przesłania, jakie niosą. Bez wątpienia nie mały

wpływ ma na to forma w jakiej zostały podane, tzn. występowanie zwrotek wykonywanych białym śpiewem na przemian z rapowanymi, co według mnie wydatnie zwiększa ich przyswajalność wśród młodszych odbiorców.

Na szczególną uwagę zasługują piosenki *Mij Narod* oraz *Oj nema toho*, które niosą najmocniejszy ładunek ideologiczny i ostatecznie określają charakter całej płyty. Pierwsza jest swobodnym panegirikiem wystawionym narodowi ukraińskiemu, lecz bynajmniej nie pozbawionym zdrowego krytycyzmu. Słyszymy w niej głos człowieka ogromnie kochającego swój naród i jednocześnie zdającego sobie sprawę ze wszystkich jego wad. Pomimo swej patetycznej tematyki utwór ten dzięki dynamizmowi i ogromnej energii

wykonania w niczym nie przypomina typowych bogoojęczyźnianych pieśni. Z kolei *Oj nema toho* jest niezwykle krytyczną, ale jakże prawdziwą konstatacją rzeczywistości, mówiącą o kryzysie systemu wartości oraz o poczuciu zagubienia w otaczającym świecie. Sądzę, iż wielu z nas usłyszy w tej piosence wołanie własnego sumienia z żądaniem określenia na nowo podstawowych zasad moralnych, które poddały się relatywizacji w konsumpcyjnym świecie.

Zapewne po przesłuchaniu *Hulajhorodu* zaczniecie się zastanawiać, co właściwie wyróżnia go spośród morza płyt innych zespołów, które również odwołują się do kultury tradycyjnej. Początkowo może nie zdacie sobie z tego sprawy, jednak później stanie się dla Was oczywistym faktem, iż „Tartak” wcale nie wykorzystuje pewnych elementów czy motywów muzyki tradycyjnej, o nie! Fenomen *Hulajhorodu* polega na tym, że została ona tu włączona w całości, przy równoczesnym zachowaniu starego stylu gry „Tartaka”. Oznacza to, iż w utworach z tej płyty istnieją równolegle dwa zespoły i

dwa gatunki, które nie dość, że zachowują tożsamość, to jeszcze idealnie ze sobą współgrają, tworząc coś ze wszechmiar oryginalnego. *Hulajhorod*, niczym swoją słynna imienniczka – machina oblężnicza, poraża nas swą skutecznością oddziaływania oraz pozostawia nas bezbronnymi wobec uderzenia z zaskakującej pozycji.

Dzięki wspomnianym zabiegom, muzyka ta potrafi sięgnąć prosto do głębin naszej duszy, do zakorzenionej w nas tradycji, nic nie tracąc ze swojej nowoczesności. Wszystko to sprawia, iż płyta *Hulajhorod* jest czymś całkowicie unikalnym, czymś więcej niż tylko udanym synkretyzmem. To synteza doskonała.

Łukasz CZYŻEWSKI

26 stycznia 2007 r. Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu ogłosiło wyniki kolejnego konkursu na najlepiej zachowany zabytek wiejskiego budownictwa drewnianego w województwie podlaskim za 2006 r. Na konkurs wpłynęło 197 zgłoszeń, w tym 46 obiektów zostało zdyskwalifikowanych jako nie spełniających kryteriów określonych w regulaminie. Z pozostałych 151 obiektów jury nominowało do nagród 23 budynki. Wśród nagrodzonych znalazły się aż trzy budynki z powiatu hajnowskiego. Pierwsze miejsce zdobyła „Zagroda Stefana” z Nowego Berezowa, drugie – budynek z 1891 r. należący do parafii prawosławnej św. Mikołaja w Białowieży, a trzecie – budynek mieszkalny z 1932 r. w Socach, gmina Narzew, którego właścicielem jest Adam Tomaszuk.

Stefan Czabaj już jesienią ubiegłego roku otrzymał wyróżnienie za aktywną promocję województwa podlaskiego. „Chata Stefana – powrót do przeszłości” została produktem turystycznym roku 2006. Na województwo podlaskie przypadło 6 wyróżnień, a nowoberezowski miłośnik tradycyjnej architektury jako jedyny zdobył wyróżnienie indywidualne. Nagrodzono zespoły folklorystyczne, muzea i „Chatę Stefana”. Teraz w konkursie Muzeum

«Zagroda Stefana»

Rolnictwa w Ciechanowcu zwyciężyła już nie chata, a cała zagroda Stefana.

– Papiery przysłali ze starostwa. Wypełniłem... – mówi Stefan Czabaj o swoim udziale w konkursie. – Później dzwonią: „Przyjedzie pan”. Czegoż ja pojadę? Po dyplom, który niedawno otrzymałem, też nie jeździłem. „Przyjedzie pan – nie będzie żałował”. Rzeczywiście – pierwsze miejsce i cztery tysiące złotych nagrody. Komisja przyjeżdżała dosłownie na pięć minut. Pstryknęli zdjęcie tam i tam, i pojechali.

Pierwsza chata Stefana pochodzi z 1863 r., druga z 1901. W zagrodzie stoi już trzecia chata, pokryta strzechą, ale w nowocześniejszym stylu, z I połowy XX wieku. Będzie miała narożniki i okiennice. Nasza architektura jest piękna, ale musi być człowiek stąd, aby czuł tradycję.

– Urodziłem się po drugiej stronie ulicy, ale długo mnie tu nie było i wszystko, co teraz mam, jest kupione. – opowiada Stefan Czabaj. – Zaczęło się od jednej chaty. Ziemię, 10 hektarów, kupiłem w 1999 roku, a w 2000 pierwszą chatę. Nakryłem ją słomą, wyrzuciłem płoty, postawiłem balasy i zaczęli przyjeżdżać turyści. Zgromadziłem wszystko, co kiedyś było potrzebne do codziennego użytku – krosna stoją, kołowrotek, żarna. To

wszystko zanika, a szkoda. Okienka robił majster z Jagodnik, ale już nie żyje. Chatki miały sześcioszybowe okienka, ale po I wojnie ci, którzy z „bieżeństwa” wrócili, zmieniali je na bardziej nowoczesne trzyszybowe. Teraz ja z powrotem na sześcioszybowe.

Studiowałem kolejniactwo w Moskwie i trochę jeździłem poza granicami. Później chciałem jakąś budkę, sklepik w Hajnówce otworzyć. Zachodzę do urzędu, a tu mówią, że teraz na KRUS-ie nie można. Kupiłem więc ziemię, żeby odczekać ten rok konieczny do przejścia na KRUS. Ale w tym roku sad posadziłem. Jesienią 2001 roku kupiłem 6 sztuk strusi, tak „rekreacyjnie”. Teraz mam 75 strusi, ale buduję oborę i planuję powiększyć stado do 200 sztuk.

Sprzedaję strusie i jaja. Mamy licząc 16 osób grupę producencką. Zawieramy kontrakty z Francuzami, z Niemcami, z Belgami. Sprzedajemy zarówno żywe, jak i mięso – opłacamy rzeźnię, zakład masarski, bo wszystko musi mieć certyfikaty unijne. Byli i u nas tacy, którzy chcieli strusiego mięsa, zwłaszcza przed świętami. Na początku bawiłem się w to, ale teraz nie mam czasu. Dużo chętnych jest na jajka, kupują też wydmuszki – trzeba przewiercić skorupę wiertarką i wydymać sprężarką. Żyję ze strusi, a zabytkowa zagroda to moja pasja.

Na początku mieszkańcy Nowego Berezowa mówili, że Czabaj wioskę zapaskudza. Z czasem, gdy zaczęły przyjeżdżać autokary z turystami, przywykli do ciekawego sąsiada. Turyści chcieli zobaczyć chatę pokrytą słomą i bala-sowy płot. Przyjeżdżają głównie z Pol-ski Centralnej i z zagranicy – aby po-mieszkąć w zabytku. Są także wyciecz-ki ze szkół – żeby zobaczyć jak to drze-wiej bywało. W ostatnim roku przy-jeżdżali Niemcy, a nawet Australijczy-cy i Tajowie. Goście mają do dyspozy-cji nowoczesny aneks kuchenny w dawnej komorze, zaś część mieszkal-na jest utrzymana w dawnym stylu.

Sentyment do rodzimej tradycji spo-wodował kupowanie domów, odrestau-rowywanie mebli. Jeśli ktoś stara się kultywować tradycję, powinien mieć dopłaty. Czabaj zrobił zagrodę za swo-je pieniądze.

– *Dopłaty mi proponowano, ale było dużo różnych świstków, więc zre-zygnowałem – tłumaczy. – Wolę rano wstać i pracować. Urzędy mnie dobi-jają. Lepiej nie odrywać się od robo-ty. Gdybym tak jeździł po urzędach, to tutaj nic by nie było. I tak w skan-senie rok nic nie robiłem, bo oborę sta-wiałem.*

U mnie tutaj roboty huk, bo wszyst-ko było krzakami zarośnięte. Wstaję o

Stefan Czabaj przy swojej pierwszej chacie, wybudowanej w 1863 r.

czwartej i do dziesiątej wieczorem jest co robić. Sprawia mi to przyjemność. W ogóle nie odczuwam, jak czas leci. Lubię taką pracę. To nie na państwo-wej, że cały czas patrzy się na zega-rek. Tutaj nie obejrzyś się, a już dnia nie ma. Co do zagrody, to pomysłów mam wiele, ale nie wiem, kiedy je zre-alizuję, bo strusie są najważniejsze. Mam dużo eksponatów i jeszcze będę robił z tatą.

Przyjezdnym podobają się nasze podlaskie zabytki. Ciechanowiecki konkurs jest organizowany dla ocale-nia tego, co w podlaskiej architekту-rze najlepsze. Ilość uczestników kon-kursu wzrasta, ale nadal nie cieszy się on zbyt dużą popularnością. Szkoda, bo jest to bardzo twórczy protest przeciw-ko brzydocie i całkowitej bezmyślno-ści architektonicznej, polegającej cho-ciażby na obijaniu zabytkowych do-mów sidingiem czy stawianiu „zako-piańskich” dachów. Wydaje się, że ci, którzy wydają pozwolenia na budowę, nie mają pojęcia o miejscowej archi-teksturze. Całe szczęście, że są również tacy, dla których tradycja rodzimej ar-chitektury staje się pasją życiową.

Należy do nich Stefan Czabaj, któ-ry jesienią ubiegłego roku otrzymał wyróżnienie za aktywną promocję województwa podlaskiego. „Chata Ste-fana – powrót do przeszłości” została produktem turystycznym roku 2006. Na województwo podlaskie przypadło 6 wyróżnień. Stefan Czabaj jako jedy-ny zdobył wyróżnienie indywidualne. Nagrodzono zespoły folklorystyczne, muzea i „Chatę Stefana”. Teraz, w konkursie Muzeum Rolnictwa w Cie-chanowcu zwyciężyła już nie chata, a zagroda Stefana.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcia autorki artykułu

Програма свята в честь Турковицької ікони Пресвятої Богородиці в Турковичах

14 липня 2007 р. – субота

17⁴⁵ Зустріч архиєреїв

18⁰⁰ Всенічне Бдіння

після Всенічної – почастинок для прочан

22⁰⁰ Акафіст перед Турковицькою іконою Божої Матері

24⁰⁰ Панахида за поживших сестер Турковицької обителі і всіх православних холмщаків, чиї могили розсіяні по всьому світі

15 липня 2007 р. – неділя, свято Положення Риз Пресвятої Богородиці у Влахерні

1³⁰ Акафіст свв. Мученикам Холмським і Підляським

6⁰⁰ Рання Божественна Літургія

8⁰⁰ Хресний хід до джерела і Мале посвячення води

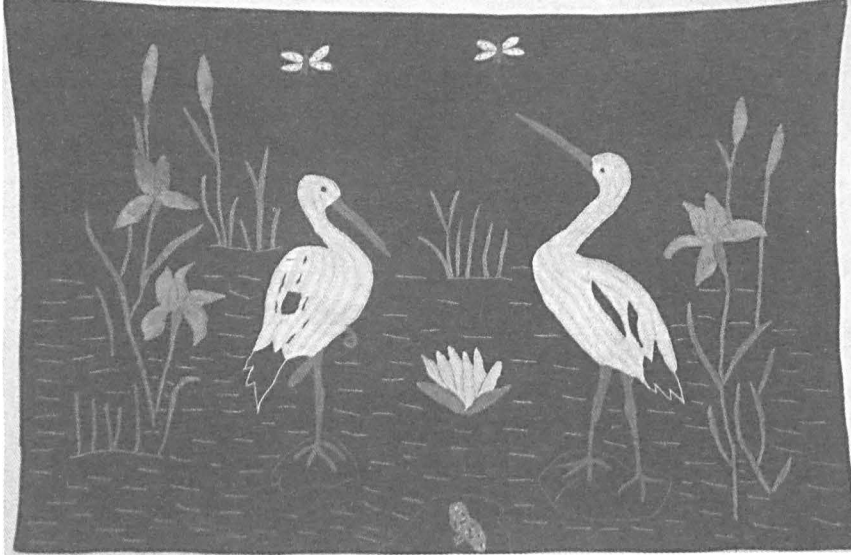
10⁰⁰ Зустріч архиєреїв

Архиєрейська Божественна Літургія, яку очолить первоієрарх Православної Церкви в Польщі Блаженніший Митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава

Хресний хід

після богослужінь – почастинок для прочан

16⁰⁰ Концерт Богородичних пісень (Міський будинок культури у Грубешові)

Wiosna z Podlasia

Właśnie zakończyła się już piąta wystawa w Galerii „Zoya”, działającej od listopada ubiegłego roku w jednym z najbardziej ruchliwych miejsc Warszawy. „Życie na zewnątrz i wewnątrz” – tak mówi o nim założyciel i właściciel „Zoyi” Dariusz Żukowski. Na zewnątrz miejski zgłęb, wewnątrz artystyczny ferment: wystawy, koncerty grup rockowych i folkowych, pokazy filmów, prezentacje książek, różne spotkania na różne tematy. A wszystko zaczęło się przez przypadek. Od zauroczenia obrazami na szybach samochodowych, malowanymi przez Zoję Łucwicz z Białorusi. Galeria zaistniała w jej intencji i po części nosi jej imię, bo właściwie nazwa „Zoya” jest kompilacją imienia artystki i greckiego słowa Zoe – życie.

Później był międzynarodowy plener malarski w Białowieży, na który zaproszono wybitnych artystów z Norwegii, Rumunii, Grecji, Włoch, Białorusi, Węgier, Litwy i Polski. Stworzyli oni swoją mieszaninę kultur, stylów i temperamentów. Plener uwieczniono wystawą w Muzeum Przyrodniczym w Białowieży. Następnie w Galerii zorganizowano wystawę Georgiana Cozmy z Rumunii oraz Władimira Ceslera i Sergieja Wojczenki z Białorusi. Linia programowa „Zoyi” została więc jasno określona: kierunek Europa Wschodnia.

W-NLA

Od 13 marca do 7 kwietnia ściany „Zoyi” zdobiły ludowe makatki z Podlasia, a sama wystawa nosiła tytuł „Wiosna – Nieznani Ludowi Artyści”, czyli w skrócie W-NLA. Dlaczego w skrócie? „Bo skróty są obecnie na topie” – tłumaczą jej organizatorzy. Makatki miały wyjątkową historię. Pochodziły z dwóch źródeł. Pierwszym była prywatna kolekcja szefa

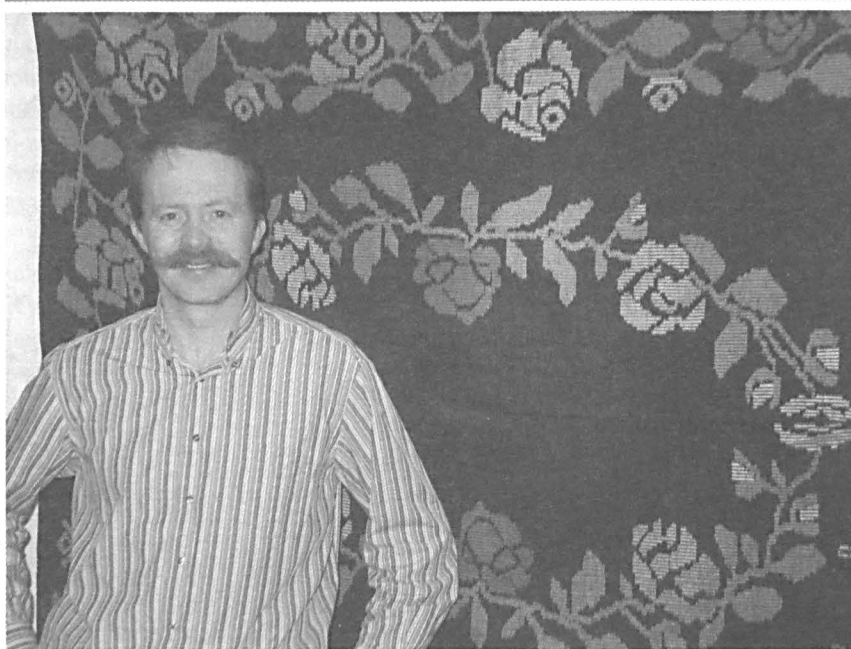
Galerii, drugim – zbiory pensjonatu „Sioło Budy” w Puszczy Białowieskiej. Właściciele pensjonatu jakiś czas temu postanowili zrobić tam skansen. Przywieźli stary drewniany budynek ze wsi Dobrywoda koło Kleszczel i zaczęli zbierać do niego eksponaty związane z regionem. W ich progach szybko pojawili się mieszkańcy okolicznych wsi, oferujący najrozmaitsze kłopoty ze starych rodzinnych kufrów. Wśród tego dobrodziejstwa były także makatki, które stały się częścią prezentowanej w Galerii „Zoya” kolekcji. Pochodziły głównie z lat czterdziestych i pięćdziesiątych. Kilka było młodszych, na co wskazywał trochę inny ścieg i przede wszystkim maszynowe, a nie ręczne obrabianie. Uznano je za anonimowe, bo trudno dziś zidentyfikować autorów. Zdecydowaną większość makatek zdobyły

kwiaty. Takie najbardziej podobały się Dariuszowi Żukowskiemu i takie też było założenie wystawy. Miała ona tworzyć pogodny, wiosenny nastrój. Poza tym kwiaty były najczęściej wykorzystywanym motywem dekoracyjnym twórców, a właściwie twórczyń, jako że makatki wyczyły głównie kobiety.

Kwiaty na czarnym tle, czasami na jasnym. Wszystko po mistrzowsku skomponowane, z doskonale dobranymi kolorami. Większość kolekcji to symetryczne kompozycje kwiatowe, ale pojawiły się także kwiaty w wazonach i koszykach, bociany w stawie i wzruszająca do łez zakochana para w kwiecistej otocze. Nie ulega wątpliwości, że makatki te tworzone z natury, że była to sztuka przedstawiająca. Kwiaty i liście miały swe własne kształty, były zindywidualizowane. Uproszczone, ale nie zbanalizowane. Zdumiewające jest także, w jak syntetyczny sposób przedstawiona została, na przykład woda w wazonie, czy sploty wiklinowego koszyka. Kolory makatek są stonowane, bardzo harmonijne. Oczywiście na wystawę trafiło także kilka pstrokatych, bo artysta dysponował akurat takimi, a nie innymi nitkami, ale nawet w tych przypadkach uderzała bardzo precyzyjnie przemysłowa kompozycja barw.

Wieś-Art

Pierwsze makatki malowano farbami olejnymi. Wzorowane były na obrazach i ozdobał wiszących w domach ludzi zamieszkałych. Dopiero później pojawiły się

Założyciel i właściciel „Zoyi” Dariusz Żukowski

makatki wyszywane. Robiono je ze wszystkiego, co akurat było pod ręką: nitki, wełnenki, lancety... Na niektórych umieszczano przysłowia, ludowe powiedzonka, różne sentencje. Makatka miała zdobić izbę i chronić domowników przed chłodem ścian. Nigdy nie była wdzięcznym tematem dla historyków sztuki, bo niezwykle trudno ją sklasyfikować. Nieczęsto także gości w salonach, galeriach czy na wystawach. Zarzuca się jej, że jest kiczowata, że w ogóle nie jest sztuką, a jeśli jest, to ludową, czyli żadną. Jednym słowem – środowiska artystyczne drażni jej wiejskie pochodzenie. Galeria „Zoya” przełamała ten stereotyp. Pokazała kolekcję podlaskich makatek: radosnych, wesołych, niezwykle optymistycznych. Po prostu pięknych! Wywołały one cały wachlarz najrozmaitszych reakcji wśród zwiedzających. Jedni się zachwycali. Inni byli zaskoczeni, że galeria znana dotychczas z organizacji bardzo elitarnych wystaw prezentuje ludowe wyszywanki. Jeszcze inni mówili coś o kiczu i cepelii. Prasa rozpisywała się o prowokacji, próbie dystansowania od sztuki wysokiej oraz

zonglowała terminami w rodzaju wieś-art czy ludowy pop-art. Makatki natomiast wisiały spokojnie na kolorowych ścianach gościnnej galerii i chwytaly za serce każdego stęsknionego za wiosną i wrażliwego na sztukę. Bo bez wątpienia są one sztuką i to sztuką najszczerzą z możliwych. Wystarczy przyjrzeć się procesowi twórczemu, który odbywał się w duszy ludowego artysty, jego sposobie patrzenia na rzeczywistość. Makatki powstały z prawdziwej potrzeby tworzenia i prawdziwej potrzeby ozdabiania świata. Były to

rzeczy niekomercyjne i unikatowe. A że ich autorzy nie mieli dyplomu uczelni artystycznej i warsztatu jako takiego? No cóż, nie mieli... Mieli za to wielki talent i dar Boży. Czy jest coś ważniejszego w sztuce?

Anna KORZENIOWSKA-BIHUN
Zdjęcia autorki artykułu

Wystawa podlaskich makatek prezentowana była także w pensjonacie „Sioło Budy” pod Białowieżą od 29 kwietnia do końca maja.

Незниццма краса Надсяння

Церква Різдва Пречистої Богородиці у Хотинці коло Ярослава (початок XVII ст.). Фото Ю. Гаврилюка

Народжена на світанку віку

Часто ми, молоді люди, нехтуємо знаннями старших людей, які ціле своє життя провели десь у „задрипаному” підляському селі. Бо чого ж ці люди, які не мають ніякої освіти, а буває, що й не вміють ні писати, ні читати, можуть нас, освічених людей, які начиталися розумних книжок, навчити? Однак, коли довгий час доводиться з ними розмовляти, виявляється, що саме вони, ті ж підляські старожили, можуть нам переказати багато цікавого – знання про традиційний селянський світ з його системою цінностей, специфічним ставленням до дійсності, та фольклором, якого початки сягають архаїчних, первісних часів, та який зараз у своєму природному середовищі фактично не існує. Цього світу ми, народжені на підляських селах хоч би у 1970-1980 роках, уже не знаємо.

Однак, зустріч зі старшими людьми – це також нагода почути барвисті та нерідко дуже зворушливі розповіді про тяжкі життєві шляхи підляшуків, які детермінували великі світові катаклізми – Перша та Друга світові війни. На жаль, таких людей щораз то менше. Роки біжать, вони відходять, а разом і з ними втрачаємо безповоротно частину нашої підляської минувщини.

Одною із тих, нечисельних уже понад столітніх підляшанок, яких життєвий шлях почався ще за часів царської імперії, є Харитина Божко, найстарша жителька Видова коло Більська. Народилася вона 20 травня 1906 року у Видові як дочка Наталії і Филимона Себесевичів. Однак мати швидко померла, та ховав її лише батько. Життя пані Харитини, хоч тяжче ніж ровесників, бо напівсирітське, мало, проте, йти за простою схемою, за якою ішло життя усіх дотогочасних підляшуків. Це життя, якого рамки визначали межі одного села та найближчої околиці; життя, доступу до якого не мав зовнішній світ і політика. Однак, виявилось, що поколінню народженому на початку XX століття припала доля важча і складніша ніж попередникам. Прийшла Перша світова війна, яка вирвала підляських селян з їхнього ізольованого, упорядкованого світу, та стала нещастям для багатьох сімей та цілого народу.

У 1915 року разом з російськими військами було евакуйовано у глиб Росії 80-90% православного, як білорусько-, так і україномовного, населення Гроденської губернії, у тому числі й Більського повіту, у якому знаходилося Видово. Це не була примусова евакуація, однак, вона відбувалася під тиском зовнішніх чинників – російська влада та православне духовенство намовляли людей до виїзду, лякаючи жорстокістю німців. Підляшуки лишали свої господарства та їхали на схід.

Сім'я Божків, як інші видовці, виїхала з села доволі пізно, тому й вдалося їй уникнути долі багатьох підляшуків, яких „беженство” закинуло вглиб Росії. Харитина Божко, тоді 9-літня дівчинка, є одним із останніх живих свідків цих подій: *Вуйна була царська, перша вуйна. Такая велика вуйна была. Мусім приказ бив, коб виїжджали зсюоль, бо барзо буой буде. Пометаю, такую зробілі на возі буду, каблукі обшили, і їхалі возами. Молодое било коніе у тата і буольше, пара коні, то до Пружан заїхалі. А німець зайняв у плін і вже з Пружан ми вернулісе до свого дому. А*

голод бив, мукі не било, з чого хліба напечи не било. Я бачила голод, як то трудно било. Но, якое пережили.

Маловато виїхало з нашого сьола до Росії. З сі того місця, де я замуж вишла, так само білі в Росії, але вони з руок там побілі, в Росії, і приїхалі. Но такіх мнуого било з інших сьолув, як повиїжджали, то і не вернулісе, там сталі житі.

Перша світова війна і „беженство” підтяли економічні основи існування сільської громади Підляшшя. Упродовж наступних років підляшкам довелося практично з нуля відбудовувати зруйновані господарства та культурно-суспільне життя. Харитина Божко доволі добре пам'ятає традиційний підляський світ періоду після Першої світової війни, адже саме на ці роки припала її молодість. Ось, як згадує вигляд бідного підляського села 1910-1920 років: *Хаткі маля, старая білі, соломою крити. Окенка маленькі, по дві шибкі, по три шибкі мілі. І я в старуой хаті жила. Інакши вовсім хаткі білі, як тепер.*

Щоденне життя підляшуків виповняла тяжка праця на господарці і полі. Харитина Божко згадує, як колись жали серпами та молотити ціпом. Однак, вона додає: *попривикалі люде, то якое так би то добре било.*

Упродовж цілого міжвоєнного періоду існувала ще традиційна сільська культура, з дуже барвистими звичаями і обрядами. Хоч Видово, як село розташоване коло Більська, швидше почало її втрачати, то в 1920 роках народна обрядовість зберігалася доволі добре. Це видно хоч би на прикладі підляського традиційного весілля, у якому, за словами Харитини Божко, існували ще такі архаїчні ритуали, як розплітання коси молодій її старшим братом. На думку фольклористів, цей звичай випав з весілля на зламі XIX і XX століть. Записати його від старших мешканців підляських сіл сьогодні практично вже неможливо.

Невід'ємним елементом традиційного селянського світу, як за часів молодості Харитини Божко, так іще після

Другої світової війни, були вечірні зустрічі молоді, так звані „вечурки”: Як дівчинятами білі, то співали, ходілі з куделями. Ковроткі білі. Ходілі все по колі́йці, в одін вечур до одноєї дівчини, в другі до другої. Хлопці до нас ходілі, цукеркув принесут, пецьок. Всього було. Колісь така кумпанія до хатуов збіралася. Хлопці поприходят, у карти грают, а ми прадем.

1931 року Харитина Божко вийшла заміж за одного з видовських хлопців. Однак, не судилося їй щасливе життя – невдовзі чоловік помер і слід було ще раз іти заміж, бо *што то без господаря за жице?* Ось, як вона згадує своє друге заміжжя: *Вони білі брати. Муой чоловік бив молодши, а старши в Америку виїхав. Ну, то як умер сьой, тещьова послалі псьмо: „Прийжджай, бо господаря нема”. То вуон приїхав, брат першого чоловіка, і ми повінчалисс.*

Життя підляшуків детермінувало тяжке, найчастіше бідне, селянське життя з його специфічною системою цінностей і принципами. Однак, на долю тих, які народилися на початку ХХ століття додатково повпливало завішення поміж двома світовими війнами. Ледь вдалося відбудувати матеріальний і духовний світ після Першої світової війни, прийшов другий всесвітній катаклізм. Однак, Харитина Божко так його згадує: *Друга вуйна то вже не була такая страшна. До ліса виїжджали, тут недалеко є ліс. З сола виїхали, бо самольоти барзо лстїлі, все бручат і бручат. Так само страх било, але вже било лспі.*

Попри тяжкий життєвий досвід вдалося Харитині Божко дожити гарного віку, зберегіаючи непогане здоров'я, добру пам'ять і позитивне ставлення до світу. Зараз вона проживає сама у традиційній передвоєнній хаті, з так рідкою вже на Підляшші солом'яною стріхою. Нашодня займаються нею дочки, з яких дві проживають у Видові, а третя – у Більську. *Тепер то вже барзо добре жице* – підсумовує своє життя понадстолітня видовщанка. – *Діти глядят. Боже, як то добре. Не так як колісь переживалось. Богові треба благодарити і панствоі благодарити, што так дожилисе до добра.*

Людмила ФИЛИМОНЮК
Фото Ю. Гаврилюка

Весілля підляських українців

Продовження з попередніх чисел

Вінець, шлюб. На думку дослідників¹, церковне вінчання в Україні входило в побут дуже повільно, в основному під впливом церкви, яка намагалась його утвердити як головний юридичний акт скріплення шлюбу. Проте в народі основною санкцією шлюбу служив весільний обряд. З часом, однак, вінчання стало важливою складовою частиною народного весілля. Крім того, воно обросло елементами магічного характеру. Багато із них зберігається на Підляшші й досі. Наприклад, молода ще й тепер тягне ногою за собою рушник, на якому молоді стоять під час вінчання, коли священник водить їх довкола престолу – тому, що дівчата будуть виходити заміж. Крім того ще й тепер кажуть – хто вище тримає свічку, той буде мати провідну роль у сім'ї.

Повертаючись з церкви додому, гості починали співати.

Над церквою хмара
Стояло діток пара:
Обоє молодіе,
Обоє хорошіє.

(Марія Іванюк, с. Чижі)

Оскільки перед вінчанням переважали сумні ліричні пісні, головною героїнею яких була молода, після вінчання починали лунати гумористичні приспівки, в яких насміхалися зі священика, або його вихвалювали:

Обманулі ми попа,
Як дурного хлопа.
Далі йому рубліще,
А вуон думав, що тища.
(Ніна Оверчук, уродженка
с. Полічна, жителька с. Орішково)

Булі ми у шлюб,
Й а в Божому дому.
Нас пип звинчи'в,
Ни мниго взі'в:
Читири золотії
За наши молоді.
(жіночий колектив з Черемхи-села)

Коли весільні фурманки наближалися до села, співали:

В'їжджи'ємо в село,
Всі'м людьом висьоло,

Всі люде дивуються,
Всі поля красуються –
Манечка звинчи'лася,
Манечка звинчи'ла...
(жіночий колектив з Черемхи-села)

Після вінчання молоді їхали у дім молодої. У деяких місцевостях Підляшші (Добривода) молодий завозив молоду до її хати і повертався до себе, щоб зібрати весільний поїзд, з яким згодом вирушав до молодої. Однак у більшості підляських сіл, у яких я вела дослідження, молодий та його гості відразу після вінчання їхали до молодої. На думку В. Борисенко, в українському народному весіллі найпоширенішим варіантом є обід без участі нареченого.² Інновація в цьому звичаї наступила щойно на початку ХХ ст.

Про те, що обід без участі молодого на Підляшші, як і в Україні, є давніший, можуть свідчити записи весілля цього краю з ХІХ століття. Наприклад, в описі К. Брена читаємо, що у Старому Корнині після вінчання наречений повертався до свого дому, де відбувався ще обряд випікання короваю. Коли коровайниці саджали весільний хліб у піч, молодий виїжджав до молодої.³

Про те, що молоді після вінчання роз'їжджалися по своїх хатах, можуть свідчити також тексти весільних пісень. Наприклад, в Орішкові, за словами інформантів, молоді їхали з церкви разом. Однак пісня, яку в той час співали, вказує радше, що з церкви поверталася лише молода:

Ютко, матюнок, ютко.
Чом не виходиш хутко,
Чом мене не вітаєш,
Чом мене не питаєш
І з кім я шлюб брала,
Кому я присягала.
(Надія Лобановська, уродженка
с. Орішково, жителька с. Збуч)

Після приїзду відбувалася церемонія зустрічі й батьківського благословення шлюбу хлібом-сіллю. *Встречаю з хлібом, сольою і з доброю дальною* (Анна Волосік, с. Мокре). З часом батьки почали вітати молодих також горілкою.

Молодий зі своїми „старшими” перед виходом до вінця. Чижі, 1970-ті роки

Другий посад молодих. Остаточне скріплення шлюбу та поріднення родів санкціонували ритуали, які в українській традиції окреслюється назвою *посад*. Вони включали обряд викупу місця біля нареченої, обмін дарами між родинами молодого і молодої, розподіл короваю та обдарування молодих⁴. Після посаду шлюб вважався нерозривним і визнаним громадою.

На Підляшші на окреслення дій у неділю назва *посад* не зустрічається. Всі ритуали в другого дня весілля інформанти називають *весільна гостина* (*весільна гостина*).

Звичай пов'язані з обрядами після вінчання мали свою місцеву специфіку. У деяких селах (Тим'янка) після приїзду з вінця гості йшли зразу танцювати. Однак у більшості обстежуваних місцевостей вони сідали за стіл і починали обід. Важливим був момент урочистого посаду молодих на їхньому місці на кожусі під іконами. Гостина розпочиналася пісню, яка вихвалює молодих:

Вишла з-за ліса хмара,
Сіла за столом пара.
Обоє рувненькі,
Обоє гоженькі,
Обоє молоденькі.
(Валентина Франковська,
с. Тиневичі Великі)

Про красу, молодість і щастя молодих співали найчастіше самі гості. Натомість гумористичні і сатиричні пісні виконували незапрошені на весілля жінки, які також після вінчання були присутні у весільному домі. *Запорожнікі* не пропускали нікого, навіть молодих – насміхалися, пророкували погане майбутнє. У їхніх піснях багато життєвого цинізму:

Сідіт Манечка у кінець стола
як тая буяронька,
А коло її Ванечка її
як тая сіротонька.
Ой буде, буде тоуй буяронці
од тої сіротонькі.
Буде канчучок увітатися,
серденько лекатися.
Ой буде біті, научаті, на свою
руку наворочаті.
Коб уміла, розуміла
матюнькі шановаті.
(Надія Плева та Марія Шпілько,
с. Койли)

Жінки (баби), які стояли за порогом, найбільше, однак, насміхалися з маршалка, незаміжніх дівчат і неодружених хлопців, до яких спрямовували коротенькі приспівки, інколи не надто пристойні. У пам'яті інформантів збереглося багато таких пісень. Ось лише кілька прикладів з кількох десятків та-

ких весільних творів, які мені вдалося записати у підляських селах:

Старша дружечка ласа,
Украла кусок м'яса.
Коб ни сватик Гаврило,
Було б її вдавило.
(жіночий колектив з Черемхи-села)

Ой там за лісом медвідь брикає.
Виставів яйця, дружок лякає.
Дружкі хахочут, бо яєць хочут.
(Ніна Оверчук, уродженка
с. Полічна, жителька с. Орішково)

Їлі сватікі, їлі,
Чорного кнура з'їлі.
Што ходів коло хати,
Што думав іздохаті.
(група жінок із с. Тиневичі Великі)

Маршалку не тресіся,
Бо вельмі об'їсіся.
Широка сорочка,
Об'їсіся як бочка.
(Надія Плева та Марія Шпілько,
с. Койли)

Старший сват старшуй дружці
Зробів Мітю у петрушці.
А петрушка кучерава,
А дітіна рудава.
(група жінок з с. Курашево,
пов. Гайнівка)

Співання приспівок нерідко мало форму діалогу між старшими жінками

(бабами) та весільними гістьми. Виникало своєрідне змагання на пісні, у якому одна група намагалася якомога міцніше дошкулити іншій. Коли *запорожнікі* розсердили гостей, можна було почути приспівку:

Возьмі, свате, помело,
Вижень сукі за село.
Привежи до плоту,
Нехай брешут в охвоту.
(Надія Лобановська, уродженка
с. Орішково, жителька с. Збуч)

Жінки відспівували:

Ми не сукі брехаті,
Ми хазайські дієті.
Прийшли вас одвієдаті.
(Надія Лобановська, уродженка
с. Орішково, жителька с. Збуч)

Часто гості продовжували діалог:

Вієте вмієлі заспіваті,
А ми одспіваті.
Вієте пуойдете додому
Помієі хлєпєтаті.
(Марія Максим'юк, уродженка
с. Пасічники Великі, жителька с. Збуч)

Після обіду гості йшли на танці. У селі Микуличі їх починав ритуальний танець батька молодої з короваєм.

Розподіл короваю. Важливим моментом у весільному дійстві був обряд розподілу короваю. Він зберігався довгий час у селах неподалік від Кліщель, у місцевостях околиць Гайнівки та Більська занепавав швидше (як і сам обряд випікання весільного хліба) – не пам'ятають його навіть найстарші інформанти.

Дуже барвисто цей обряд виглядав у селі Тим'янка: *Роб'ят дорогу, столи зсувають і два тариєлки хусточкою накрити – один тариєлок і другі. І несуть воду. Старший сват, той маршалок, мие руки і витирає ножа і кліє старшого брата. Старший брат приходить, музикант грає марша. Вуон [старший брат] пушов по короваю, бере його на голову і несе. Одчиняють йому двери і так як той [музикант] грає, так вуон окручується і до молодих вклониться, і до люди вклониться, аж пока не дуойде до першого стола і ставляє його на стуол. Тонди його одкривають. Сходяться дружкі, стають і полят його. Видмухуют, коб не було од шпарагуса іголочок. І той сват витинає, як дівчини, то сонце, як хлопця – то мієсець і кладе для молодих. І витинає кілька гусок для молодих на подаркі. І тогди починає ділити коровай. І той пувмисок ставляє і виклікає „Татулю, мату-*

Перепивання. Чижі, 1970-ті роки

лю до короваю”. Пудходит батько і в один пувмісок кладе гроши, подарок, а в другі одріже кусок короваю. То вже наставляєш хусточку і вуон з того пувмиска на тую хусточку кладе. (Юлія Фіонік, уродженка с. Тим'янка, жителька с. Кошки)

Розподіл короваю пам'ятають також у Черемсі-селі: *Маршиєлок вносит його до хати і танцює з тим короваєм. Тогди каже: „Панє ойче, пані матко, ідєс тен марципан боскі подаць? Чи на люди роздаць чи до свіряна сховаць?” По-польську. Кричиєт всі: „На люде роздати”. Тогди ділят його. Тогди ріже його маршиєлок і передають людям. Спивають тогди бардзо брідко:*

Маршиєлок коровай ріже,
В його з носа лізе.
Його жинка лас,
Чом носа ни втирає.
(Люба Салінська, с. Черемха-село)

Польська мова присутня у весільному ритуалі передовсім у промовах, які виголошував маршалок. Про те, що вона не з'явилася в обряді останніми роками, але давніше, свідчать такі архаїчні слова, сьогодні вже не вживані, як наприклад *śwień* (dawniej, a dziś gwarowo: *spichrz, lamus, magazyn*). У XIX ст. вона проникла на підляські села головню за сприяння церкви – адже цією мовою послуговувалися на щодень уніатські священники, тобто найбільший авторитет для простого селянина. Польську мову підляшуки вважали престижнішою, тому, що це була „панська, шляхецька” мова.

У селі Війнівка коровай прикрашували деревцем і замотували хусткою, щойно після цього ділили.

Перепиванє (перепуой). Разом із розподілом короваю відбувалося *перепиванє*, тобто обряд вручення подарунків молодим, причому в неділю *перепивали* лише гості молодої. Гості молодого вручатимуть подарунки в понеділок, коли весілля переміститься у дім молодого.

Перепиванє найчастіше відбувалося вже після танців, під час вечері. Так як і з усіма іншими обрядами, розпочинав його заклик маршалка: *Панє ойче, пані матко, просім ми. Вислалі ми діті за стуол сїєсті, сьнеданє з їєсті і до церкви звінчатися, а тепер клієм вас на перепиванє. Проше бардзо, пожадуста, пудходієте і перепивайте. На півечко, на добре словечко!* (Марія Яконюк, с. Курашево, гм. Чижі)

Обряд супроводжували пісні-заклики:

Ой, роде, роде богати,
Перепивайте бидлом рогатим.
О, ви, сестриці, хоч по теліці,
А ви, браткове, хоч по бичкові.
(група жінок с. Тиневичі Великі)

По черзі до молодих підходили гості молодої. Подавали їм через хусточку руку, що було знаком шани для одружених, складали побажання і вручали подарунки. Маршалок відрекомендував кожного по черзі, гості та жінки (баби), які стояли з порогом, приспівували. Інформанти згадують, що це був один із найбарвистіших обрядів усього весілля: *То й з годіну перепивають. Несуть це ляльки вперуч. Перепивають лялькою, коб діті билі. Такії прийдут перебіранці, вберуться, понамальовуються, понамальовують губи – іде ціган з ціганкою, несуть дітя. Перепивають, дають молодую ляльку, вона бере, дякує.*

То ще ж колісь ляльок не било. Оно вкручуют якогось светра і хусточку чи шапочку накладают. Вже тоє дітя плаче, а вже там із-заду штось там тикают, смочка, квачика такого з хліба жованого. Оно сміх. Нераз попереготят всі, што аж животи болят.

То ще ж півня принесли, ще ж з коньом в'їхалі ж. В'їхалі на коньові. То значить, же така вже одвага, же куонь пуойде до хати. То їм туолько буде добра, тим молодим, же вже аж куонь до хати вуйшов⁵.

То било на колісній час бардзо бачне. То веліка біла справа, весіле. Веліке пшежице. (Марія Яконюк, с. Курашево, гм. Чижі)

Обряд *перепівання* дослідники виводять іще з первісних часів, коли дівчат продавали майбутнім чоловікам, а вдалий договір запивали⁶. З часом витворився погляд, що дівчину перепивають. Інформанти нерідко поєднують термін *перепіванє* зі словом *пиво*, адже на Підляшші при врученні подарунків як молоді, так і гості пили спеціальний напій, виготовлений із ячмінного солоду, якого звали *півом*. Щойно пізніше почали перепивати горілкою.

Обряд *перепівання* не характерний для всієї обстежуваної території. У деяких місцевостях (Микуличі, Дуб'яжин, Мокре) вручали подарунки зразу після приходу до весільної хати, або перед виїздом до церкви. У селах околиць Гайнівки перепіванє збереглося у зубоженому вигляді досі.

Обрядовими стравами в підляському весільному ритуалі були: капуста та каша. До капусти співали пісні:

Ти, капуста моя, розкапустілася.
Ти, девчино чорнобриво,
то й розпустілася.
Ти, капуста моя, і качанє моє.
Ти, девчино чорнобриво,
то й коханє моє.
(Олександра Рижик, с. Мокре)

Чия то капуста посичоная,
Ой чия то дивчинонька позичоная?
Іванкова капуста посичоная,
Іванкова Манюленька позичоная.

Чириз сад-виноград капусту садила,
Ой ни взяв мене той, кого я любила.
Ано взяв мене той, кого я ни знала,
Ото мні перебир, що й перебирала.
(група жінок з с. Черемха-село)

Натомість кашою завершували головний день весілля. *Послі каші нема паши* – говорили в Курашеві. Обрядове

Шлюбна фоторафія. Чижі, 1950-ті роки

вживання каші пов'язане з вірою в магічну силу зерна. Каша як символ щасливого одруження і плодючості в традиції українського весілля має глибоке коріння. Дослідники звертають увагу на те, що саме терміном „каша” в давнину позначався весільний обряд взагалі⁷.

Останній акт весільної обрядовості у молоді пов'язаний з прощанням з батьками та приготуванням до виїзду до молодого. Співали тоді ностальгічні пісні, головні мотиви яких – смуток розлуки молоді з батьками і подругами, журба матері за дочкою, спогади про життя у батьківській хаті, тощо:

Вже ти, Манечку, одслужила,
На скрині серпик положил[а].
Хто ж тим серпиком буде жаті?
Треба женьчикув наніма[і].

Женчик не буде жита жаті,
Буде на сонце поглядат[і].

(Марія Іванюк, с. Чижі)

Ходи, матінко, поговоримо з тобою,
Повичеравши, зробимо
поділ з тобою.

Тобі, мати, сієни, хата й комора,
А мні, молодий, скриня,
пирина й корова.

(жіночий колектив с. Черемха-село)

Переїзд молоді в дім чоловіка відбувався пізно ввечері. Молода забирала з собою постіль, вишивані рушники, скатертини тощо. Разом із нею їхали старший сват і старша дружка.

У XIX ст. на Підляшші свекруха зустрічала невістку у вивернутому кожусі з діжкою, в середині якої знаходилася булка хліба. Молода приймала

Od 1 kwietnia 2007 biuro ZUP oraz redakcja „Nad Buhom i Narwoju” znajduje się w nowej siedzibie. Aktualny adres:

Związek Ukraińców Podlasia, ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax. 085 730 25 23, e-mail: biuro@zup.org.pl

Jednocześnie informujemy, że w siedzibie ZUP członkowie Zarządu Głównego pełnią dyżury podczas których można kontaktować się z wymienionymi niżej osobami w sprawach dotyczących działalności prowadzonej przez ZUP:

	poniedziałek	wtorek	środa	czwartek	piątek
Alina Rudczuk Skarbnik ZUP	8.15-10.15	9.00-10.00	8.15-10.15	13.00-15.00	8.15-10.45
Mirosław Stepaniuk Z-ca przewodniczącego ZUP	13.00-18.00			13.00-18.00	
Andrzej Artemiuk Przewodniczący ZUP		10.00 -16.00	10.00 -16.00		

цю діжку і увійшовши до хати, ставила її на запічку. У деяких селах молодих садовили на діжці.

Традиція зустрічати невістку у повернутому кожусі характерна для весілля багатьох українських регіонів. Як пояснює В. Борисенко⁸, це задля охорони дому від появи „чужої” особи, яка приводить із собою „злі” сили. Виношення діжки, натомість, є ще одним із численних у весільному обряді звичаїв, пов’язаних із культом хліба, – символу життя: *Włóścianie nie zapominają, że całą ich dobrobyt zawisł od rolnictwa i dlatego przy każdej uroczystości oddają osobliwą cześć wszystkiemu, co ma związek z chlebem*⁹, – пояснює О. Кольберг.

Оскільки старші підляшукі не знають звичаю зустрічати невістку в кожусі, то про його існування в давньому підляському обряді свідчить дуже поширена по всій території пісня:

Винось маті діжку,
Прив’юоз син невістку.
Чи рада, чи не рада,
Приймай до свого стада.
(Наталія Брук, с. Збуч)

У хаті молодого старша дружка розвішувала на стінах рушники і застеляла на столі скатертини. Щоб подивитися на них, приходили жінки з цілого села, які ставали під вікнами і оцінювали те, що привезла молода (кількість, майстерність виконання тощо). У деяких місцевостях (Черемха-село) знімали тоді вельон з молодої. Однак цей звичай досить новий – він поширився швидко у 1930 рр., а навіть уже після Другої світової війни.

Комора. Після невеликої вечери старший сват, старша дружка або старша сванька (по-різному залежно від села) слали молодим постіль у коморі.

Як засвідчують дослідники підляського весілля, давніше старші жінки перевіряли, чи на постелі та сорочці молоді залишилися докази її цнотливості¹⁰. Однак з огляду на сороміцький характер комірної обряди, не збереглося багато описів звичаїв пов’язаних з ніччю молодих і т.зв. поганим весіллям. Дарма шукати також співаних тоді пісень. Священик К. Брен не згадує про це взагалі. Лише в записах із сусіднього Південного Підляшшя з половини XIX ст. читаємо про те, як виглядає весілля, коли молода нечесна: *Skoro się tylko o tym dowiedzą zgromadzeni krewni i zaproszeni goście, natychmiast wyrwają kalinę, którą byli jako znak dziewictwa mężczyźni przedtem ozdobili czapki swoje, a niewiasty i dziewczęta głowy, rzucają ją z pogardą na ziemię i depczą. Obnażają z kaliny korowaj i wszelkie naczynia użyte do obrzędu weselnego, które bywają nią ozdobione. Znika weselość, ponury smutek okrywa oblicza wszystkich. Mężczyźni zamiast kaliny, na znak smutku zatykają za czapki choinę. Rodzice i bliżsi krewni wpośród placzu i łkania srogie wyrzuty występnej czynią, że wieczną niesławę i sromotę, nie tylko na siebie, ale i na całą rodzinę sprowadziła. Nie dosyć na tym. Takiej młodocy kładą na szyję chomąto lub szleje z broną. Marszałek pana młodego, włożywszy na nią uździeniec, prowadzi przez ogród i rolę bronuje, a sam mąż postępuje za nią i biczem własną pogania żonę. Skoro*

*kilka razy tak ogród przejdzie, odwiązuje bronę, zostawiając uzdę z chomątem i z tym prowadzi ją do żłobu, gdzie przy nasypanym obroku czas niejaki stać musi*¹¹.

Коли виявлялося, що молода зберегла дівоцтво, її величали в піснях та хвалили батьків.

Якщо молода чесна, мати молодого приносила зранку миску з водою. Молода залишала у воді гроші – подарунок для свекрухи.

Далі буде

Людмила ФИЛИМОНЮК

Примітки:

1. В. К. Борисенко, *Весільні звичаї та обряди на Україні*, Київ 1988, с. 71.
2. В. К. Борисенко, *Весільні звичаї...*, с. 74.
3. *Вяселле ў Бельскім наведзе (На падставе рукапісу К. І. Брэна з 1853 года апрацаваў М. Лобач)*, [в:] *Беларускі каляндар*, Беласток 1982, с. 172.
4. В. К. Борисенко, *Весільні звичаї...*, 77.
5. Заведення коня у хату – це один із архаїчних обрядів, пов’язаний із знаковою традицією засвідчення чесності молоді. Див.: І. Несен, *Весільний обряд: Традиційна структура*, [в:] *Полісся України, матеріали історико-етнографічного дослідження*, Умежуріччі Ужа і Тетерева, Вип. 3. 1996, Львів 2003, с. 319.
6. А. Barszczewski, *Białoruska obrzędowość i folklor wschodniej Białostoczczyzny*, Białystok 1990, с. 115.
7. В. К. Борисенко, *Весільні звичаї...*, с. 82.
8. В. К. Борисенко, *Весільні звичаї...*, с. 80.
9. О. Kolberg, *Dzieła wszystkie*, t. 52, *Białoruś-Polesie*, Wrocław 1968, s. 205.
10. А. Barszczewski, *Białoruska obrzędowość...*, s. 126.
11. К. W. Wójcicki, *Ruś Podlaska, Podlasie w opisie romantyków*, oprac. J. Hawryluk, Bielsk Podlaski 1995, s. 63, 64.

Czytanie ikon

Podstawy ikonowego pisma (11)

Woda

W ikonę często wpisany jest motyw **źródła, studni i rzeki**, one wskazują na Boga. Woda, która obecna jest w każdym źródle, w każdej studni i rzece, jest obrazem niczym niezmaconej i nieograniczonej Mądrości Bożej, szerokiej i głębokiej jak morze, ciągle płynącej i nie mającej ani początku, ani końca. Jest to obraz zaczerpnięty z pism Ojców Kościoła albo wprost z Pisma Świętego. Z pierwszego listu świętego Piotra dowiedzieć się, że woda: *...ratuje was (...) we chrzcie nie przez obmycie brudu cielesnego, ale przez zwróceną do Boga prośbę o dobre sumienie, dzięki zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa.* (1 P 3, 21) Woda jest więc symbolem Chrystusa, używamy jej przy chrzcie. O chrzcie mówi święty Paweł w liście do Efezjan: *Mężowie miłujcie żony, bo i Chrystus umiłował Kościół i wydał za niego samego siebie, aby go uświęcić, oczyściwszy obmyciem wodą, któremu towarzyszy słowo, aby osobiście stać przed sobą Kościół jako chwałebny, nie mający skazy czy zmarszczki, czy cze-*

goś podobnego, lecz aby był święty i nieskalany. (Ef 5, 25 in.) Woda chrztu ma więc moc uczynienia nas świętymi i nieskalanymi, jest widzialnym znakiem mocy Chrystusa. Woda to Duch Boży, w Ewangelii świętego Jana czytamy: *...Jezus stojąc zawołał donośnym głosem: „Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we mnie – niech przyjdzie do mnie i pije! Jak rzekło Pismo: Strumień wody żywej popłyną z jego wnętrza”. A powiedział to o Duchu, którego mieli otrzymać wierzący w Niego* (J 7, 37 in.). Ten fragment Ewangelii świętego Jana jest echem rozmowy Jezusa z Samarytanką, która toczyła się przy źródle Jakuba, nieopodal Sychar. Na ikonie widzimy studnię, a w duszy słyszę słowa Jezusa: *Kto zaś będzie pił wodę, którą Ja mu dam, nie będzie pragnął na wieki, lecz woda, którą Ja mu dam, stanie się w nim źródłem wody wytryskającej ku życiu wiecznemu.* (J 4, 14) Widząc studnię ja również, tak jak Samarytanką, błagalnie proszę Jezusa, Panie: *Daj mi tej wody, abym już nie pragnął i nie przychodził tu czerpać* (J 4, 15).

Naczynia

Święci z ikon bardzo często trzymają w ręku różne, przeróżne drobne przedmioty. Powiedzieliśmy już sobie, że w ikonie nie ma nic przypadkowego, ziemskiego. Wszystko, co w niej widzimy, pełni jakąś istotną rolę, jest małym trybem ogromnej maszyny, trybikiem, bez którego ikona funkcjonować poprawnie nie może.

Wszystkie naczynia o czymś istotnym i bardzo ważnym nam mówią. Stojące na ołtarzu **kielichy** są symbolem miłości ofiarnej, śmierci i zmartwychwstania, są złote, a więc mówią o Bożej Miłości do człowieka. Trzymane w ręku **kubki** są symbolem pragnienia komunii, łaknienia wody żywej – Mądrości Bożej. Stojące gdzieś w kącie **amfory** i inne naczynia są symbolem daru, są również niewyczerpanym źródłem Mądrości Bożej, pełne są Bojaźni Bożej, to nam darowana krynica Miłości Boga do człowieka, nigdy nie będzie pusta. Czasem postacie osób świętych podobne są do amfor z Kanny Galilejskiej, posłuchały Jezusa i napełniły się Chrystusem Zmartwychwstałym.

Bardzo często święci trzymają w lewej ręce otwartą lub zamkniętą **księgę ewangelii**. W otwartą trzymaną przez Chrystusa zawsze wpisany jest fragment Pisma Świętego, najczęściej są to takie oto fragmenty ewangelii:

Przyjdźcie do mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a Ja was pokrzepię. (Mt 11, 28)

Pójdźcie, błogosławieni Ojca mego, weźcie w posiadanie królestwo, przygotowane wam od założenia świata. (Mt 25, 34)

Ja jestem światłością świata. Kto idzie za Mną, nie będzie chodził w ciemności, lecz będzie miał światło życia. (J 8, 12)

Ja jestem bramą. Jeżeli, ktoś wejdzie przeze Mnie, będzie zbawiony - wejdzie i wyjdzie, i znajdzie paszę. (J 10, 9)

Te wersety są związane z osobą ukazującą je, podkreślają to, co naprawdę istotne jest w życiu, są mottem naszej ziemskiej drogi prowadzącej prosto ku wieczności. Słowa te pochodzą od Boga Żywego, a więc są ponadczasowe, niezmiennie i wieczne, bo Bóg jest Ponadczasowy, Niezmienny i Wieczny.

Księgę trzymają tylko Ci, którzy albo spisali, albo przepowiadali Dobrą Nowinę. Niektórzy ewangelię trzymają oburącz, co świadczy o ich całkowitym oddaniu się sprawom Chrystusowym. Osoby te całym ciałem i całą duszą idą za Jezusem, przyoblekli się w Chrystusa i żyją w Nim jego życiem.

Księga trzymana w nagich niczym nie osłoniętych dłoniach świadczy o ogromnym rozmiłowaniu tego świętego w Bogu, o bliskości Boga, o duchowej wielkości i mądrości tego świętego. Jeżeli ewangelie święty trzyma przez płótno, to znaczy, że za życia żywił do tej księgi i do tego, co zawierała, ogromny szacunek, że podchodził do niej z wielką pokorą i autentycznym namaszczeniem. Ewangelia trzymana w nagich dłoniach czy ręką płótnem osłonięta jest więc tym samym słowem. Owszem, inaczej wygląda, ale ma taką samą wymowę, są to ikonowe synonimy. Dłoń świętego bez względu na to czy naga jest, czy osłonięta płótnem, zawsze mówi o pełni szacunku, jakim święty darzył swą apostolską misję.

Księga i zwój w języku ikony są wyrazami bliskoznacznymi. Zwój przypisywane są w głównej mierze starotestamentowym prorokom, ale nie tylko im. Bardzo często Dzieciątko Jezus trzyma takowy zwój. Zwój umieszczony w Jego ręku

mówi nam, że Bóg jest naszym Prawodawcą, że Dzieciątko Jezus jest Prawodawcą i zarazem Sędzią sprawiedliwym i miłosiernym. Przychodzi, aby wypełnić się to, co napisano o Nim w Piśmie Świętym, aby pogłębić w człowieku wiedzę o Bogu, naprawić w prawie boskim przekazanym nam przez Mojżesza, to co później zepsuł człowiek.

Księga albo zwój, a raczej to co one zawierają, często są symbolem źródła wiary. Na ikonie „Nauczanie Grzegorza Teologa”: *linie zwoju Grzegorza „zamieniają się” w potok-rzekę¹* i wody te płyną w naszą stronę. Ewangelista Łukasz: *trzyma „cieknący” zwój*. Ten niewielki: *„cieknący” zwój (...) przekształci się następnie w potok.²*

Woda jest bardzo ważnym symbolem nie tylko w ikonie. Jako symbol jest również czysta i przejrzysta i wymownie czytelną. Jan chrzczył wodą. Żydzi często używali wody do codziennych obmyć, obmywali się wracając z miasta, przed każdym

posiłkiem, przed modlitwą. Woda pełniła i pełni bardzo ważną rolę w rytualnych praktykach niemalże wszystkich wielkich religii i nie tylko. Wystarczy wspomnieć o słynnym geście obmycia Piłatowych rąk. Dziś wszyscy wiemy, co znaczy „umyвам od tego ręce”.

W ikonie znajdziesz wiele synonimów tego jednego słowa – w o d a. Pamiętaj, gdy zobaczysz morze, myśl o wodzie, gdy zobaczysz rzekę, potok, studnię, sadzawkę albo fontannę, zawsze wodę miej na uwadze.

Morze lub studnia jest wymownym symbolem niezbadanych głębin Mądrości Bożych, czystości i życiodajnej siły Chrystusowych Nauk. Bez wiary w Chrystusa, bez codziennego spożywania jego nauk, naszego upragnionego chleba powszechnego, nie ma dla nas życia wiecznego, duchowego. Czyż człowiek może zachować swe życie tu na ziemi bez wody?

Każda woda na ikonie prowadzi nas poprzez studnię Jakuba, poprzez rozmowę Jezusa z Samarytanką, do wody żywej, do Ewangelii. Rzymianie mawiali, że: „Wszystkie drogi prowadzą do Rzymu”, a my, że wszystkie ikonowe wody prowadzą nas do Jezusa Chrystusa, który jest naszą Drogą, Prawdą i Życiem.

Chrystus jest naszą życiodajną wodą, codziennie spożywając ją zapewniamy sobie życie wieczne. Woda ta, tak jak w Kanie jest lepsza od wina, nieupijając wprowadza nas w błogi nastrój ekstazy i samozadowolenia. Święty Piotr mówił do mieszkańców Jerozolimy: *Ci ludzie nie są pijani, jak przypuszczacie, bo jest dopiero trzecia godzina dnia...* (Dz 2, 15), tzn. dziewiąta rano, a Żydzi wino spożywali dopiero przy posiłkach popołudniowych. Święci są „pijani” Chrystem, czyli napełnieni Nim, przyjmując Chrystusa stali się wodą w Wino przemienioną.

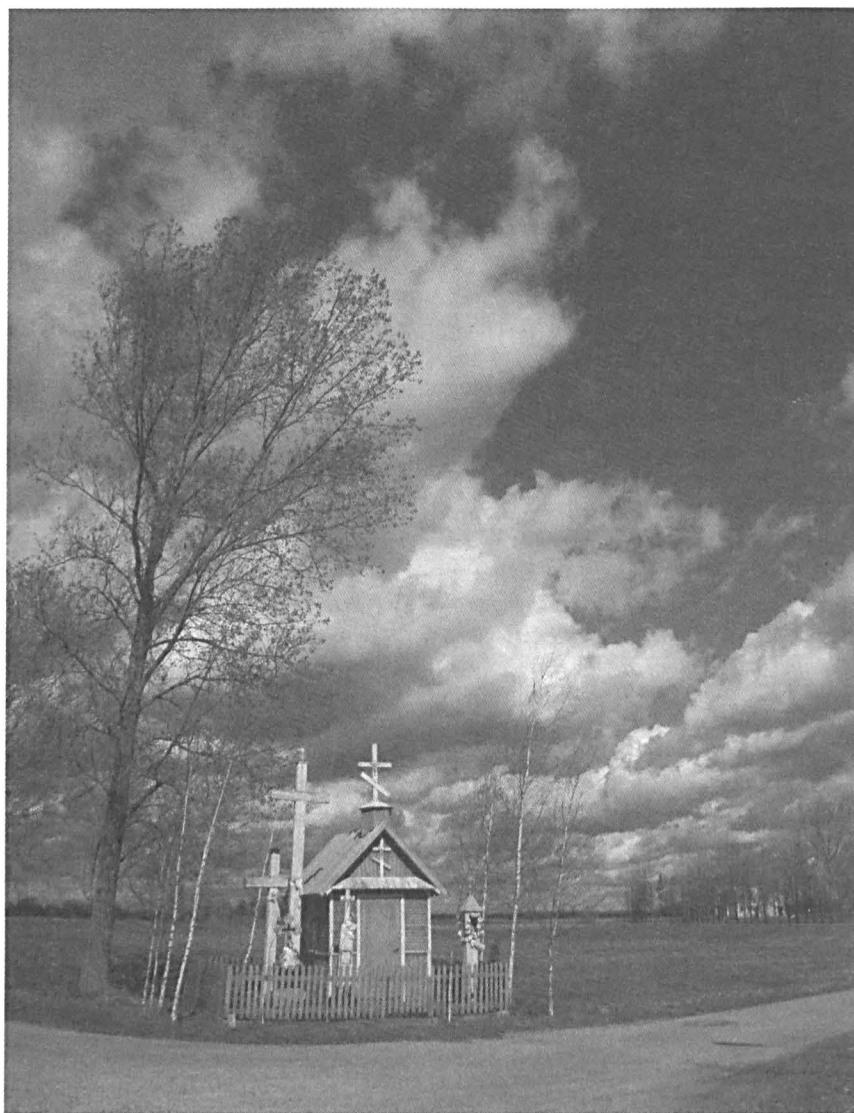
Jezus dzięki Swej Śmierci Krzyżowej i Zmartwychwstaniu nas ludzi uczynił Synami Bożymi. Codziennie wodę oczyszcza i w Krew Swoją przemienia, woda życie nasze ziemskie przedłuża, a krew Chrystusa daje nam życie wieczne. Jezus powiedział: *To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana.* (Mk 14, 24).

Cdn.

Marko POSTIL-JARUHA

1. Древнерусское искусство. Монументальная живопись XI - XVII вв., Москва 1980, с. 338.

2. Там же.

Підляські красивиці – село Новий Коринн коло Гайнівки. Фото Ю. Гаврилюка

Слухаймо Підляшшя!

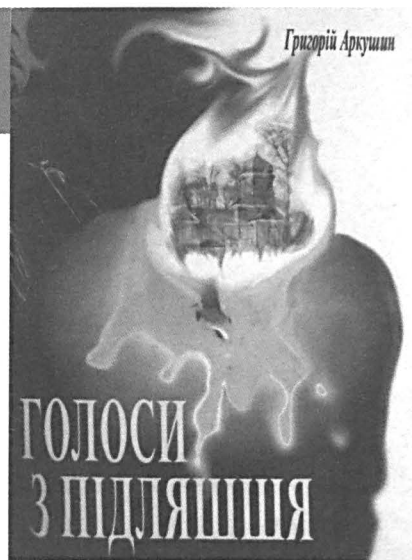
За останнє десятиріччя українська діалектна текстологія збагатилася кількома вагомими працями. Серед них чи не найпомітніше місце посідають діалектні тексти, записані від українців-автохтонів, що живуть на землях своїх предків за межами державних кордонів України: у Польщі, Словаччині та Румунії¹. На жаль, подібних збірників діалектних текстів українців Білорусі та Росії ще немає; опубліковано лише невеликі підбірки в хрестоматії «Говори української мови»², в додатках до монографій³ тощо.

Тим-то вихід збірника діалектних текстів «Голоси з Підляшшя» без перебільшення можна назвати дуже важливою подією в українській (і – ширше – слов'янській) діалектології, а також у культурному житті українців Підляшшя. Автором книги є один із провідних українських діалектологів професор Григорій Аркушин, керівник Ономастико-діалектологічної лабораторії Волинського університету ім. Лесі Українки (Луцьк). Західнополіський говір є рідним для вченого, тож перебуває в центрі його наукових зацікавлень. Саме на матеріалі цього говору дослідник опублікував праці з мисливської лексики, аргі жєбраків, молодіжного жаргону, малих фольклорних жанрів, евфемізмів, здійснив ґрунтовний опис іменного словотвору, уклав двотомний діалектний словник з реєстром 13 тисяч слів; на особливу увагу заслуговує опис говірки рідного села («Силєньська гуторка»)⁴.

Як пише автор у передмові, ідея створення збірника підляських діалектних текстів виникла в розмовах з відомим діалектологом Ярославом Закревською ще у 1997 році, під час діалектологічної експедиції на північне Підляшшя студентів Університету Марії Кюрі-Скłodовської (UMCS, Люблін) та Волинського держуніверситету (Луцьк). Відтоді з кожною поїздкою на Підляшшя збагачувалася фонотека, збільшувалася мережа обстежених говірок. Доброю ознакою нових часів стала підтримка наукового проекту українського дослідника польською Касою ім. Ю. Мясновського, а також тісна співпраця з польськими науковцями, зокрема з керівником Закладу української філології

UMCS професором Феліксом Чижевським.

У збірнику вміщено тексти з 35 населених пунктів північного і південного Підляшшя, записані упродовж 1997–2006 років. Розповіді діалектоносіїв подано прийнятою в українській діалектології фонетичною транскрипцією, що дозволяє ефективніше представити українські підляські говірки в контексті «Атласу української мови» (Київ, т. 1–3, 1984–2001) та загальноукраїнської хрестоматії діалектних текстів «Говори української мови» (Київ, 1977). Досвід свідчить, що надруковані детальною фонетичною транскрипцією говіркві тексти може вільно читати лише той, хто має фахову лінгвістичну підготовку, а тому цікаві й змістовні розповіді діалектоносіїв лишаються малозрозумілими для ширшого кола читачів-нелінгвістів, зокрема представників інших гуманітарних дисциплін – істориків, соціологів, етнографів. Тож цілком обґрунтовано укладач «Голосів з Підляшшя» паралельно до фонетичної транскрипції здійснив транслітерацію наративів засобами сучасної української графіки. Використання спрощеного запису робить діалектні тексти «Голосів з Підляшшя» цілком доступними для кожного читача, зацікавленого їхньою тематикою⁵. Сам Григорій Аркушин визначає її так: «Це розповіді про сім'ю, звичаї та обряди, про те, що й досі болить (пор. повідомлення респондентів із південного Підляшшя про виселення), перекази й бувальщини; крім цього, автор шукав відповіді у самих підляшуків, якою мовою вони говорять» (с. 16). Зорієнтуватися в матеріалі допомагає докладний темарій на с. 531–532; наприклад, на питання «По-якому ви говорите?» отримано 42 відповіді майже в усіх обстежених говірках. Доданий до текстів «Словничок діалектних слів та деяких ужитих полонізмів» (472 слова) містить чимало лексем, що відсутні у вже згаданому двотомному словникові Г. Аркушина; цей словничок насамперед буде корисний читачам з інших українських теренів, оскільки дає тлумачення вжитих у текстах вузьколокальних підляських діалектизмів (бу'їєс'ко 'старє русло Буга', дво-ра'нини 'волошки', зака'л'они 'затятій,

Аркушин Г. *Голоси з Підляшшя (Тексти)*. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 536 с.

впертий', нага'нути 'нагадати' тощо).

Тексти подано за розташуванням населених пунктів – із півдня на північ. Дві крайні говірки дослідник не відносить до українських підляських, їх у збірнику представлено для порівняння: на півдні це говірка с. Воля-Угурська Влодавського повіту, на півночі – «білоруська говірка з дзеканням і цеканням» (с. Пасинки, гміна Заблудів, повіт Білосток). У передмові автор подає характерні риси української та білоруської мов і зазначає, що «уважний читач сам може проаналізувати фонетичні особливості запропонованих текстів і встановити, до якої мови належить кожна говірка» (с. 14). Зрозуміло, що пояснювати очевидні з наукового погляду речі змусила позиція деяких дослідників; про це Г. Аркушин говорив у недавньому інтерв'ю: «Цікаво, що мовознавці з Білостока ці самі говірки вважають білоруськими. Зовсім інакше мовознавці, наприклад, з Любліна: Чижевський, Лєсєв, а також дуже гарний приклад це Михайло Сасєвич, який досліджує білоруські говірки. Він дуже скрупульозно вивчив їх і проводить, на нашу думку, цілком правильно межу між українськими і білоруськими говірками. Дехто з білоруських науковців з Польщі, але іншого погляду, навіть зрадником його називали. Але якщо видно, що це говірка українська, якщо видно основні риси української мови, то тут солідний науковець не може видавати інших пояснень і говорити, що

Проф. Григорій Аркушин та студент україністики Андрій Єкатеринчук під час записування „голосів з Підляшшя” (Курашево, гм. Чижі, І.ХІ.2006 р.). Фото Ю. Гаврилюка

це білоруська мова»⁶. Безперечно, підготовлений Григорієм Аркушиним збірник «Голоси з Підляшшя» сприятиме утвердженню суто наукового підходу до визначення мовної належності досліджуваних говірок. Зрештою, пріоритетним сьогодні має бути еколінгвістичний підхід – зберегти для науки і для прийдешніх поколінь мовні та культурні свідчення автохтонного східнослов'янського населення Підляшшя. Автор збірника констатує, що навіть побіжне ознайомлення з попередніми дослідженнями українських говірок на території Польщі показує, «як стрімко на схід пересувається міжмовна границя, як зменшується територія поширення українських говірок» (с. 8).

Цікавим і дуже потрібним додатком до книги є компакт-диск зі зразками мовлення носіїв майже всіх представлених у книзі говірок; як зазначає автор, «здебільшого ці розповіді у текстовій частині відсутні; особливо таке звучання було необхідне для записаних пісень» (с. 12). Отже, матеріали видання суттєво поповнюють як корпус українських діалектних текстів, так і український діалектний фонофонд; назва ж – «Голоси з Підляшшя» – набуває не тільки метафоричного, а й реального значення. Диск також містить електронну версію книги, що значно полегшить опрацювання текстових матеріалів науковцями (наприклад, у дослідженнях з діалектної морфології, синтаксису тощо).

Діалектологи і всі шанувальники народного слова з нетерпінням чекатимуть на наступні текстографічні праці Г. Аркушина, адже він у передмові поділився з читачами своїм масштабним науковим планом: «Голоси з Підляшшя» – перший збірник задуманого автором трикнижжя, два наступні, оче-

видно, матимуть назви «Голоси з Волинського Полісся» і «Голоси з Берестейщини», таким чином порівняно повно будуть представлені західнополіські говірки» (с. 6). Побажаймо невтомному дослідникові творчого натхнення і сприятливих обставин для якнайшвидшого здійснення унікального проекту.

Принагідно хотілося б звернутися до молодих читачів часопису «Над Бугом і Нарвою». Ваша мала батьківщина – унікальний регіон, де століттями взаємодіяли культури кількох народів. Сучасні засоби звукозапису сьогодні є практично в кожній родині, тому аудіофіксація спогадів своїх бабусь і дідусів, інших старших родичів або й просто знайомих стала річчю технічно нескладною. Такі записи важливі не тільки для історії окремої родини, а й для науки, для української громади Польщі, отже – записуйте! Можливо, в недалекому майбутньому буде створено фонд «усної історії» Підляшшя, і тоді ці безцінні спогади стануть його частиною... Пригадалося, як позаторік у Ягуштові під Більськом мудра жінка, авторка чудових віршів місцевою говіркою пані Ольга Онацик сказала: «Воно всьо загине, забиваються вже. А як написане, то ще хтось прочитає...»

Юрій БІДНОШИЯ (Київ)

Примітки:

1. Warchol S., Czyżewski F. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny. – Lublin, 1998. – 498 s. (представлено матеріали з 29 південнопідляських говірок); Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки східної Словаччини / Упоряд. О.Лешка, Р.Шижкова, М.Мушинка. – Нью-Йорк – Прага – Київ, 1998. – 321+XXI с.; Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії. Діалектні тексти. – Едмонтон –

Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. – 784+XVI с.

2. Говори української мови: Збірник текстів / Уклад. С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипко. – К., 1977. – 592 с. (БРСР - с. 526-547; РРФСР - с. 550-570).

3. Тексти // Скопненко О.І. Берестейсько-пінські говірки: генеза і сучасний стан. – К., 2001. – С. 154-172.

4. Основні праці Г.Л.Аркушина на західнополіському матеріалі: Охотничья лексика западнополесских говоров: Дис... к.ф.н. – Ужгород, 1986; Словник семантичних діалектизмів Західного Полісся // Поліська дома. – Луцьк, 1991. – С. 113-185; Мисливська лексика західнополіського говору // Дослідження з української діалектології. – К., 1991. – С. 181-225; Словник арготизмів мови сліпців-жебраків Західного Полісся // Slavia Orientalis. – P.XIV. – №2. – Kraków, 1996. – S. 267-277; Силенська гуторка. – 2-е вид., доп. – Луцьк, 1996. – 168 с.; Полонізми в західнополіських говірках // Studia nad polszczyzną kresową. – T.IX. – Warszawa, 1999. – S. 257-303; Словник західнополіських говірок: У 2 т. – Луцьк, 2000; Підляські семантичні діалектизми // Діалектологічні студії. 3. – Львів, 2003. – С. 87-104; Сказав, як два зв'язав: народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині. – Люблін-Луцьк, 2003. – 177 с.; Іменний словотвір західнополіського говору. – Луцьк, 2004. – 763 с.; Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині. – Луцьк-Люблін, 2005. – 198 с.

5. Для широкого кола читачів (навіть для політиків) призначені й численні збірники польських діалектних текстів зі «східних кресів». Упорядники одного з таких збірників пояснюють: «Materiał gwarowy [...] jest także dokumentem, świadczącym o zachowaniu się języka polskiego wśród ludności wiejskiej i o jego terytorialnym zróżnicowaniu [...]. Teksty przeznaczone są nie tylko dla językoznawców, mogą być wykorzystywane przez historyków, etnografów, socjologów, a nawet polityków. Dlatego też zastosowano transkrypcję uproszczoną na tyle, by z jednej strony ułatwić nielingwistom czytanie tekstu, z drugiej, by wymowa informatorów była dostatecznie wiernie zachowana.» (Maryniakowa I., Grek-Pabiszowa I., Zielińska A., Polskie teksty gwarowe z obszaru dawnych Kresów północno-wschodnich. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN, 1996. – S. 5-6).

6. Сказати правду про підляські і берестейські говірки (інтерв'ю Славомира Савчука з проф. Г.Аркушином) // Над Бугом і Нарвою, 2007, №1, с. 15.

З хроніки подій на Підляшші

Богослужіння для греко-католиків у Білостоці

21 січня у нижньому костелі св. Духа в Білостоці було відправлено першу службу для греко-католиків. З проханням про таку можливість звернувся архієпископ Іван Мартиняк, греко-католицький митрополит Перемисько-Варшавський. Однак, це ініціатива самих вірних, українців греко-католицького віросповідання, які проживають у Білостоці.

На першу службу прибуло коло 20-ти осіб. Відправив її отець Григорій Столиця з найближчої до Білостоку, а водночас найстаршої на нових землях заселень українців після акції „Вісла”, греко-католицької парафії у Хшанові коло Елку.

Зараз літургії для греко-католиків відбуваються у Білостоці кожної неділі о дев'ятій годині ранку. Здебільшого, у них бере участь по кільканадцять осіб.

Економічне співробітництво з Україною

25 січня у Маршалковському управлінні в Білостоці відбулася конференція присвячена реалізації польсько-українського проекту „Поправлення конкурентоспроможності регіону почерез транскордонне використання досвіду при здобуванні закордонних інвестицій”. У проєкті беруть участь Центр промоції Підляшшя, Регіональний центр обслуговування інвестора при Маршалковському управлінні Підляського воєводства та партнери з України – Центр громадянської інтеграції у Перечині, Регіональний фонд міжрегіональної співпраці Закарпаття в Ужгороді та Волинський

фонд підтримки підприємництва в Луцьку. Ідеєю проєкту є відтворення дружньої атмосфери для економічного співробітництва у транскордонному регіоні. Проєкт профінансовано в рамках Програми сусідства Польща-Білорусь-Україна INTERREG.

Найкраще збережені пам'ятки будівництва

26 січня у Музеї хліборобства в Цехановці відбувся підсумок конкурсу на найкраще збережену пам'ятку дерев'яного будівництва у Підляському воєводстві за 2006 рік. На конкурс надійшло 197 пропозицій. З-поміж 151-ої було номіновано на нагороди 23 будинки. Першу премію отримав Степан Чабай, власник „Садби Степана” у Новому Березові. Журі оцінило дерев'яну хату та садibu з 1863 року та дерев'яну хату з 1901 року. Зараз – це мініскансен та агротуристична садiba.

Одне з других місць зайняв будинок приходства православної парафії св. Миколи в Біловезі з 1891 року. Лауреатом третього місця став Адам Томашук, власник житлового будинку з 1932 року у селі Соці в гміні Нарва. Серед найкраще збережених будинків знайшовся голандський вітряк Василя Іваціка у селі Коритиски.

Головною метою конкурсу є звернути увагу жителів регіону на цінності сільського дерев'яного будівництва в культурному краєвиді Підляшшя. Це доцінення зусиль власників, які достосовуючи будинки для сучасних потреб, намагаються зберегти їх старовинну вартість.

Найактивніші орленські вудкарі отримали відзнаки з рук віїта гміни, а додатковою нагородою був концерт більського „Ранку”

„Ранок” у Вуорлі

27 січня у Комплексі шкіл у Вуорлі відбувся концерт з нагоди 47-ліття місцевого рибальського гуртка. Виступив на ньому український дитячо-молодіжний гурт „Ранок” з Більська. У його виконанні можна було як почути загальновідомий репертуар, так і побачити народні танці.

„Гілочка” на „Конкурсі колядок і вертепів”

28 січня у Банях Мазурських відбувся „Конкурс колядок і вертепів”. У цього річної його едіції перше місце завоював український дитячий ансамбль „Гілочка” з Черемхи.

Фестиваль колядок у Тересполі

3-4 лютого в Тересполі відбувся XII Міжнародний фестиваль східнослов'янських

колядок. Під час двох днів виступили 34 професійні, парафіяльні, дитячі та молодіжні хори з Польщі, Білорусі, України та Німеччини. З України приїхали між іншими: капела незрячих бандуристів „Карпати” зі Львова та Хор церкви Всіх святих землі Волинської „Волинські дзвони” з Луцька, який став лауреатом фестивалю, отримавши Гран-прі та приз глядацьких симпатій. Окрім участі у фестивалі, у неділю, 4 лютого хор „Волинські дзвони” співав на Божественній літургії, яку очолив архієпископ Люблінський і Холмський Амель, у церкві святого апостола Іоанна Богослова в Тересполі.

Супроводжуючі заходи фестивалю відбулися у Любліні і Замості.

Перегляд танцювальних ансамблів

3-4 лютого у Воєводському осередку анімації культури в Білостоці відбувся XV Між-

народний огляд-конкурс хореографічного мистецтва „Карнавал 2007”. Узяло в ньому участь 60 ансамблів, з чого було нагороджено 12, які запрезентувалися на гала-концерті у Драматичному театрі ім. А. Венгерки у Білостоці. Гран-прі конкурсу отримав ансамбль сучасної хореографії „Neo Dance” з Кафедри хореографії Рівненського державного гуманітарного інституту. Нагороджено також дитячий зразковий ансамбль танцю „Кралечка” Рівненського міського Палацу культури, який здобув першість у віковій категорії 7-12 років. Лауреати отримали диплом та грошову премію. Організатором огляду був Воєводський осередок анімації культури, Молодіжний будинок культури та Початкова школа № 49 у Білостоці.

„Гілочка” у Підляському музеї

11 лютого в Підляському музею у Білостоці відбулася презентація едукативно-популярного фільму „Гілочка – чотири пори року”. Це результат проекту спрямованого на збереження чотирьох підляських обрядів пов’язаних з календарно-обрядовим циклом життя українського села. Під час білостоцької презентації було показано дві частини фільму: колядування та випікання весільного короваю. Усе доповнив концерт колядок у виконанні учасників проекту – молодіжного колективу „Гілочка” з Черемхи та носіїв автентичної підляської культури – жіночих ансамблів з Вільки Терехівської та Черемхи-села.

Микола Дядюра в Білостоці

16 лютого в Підляській опері і філармонії у Білостоці відбувся концерт симфоніч-

ної музики, під час якого черговий уже раз оркестром Підляської філармонії диригував Микола Дядюра, один з ведучих молодих українських диригентів.

Микола Дядюра народився в Києві, 1987 року закінчив Київську консерваторію. Того ж року одержав четверту премію та спеціальний приз Японської асоціації диригентів на Міжнародному конкурсі диригентів у Токіо. Після конкурсу в Японії був запрошений на стажування до Літньої музичної академії у Тенглвуді (США). 1988 року завоював четверту премію на Міжнародному конкурсі диригентів у Будапешті. Упродовж 1986-88 років працював головним диригентом і художнім керівником симфонічного оркестру Омської філармонії (Росія). З 1988 року – диригент Національної опери України, а з 1989 року є головним диригентом Сеульського симфонічного оркестру та оркестру Кванг Чжву (Південна Корея). З 1996 року Микола Дядюра є головним диригентом симфонічного оркестру Національної філармонії України.

„Беркут” у Білостоці

16 лютого в клубі „Гвінт” у Білостоці відбулися українські запуски. На останній перед Великим постом забаві заграв фольковий ансамбль „Беркут” з Ольштина. При його музиці розважалося 200 осіб.

„Пом-па 2007”

23-25 лютого у Воєводському осередку анімації культури в Білостоці відбулися варшати в рамках проекту „Пом-па 2007 – Міжнародні презентації мажореток, тамбурмайорок та чірлідерок”. Узяли в них участь танцюристи з Польщі, Білорусі та України, які вчилися сучас-

них жанрів танцю з мажоретковою паличкою і помпоном. З України приїхали до Білостоку члени танцювальних ансамблів з Рівного. Проект профінансовано за кошти Європейського фонду регіонального розвитку та Єврорегіону Немен в рамках Програми сусідства Польща-Білорусь-Україна. Завершив його конкурс, який відбувся у днях 4-6 травня у Білостоці.

10-ліття українських телепрограм у Білостоцькому осередку

9 березня у 1997 році у новоствореному осередку Білостоцького телебачення в рамках циклу для національних меншин „Самі про себе” з’явилася перша українськомовна передача присвячена життю підляського середовища між Бугом і Нарвою. Зразу це була 14-хвилинна програма, яка виходила раз на два тижні, щойно від квітня 1999 року вона почала з’являтися щотижня. Зараз це 10-хвилинний „Український перегляд”, після якого кожного тижня можна дивитися відеокліпи з сучасною українською музикою.

Вікторія Жадько у Білостоці

9 березня білостоцькі меломани знову мали нагоду послухати концерту симфонічної музики у виконанні Хору та оркестру Підляської опери і філармонії під батuitoю видатного представника української молоді генерції диригентів. Тим разом побувала тут Вікторія Жадько, найтитулованіша диригентка в Європі.

Вона народилася 1967 року в Києві, у 1986 вступила до Київської консерваторії; 1993 року перемогла на першому міжнародному конкурсі диригентів імені Сергія Прокоф’єва. Від того ж року

диригує Заслуженим академічним симфонічним оркестром Національної радіокомпанії України. Рік пізніше отримала звання заслуженого діяча мистецтв України. У 1995 році Жадько завоювала першу премію Гжегожа Фітельберга на міжнародному конкурсі диригентів у Катовіцах. Зараз серед європейських диригенток вона володіє найбільшою кількістю відзнак. У Підляській опері і філармонії у Білостоці Вікторія Жадько гостювала вже кілька років тому.

Конференція у Рудці

14-15 березня у Рудці, неподалік від Бранська, відбулася міжнародна наукова конференція „Мова та культура” присвячена найновішим досягненням у ділянці антропології, мовознавства та культури мови. Серед учасників, які приїхали з Великобританії, Литви, Білорусі, Росії та цілої Польщі, знайшлися й гості з України – з Києва та Харкова.

Конференцію організувала Вища школа міжнародного та регіонального співробітництва ім. Зигмунта Гльєгера у Більську.

15-ліття Союзу українців Підляшшя

22 березня 1992 року, під час зборів у Більську, діячі українського культурно-освітнього руху покликали до життя Союз українців Підляшшя. Українська самостійна організація у регіоні продовжувала діяльність Підляського відділу Об’єднання українців у Польщі, а як головне статутне завдання її члени поставили розвиток української національної свідомості серед україномовної людності Підляшшя, діяльність спрямовану на збереження і розвиток місцевої української культу-

ри та ведення діяльності з метою здійснення громадянських прав української національної меншини у Польщі. Першим головою Союзу українців Підляшшя став тодішній вїйт гміни Більськ, Юрій Ігнатюк, на його заступників було покликано Григорія Купріяновича та Івана Киризяка. Організацію зареєстровано у суді 2 червня 1992 року. Від 15 років вона є головним ініціатором культурної та освітньої діяльності на Підляшші.

Підсумування проекту „Шкільні гуртки ПС”

31 березня у Гайнівському будинку культури відбулося підсумування проекту „Шкільні гуртки Географічних інформаційних систем”, що його реалізувало Об’єднання „Спадщина Підляшшя”. Проект був спрямований до шкіл Єврорегіону Біловезька пуца, а його головною ідеєю було зацікавити підляську молодь своїм культурно-природничим середовищем, використовуючи при цьому сучасні технології.

Першим етапом проекту було якомога найповніше зібрати у вибраному школою селі топоніми, тобто назви полів, лук, лісів, урочищ, доріг, річок тощо. Такі назви пам’ятають уже тільки старші мешканці села, для яких вони дозволяли орієнтуватися у найближчій околиці. Топоніми слід було записати говіркою зі збереженням усіх мовних особливостей, найповніше пояснити їх значення, та нанести на карту.

Другий етап був пов’язаний із опрацюванням цих назв та створенням у комп’ютері бази даних про найближче середовище при допомозі новітніх інформатичних систем.

На завершення проекту кожна школа приготувала коротку презентацію, у якій знайшлися зібрані та опра-

цьовані топоніми таких сіл, як: Чижі, Дубичі Церковні, Добривода, Кошелі, Лосинка, Альхоўка, Орішково, Старе Березово та Видово. Підсумуванням проекту були карти топонімів обстежуваних сіл та публікація „Словник місцевих назв регіону Біловезької пуци”.

„3 народного джерела”

28-30 березня у Рівному відбувся VII Всеукраїнський фестиваль-конкурс молодих виконавців української народної музики „3 народного джерела”. Удруге взяли у ньому участь учасниці колективу „Ранок”, як з його молодшої, так і зі старшої груп. Тріо дівчат із п’ятого класу початкової школи № 4 у Більську: Олександра Корнилюк, Магдаліна Яким’юк і Віолета Крук (на фото), виступили у молодшій віковій категорії (група 12-14 років). Натомість у середній ві-

ковій категорії (група 15-17 років) змагалися учениці гімназії № 2: дуєт Катерина Дмитрук і Юлія Куклиновська та солістка, Роксана Вишковська.

Метою конкурсу було виявлення талановитих виконавців української народної пісні, популяризація серед молодих співаків традиційної манери виконавства, та підтримання українського музичного фольклору. Для молоді з Підляшшя, дало це змогу порівнятися із українськими виконавцями та приблизити учасникам фестивалю підляський автентичний фольклор.

Рівень конкурсу був доволі високий. Тому вагоміше, що молодшим дівчатам, які виступили з двома підляськими піснями „Ходить Ванька по вулиці...” та „А, хто ж там по саду ходив...”, вдалося завоювати друге місце у своїй віковій категорії. Першої премії не признано.

Фестиваль-конкурс „3 народного джерела” організувала кафедра музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського Державного Гуманітарного Університету.

Конкурс писанок

3 квітня у Комплексі шкіл ім. Адама Міцкевича у Більську відбувся п’ятий конкурс писання писанок. Його ініціаторами були вчительки української мови, пластики і релігії, а учасниками – учні старших класів початкової школи та першого класу гімназії, серед яких не забракло і тих, хто учасує на уроки української мови. Діти і молодь спершу знайомилися з технікою писання писанок, а також традиційними, у тому числі українськими, народними взорами. Згодом кожний із них готував свою різнокольорову писанку. На завершення було оцінено найкраще розмальовані яйця. Серед нагороджених були і ті, які вчаться української мови: Агата Василевська (одне із двох І місць), Юліта Мартинюк (II місце), Евеліна Верціньська та Григорій Бужинський (III місце), Сильвія Кулик та Маріюш Лукашук (вирізнєння).

Завданням конкурсу є підтримувати серед наймолодшого покоління великодні традиції пов’язані із культом яйця, який віками був поширений також на підляських селах, та розвивати артистичні здібності у писанні писанок.

Варштати традиційного співу

12-19 квітня у Гмінному осередку культури в Черемсі відбувалися варштати традиційного співу. Повели їх учасники ансамблю „Горина” з Рівного – Людмила та Сергій Вострікови. Це ре-

зультат багатолітньої співпраці, яку осередок у Черемсі веде з рівненськими співаками. „Горина” та його естрадне втілення – „Косарі”, від понад 10-ти років виступають на заходах організованих у Черемсі, від двох років їх учасники постійно ведуть варшати. Тим разом манери польського співу під оком подружжя Вострікових вчилися та вдосконалювали учасники черемуської „Черемшини” та запрошені друзі.

Збори Об'єднання „Спадщина Підляшшя”

14 квітня у Білостоцькому музею села відбувся II з'їзд Об'єднання „Спадщина Підляшшя”. Під час зустрічі презентовано найважливіші проекти реалізовані упродовж останніх трьох років діяльності, обрано нові влади (головою залишився Мирослав Степанюк) та виголошено доповіді на тему осідку першого підляського воєводи Івана Сопіги у Дубні коло Ботьок та долини Роспуди і проблем пов'язаних з будовою дороги.

Концерт тріо „Симпатичний варіант”

14 квітня у клубі „Пивниця під враженням” у Білостоці, з концертом традиційної української пісні виступило тріо „Симпатичний варіант”. Група виникла як результат захоплення автентичним співом, з яким її учасниці – дівчата з Варшави і Підляшшя, знайомилися на варшатах, ведених фахівцями з ансамблю „Древо”.

У Білостоці тріо заспівало українські, у тому числі підляські пісні, а його виступ викликав велике зацікавлення молодих білосточан. Концерт організувало українське артистичне агентство „Гамалія” з Білостоку.

Забава у Білостоці

20 квітня у клубі „Гвінт” у Білостоці відбулася українська танцювальна забава. Заграв на ній ансамбль „Се-вен” з Більська. При його музиці бавилося коло 200 осіб. Дискотеку організувало українське артистичне агентство „Гамалія” з Білостоку.

Конкурс православної поезії

21 квітня у Центрі православної культури в Білостоці було проведено IV рецитаторський конкурс „Православна релігійна поезія”. Запредентувалися на ньому діти і молодь білостоцьких шкіл, які виступили з віршами польською, російською, білоруською та українською мовами. Серед нагороджених знайшлася Олександра Олійник, яка учащає на уроки української мови при Початковій школі № 12 у Білостоці. Вона виступила з віршем Богдана Лепкого „З кадилиць срібних дим снується...”, за реcitaцію якого отримала вирізнення. Конкурс організували вчителі православної релігії з Білостоку.

Шевченківська академія у Білостоці

27 квітня у Початковій школі № 12 у Білостоці відбулася Шевченківська академія. Це захід приготований дітьми та молоддю, які учащають на уроки української мови у міжшкільному пункті навчання з метою презентації перед батьками. Прозвучали на ньому вірші найвидатнішого українського поета Тараса Шевченка та пісні, які заспівали старші учениці.

„Музика понад поділами”

Того ж дня, 27 квітня, у клубі „Гвінт” у Білостоці, під гаслом „Велика свуюйська за-

Учасниці Шевченківської академії у Білостоці. Від лівої вгорі: Дарія Гичан, Катерина Олійник, Варвара Сидорук, Емілія Раманчук, Катерина Савчук

бава” відбулася IV едичія заходу „Музика понад поділами”, який промує молодіжну музику – польську, білоруську та українську. Тим разом виступили фолькові групи – „Крамбамбула” з Білорусі та українська „Горпина” з Ольштина.

Народна культура у „Селі Буди”

28 квітня – 5 травня у скансені „Село Буди” коло Біловежі проходив захід під гаслом „Остоя традиції”, спрямований на популяризацію народної культури. У його програмі знайшлися вистав-

ка традиційних підляських макаток, ярмарок народних творців, презентація регіональної кухні, а також концерти фольклорної та фолькової музики у виконанні ансамблів з Польщі, Білорусі і Росії. З українським пісенним репертуаром презентувалася на заході „Черемшина” з Черемхи. Учасники заходу мали також можливість оглянути скансен та музей ткацтва, який там знаходиться.

Людмила ФИЛИМОНЮК
Фото Ю. Гаврилюка,
Л. Филимонюк

Sprzedam dom mieszkalny

ok. 150 m², z budynkiem warsztatowo-
magazynowym, w Kleszczelach,
na skraju Puszczy Białowieskiej
tel. 085 68-181-14

Незнищима краса – церква у селі Квятонь
Горлицький повіт Малопольського воєводства
Фото Ю. Гаврилюка

Незнищима краса – лемківська хижа
Музей народного будівництва у Сяноці
Фото Ю. Гаврилюка

Незнищима краса – цвинтар села Старе Брусно
Любачівський повіт Підкарпатського воєводства
Фото Ю. Гаврилюка

